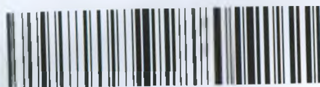
DIN PUBLICAȚIUNILE CASEI ȘCOALELOR

1848

ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE

DE

S. ALBINI

BUCUREȘTI

IMPRIMERIILE „INDEPENDENȚA"

56, CALEA VICTORIEI — STRADA ACADEMIEI, 17

1910

C. 473

1848

ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE

DE

S. ALBINI

BUCUREȘTI

IMPRIMERIILE „INDEPENDENȚA"
56, CALEA VICTORIEI — STRADA ACADEMIEI, 17

1910

INTRODUCERE

Mișcarea din 1848 este, fără îndoeală, începutul, germenele, din care s'a desvoltat vieața de stat modernă a României. Ea constitue punctul de trecere dela trecut la prezent. Dela trecutul de umilire şi aservire, la prezentul de conștiință națională, de independență politică și de progres cultural pe toate liniile, care și-a găsit cheia bolții sale, solidă și durabilă, în Dinastia de Hohenzollern și în proclamarea Regatului.

N'a fost o mișcare de mari fapte eroice, de izbânzi pe câmpul armelor; n'a avut nici măcar succese imediate, cari să fi schimbat soarta ţerii și a poporului. Din potrivă, efectele ei nemijlocite au fost dezastruase: o îndoită ocupaţiune străină, cu toate mizeriile şi perturbaţiunile ei politice și economice, și o înăsprire a regimului creat prin Regulamentul Organic, acest așezământ urgisit de toţi bunii patrioţi ai timpului, pe care mişcarea din 1848 voià tocmai să-l oboare.

Și cu toate acestea, importanța mişcării dela 1848 pentru desvoltarea noastră politică și națională este imensă, căci un succes, mare și netăgăduit, l-a avut. Ea a aruncat întâia dată, în

opinia publică românească, în massele cele mari ale naţiunii, sămânţa ideilor prin realizarea cărora numai se puteà emancipà, organizà şi consolidà poporul românesc. Dela ea încoace idea *Unirii*, a *Independenţei*, a *Libertăţii* şi a *Constituţionalismului* au devenit bunuri comune ale tuturor Românilor, aspiraţiuni naţionale în adevăratul înţeles al cuvântului, şi posibilitatea de a fi realizate a început să fie întrezărită. Astfel sămânţa a încolţit, a crescut, a dat roade, cari au creat Regatul României, cu rostul său bine stabilit între statele moderne, cu măreaţa şi astăzi de toată lumea recunoscuta lui misiune politică şi culturală la porţile orientale ale Europei.

Convingerea aceasta va ieşì, suntem siguri, pentru toţi oamenii binecugetători, din cetirea celor şase volume de acte şi documente cari s'au publicat în anii din urmă, prin îngrijirea unor patrioţi luminaţi şi cu colaborarea autorului acestor pagine, despre *Mişcarea din 1848 în Principatele Române*.

Aceasta constitue dar un episod epocal în trecutul nostru sbuciumat. Ea este un punct luminos în istoria noastră, unul din rarele puncte dătătoare de nădejdi, în nesfârşitul lanţ de dureri şi de suferinţe cari o alcătuesc. La 1848 pentru întâia oară, după secole de amorţire si desnădejde, Românii au prins inimă şi au început să creadă într'un viitor mai bun; pentru prima dată luptătorii români s'au arătat însufleţiţi de idealuri; pentru prima dată s'a organizat o luptă naţională şi pentru prima dată poporul de rând a început să înţeleagă că are şi el drepturi, nu numai datorii; pentru prima dată a intrat în

opinia publică adevărul, că scopul suprem al Statului este fericirea cetăţenilor săi, fără deosebire de clase, iar nu îmbuibarea unei fracţiuni privilegiate, cu preţul apăsării imensei majorităţi a poporului.

Dar mai presus de toate, în 1848 s'a început războiul cel uriaş care la început păreà o nebunie din partea Românilor, atât de slabi, de înapoiaţi şi de dezorganizaţi: războiul pentru emanciparea de sub tutela marilor puteri vecine, de sub suzeranitatea Turciei şi cu deosebire de sub Protectoratul rusesc. Acest războiu a fost, mai apoi, în mod strălucit câştigat, de aceiaşi fruntaşi ai neamului nostru cari, în mişcarea dela 1848, cu tot focul tinereţei şi cu toată încrederea patriotică, au avut curajul să-l declare şi să însufleţească poporul pentru idea de vieaţă dătătoare a emancipării naţionale.

Cu alte cuvinte, importanţa cea mare a mişcării din 1848 rezidă în împrejurarea, că *ea a făptuit o schimbare, în sens modern, liberal, dar înainte de toate naţional, în modul de gândire şi în aspiraţiunile politice şi naţionale ale Românilor.*

Aşà privită, mişcarea din 1848 a fost incontestabil aurora premergătoare a *Divanurilor ad-hoc*, a luptelor memorabile pentru *Unire*, a *împroprietăririi ţăranilor*, a *Constituţiei*, a *Independenţei*. Ea se găseşte cu acestea în raport de cauzalitate, căci le-a determinat pe toate, le-a pregătit terenul şi a făcut cu putinţă realizarea lor atât de măreaţă, în vreme atât de scurtă, într'o singură generaţie de oameni!

Studiind-o cu stăruinţă şi cuget curat, nimenea

nu va mai puteà, de acum înainte, să vorbească cu ușurință, sau chiar cu dispreț, despre 1848. Sau dacă totuș o face, nesocotește cel mai curat adevăr istoric, care este că: *La 1848 s'a zămislit România modernă.*

Dar ca toate faptele istorice, nici evenimentele din 1848 n'au venit în mod spontaneu. Ele stau în strânsă legătură, de o parte cu evenimentele anterioare din țerile române, iar de alta cu desvoltarea generală a istoriei europene, și în special cu marea sguduire ce acest memorabil an a produs în țerile apusene. Pentru ca să înțelegem pe deplin rostul, firea și scopurile mișcării dela noi, este indispensabil să ne dăm mai întâiu seamă de antecedentele ei în trecutul neamului nostru, și mai ales de curentele și influențele cari o leagă de marea mișcare revoluționară din Apus.

Spre acest sfârșit, vom aruncà mai întâiu o repede ochire peste situația politică a Europei înainte de Revoluția din 1848; apoi vom cercà să schițăm fazele acesteia, precum și scopurile și rezultatele ei principale în țerile apusene; pe urmă ne vom silì să arătăm, în partea lor esențială, stările politice și sociale și curentele din lăuntru, cari au determinat mișcarea în Principatele Române și i-au imprimat caracterul său specific românesc; în fine vom da un rezumat al fazelor de căpetenie ale mișcării însăș și ne vom încercà a scoate în lumină adevăratele ei scopuri și tendințe, așà cum rezultă din materialul actelor și documentelor; vom încheià apoi cu istoricul suprimării ei, cu rezultatele ce a produs și cu urmele ce a lăsat, și cari se leagă în mod firesc cu evenimentele ulterioare, în special cu activi-

tatea șefilor ei în epoca emigrațiunii, activitate care a condus la Divanurile ad-hoc și la grandioasele prefaceri urmate.

N'avem însă intențiunea de a scrie aici istoria lui 1848. Nici puterile, nici împrejurările nu ne permit aceasta. Scrierea de față nu are decât scopul de a redà, în formă cât se poate mai concisă, ceeace este esențial în mișcarea din acest memorabil an și de a-i arătà, înainte de toate, caracterul și importanța istorică.

PARTEA I

1848 IN EUROPA

I.

Europa înainte de 1848.

Revoluțiunea europeană din 1848 este fiica marei Revoluții franceze dela sfârșitul secolului XVIII. Mai mult, putem zice chiar că ea nu este decât continuarea aceleia, sau mai precis, o nouă fază a ei.

In adevăr, deși după căderea erei de vertiginoasă glorie a lui Napoleon cel Mare, reacțiunea s'a așezat triumfătoare în toate statele europene, revoluția n'a murit, n'a încetat nici un moment să existe, ci a continuat pe înfundate, sub spuza grea a reacțiunii.

După Napoleon I, Europa ajunge stăpânită de spiritul Țarului Alexandru I al Rusiei. Dar și acest spirit, cu toate veleitățile lui compuse din misticism și pietism, este, cel puțin la început, tributar ideilor semănate de marea Revoluție franceză. Țarul Alexandru I, întemeietorul *sfintei*

alianțe, această cristalizațiune a absolutismului legitimist, este un adept al liberalismului, atât de convins, se înțelege, pe cât puteà să fie sufletul său fantastic și visător.

Abià mai târziu îi succede Principelui Metternich, incarnațiunea diplomatică a reacțiunii, să desbare pe atotputernicul Țar de veleitățile sale liberale și să creeze din el un campion, un conducător chiar, al absolutismului.

Metternich erà în adevăr un reacționar. El mai erà și omul situațiunii, atunci când vorba erà de a tăià toate rădăcinile revoluției și de a face din națiunile Europei o *tabula rasa*, pe care să se scrie evanghelia legitimistă.

Dar cu toată dibăcia lui politică și diplomatică, Metternich n'a putut întemeià absolutismul decât în aparență și fără nici o trăinicie. Aceasta nu numai pentrucă îi lipsiau, după cum atestă istoriografii epocei, concepțiunile creatoare, ci pentrucă spiritul popoarelor, cari gustaseră din pomul cel oprit al ideilor revoluționare, nu mai puteà fi înjugat în mod stabil în jugul învechit al absolutismului, pe care nu-l mai primiau decât cu rezerva mentală de a-l scuturà la prima ocazie binevenită. Cu toată puterea lui covârșitoare în politica internațională, stăpânul său, împăratul Francisc I, a fost silit să mărturisească, la câțivà ani după Congresul din Viena, pe când absolutismul păreà a fi în floare, că: *Mein Reich ist wie ein wurmstichiges Haus!* In adevăr, puterea absolutismului a fost o putere factice, care nu a putut rezistà la vântul furtunos ce s'a deslănțuit peste Europa la începutul anului 1848.

Aceasta s'a văzut și în sbuciumările neputin-

cioase prin cari legitimismul din Franța s'a încercat, sub regii Ludovic XVIII și Carol X, să reînvieze puterea și splendoarea de altă dată a principiului ce reprezentau, cât și în Germania și Austria, unde reacționarismul feudal se silià prin sforțări zadarnice să țină massele poporului sub genuchii aristocrației privilegiate, și tot asemenea în Italia și în restul Europei, unde potentanții mari și mici, numai cu puterea baionetelor, și printre continue conspirări ale societăților revoluționare, mai mult sau mai puțin secrete, puteau să-și mănțină o putere în care nici ei nu mai prea credeau. N'avem decât să ne amintim activitatea unui *Manzoni*, *Silvio Pellico*, a Carbonarilor, a numeroaselor *societăți secrete* din Franța, a *Burschenschaft*-urilor dintre studențimea germană, și vom înțelege spiritul de care erau pătrunse popoarele, chiar în era cea mai puternică a absolutismului.

Acelaș spirit se manifestă, indirect, când titanul dela Marengo și Austerlitz își încheie vieața pământească la 1821. Cultul lui Napoleon cel Mare, care toată vieața sa s'a mândrit că el este reprezentantul și continuatorul revoluției, nu este decât expresiunea dorinței poporului de a scăpà de jugul legitimist și a revenì la ideile liberale ale marei revoluți.

Nici diversiunea încercată, la prima vedere cu deplin succes, de Regele Ludovic Filip, de a opune principiului legitimității pe acela al *regalității burgheze*, n'a mai putut ajutà mult. Ea n'a putut decât să amâne catastrofa care, în 1848, l-a măturat și pe el de pe scena istoriei.

La aceasta a contribuit, în măsură mare, și

desvoltarea ce a luat, în această epocă de decadență politică, mișcarea culturală și literară a popoarelor. Toată reacțiunea n'a putut împiedicà ca națiunile să se înspire și să-și formeze ideile și modul de gândire, din scrierile unui Béranger, Victor Hugo, Thiers în Franța, ale unui Heine, Börne și a întregei pleiade numite *Jung-Deutschland* în Germania, etc., cari toți sunt apostoli înflăcărați ai liberalismului și au pregătit căderea sistemului absolutist.

Tronul lui Ludovic Filip, «acest tron regal, înconjurat de instituții republicane», a fos, precum se pronunță un istoriograf, «un simplu scaun de lemn, pe care nu erà așternută nici măcar o bucată de catifeà». Sau după cum l-a caracterizat Metternich, acest rege-burghez «dela început a ajuns într'o situație problematică, căci baza pe care erà așezată autoritatea lui, nu constà decât din teorii goale. Lui îl lipsià greutatea plebiscitului reprezentat prin Napoleon, dar și sprijinul imens al dreptului istoric pe care se bazau Bourbonii. N'aveà nici puterea poporului din Republică, nici gloria militară din Imperiu, nici geniul și brațul lui Napoleon, nici sprijinul principiului ca Burbonii». El erà menit să cază la cea dintâi ocazie.

La slăbiciunea tronului noului rege a mai contribuit, firește, și modul puțin leal, în care Ludovic Filip a acaparat Coroana. Se știe că, în urma urma loviturii de stat dela 26 Iulie 1830, a insurecțiunii urmate și conduse de vechiul revoluționar Lafayette, și a proclamațiunii lui Thiers și Mignet dela 29 Iulie, prin care se propuneà detronarea dinastiei Bourbonilor, Regele Carol X abdicase în favorul nepotului său Enric Duce de

Bordeaux, și plecase ca un fugar din țară, pentru a murì în exil la Görz la 6 Noemvrie 1836. Iar ducele de Orleans, care în tot timpul turburărilor se girase de un leal apărător al Dinastiei, anunțând Camerelor abdicarea Regelui, a retăcut cu totul că Regele designase de urmaș pe Ducela ne Bordeaux, și astfel printr'o înșelăciune câștigă Coroana pentru sine. Deși el s'a urcat pe tron, «nu pentrucă, ci cu toate că erà un Bourbon», după cum s'a exprimat Dupins, duplicitatea lui a lăsat urme în opinia publică, urme cari se repercutează în exclamația fostului primministru Royer-Collard: «Și eu fac parte dintre învingători, dar aceasta este o învingere tristă».

Mai adăogând la toate acestea slăbiciunea și incapacitatea Regelui, erà dela început de prevăzut, că domnia lui, cu toate veleitățile sale constituționale și democratice și cu toată făgăduința lui că: «la charte sera desormais une vérité», n'aveà să fie decât un vas expus la jocul valurilor, cari mai curând sau mai târziu îl vor înghițì. Dar mai tare decât toate acestea a fost spiritul timpului. Pseudoconstituționalismul Regelui, în loc să întărească domnia principiilor liberale, a dat naștere la curente nouă, cari apoi au devenit fatale și tronului și liberalismului. In locul bătrânilor «doctrinari», s'au înstăpânit în opinia publică și au luat conducerea spiritelor propovăduitorii socialismului radical, adepții unui Saint-Simon, Pierre Leroux, P. J. Proudhome, Louis Blanc.

In acelaș timp politica externă a Franței, inspirată de Regele și condusă de ministrul său personal Guizot, merge din eșecuri în eșecuri și

înstrăinează pe toată lumea, în lăuntru și în afară. Sub Ludovic Filip, zice Lamartine, «Franța a devenit ceeace este în contrazicere directă cu firea și tradițiile ei: ghibelină la Roma, clericală la Berna, austriacă în Piemont, rusă în Cracovia, franceză nicăeri, contrarevoluționară pretutindenea».

Tronul Regelui burghez se clătinà de mult şi erà cu desăvârşire condamnat când în 1840, cu aprobarea lui, ba chiar la stăruința lui, se hotărește a se aduce în patrie cenușa lui Napoleon cel Mare. Dovadă este că acest moment, dominat de entusiasmul produs de memoria marelui erou național, a fost găsit propriu de nepotul său Ludovic Napoleon pentru a încercà printr'o lovitură restaurarea Imperiului. In adevăr la 6 August 1840, Ludovic Napoleon intră în Franța și se proclamă împărat. Lovitura n'a reușit, pretendentul este prins şi internat la Ham, de unde numai în 1846 reușește să scape prin fugă; cu toate acestea încercarea aceasta este simptomatică, este un semn prevestitor al căderii Regelui.

Căderea este accelerată prin nemai pomenita corupție ce a infiltrat tot organismul statului, până în cele mai înalte cercuri. Deputați, înalți demnitari, miniștri chiar sunt acuzați și dovediți că au fost mituiți.

Intr'o asemenea atmosferă revoluția erà inevitabilă. Cauzele nemijlocite ale izbucnirii ei sunt neînsemnate. Dar nu acestea au produs-o, ci un șir lung de păcate ale epocei dintre 1815—1848, cari s'au adunat si au umplut cupa, încât o picătură cât de mică a fost suficientă pentru a o face să debordeze.

II.

Revoluția în Franța.

In toate manualele de istorie se cetește, că Revoluția franceză din Fevruarie 1848 a luat naștere din așà numitele «banchete reformiste». Așà este, însă aceasta nu însemnează nici de cum, că banchetele au provocat-o, că ele au fost cauza revoluției. Din contra, faptul că dintr'un accident, neînsemnat în sine, s'a putut naște un foc, care a răsturnat în Franța un tron și care apoi în scurtă vreme s'a lățit peste toată Europa și nu s'a oprit decât la fruntariile Rusiei, dovedește că au trebuit să existe adânci cauze politice, sociale și naționale, cari sbuciumau lumea și nu așteptau decât un prilej, pentru ca să o pună în mișcare și să o facă a răsturnà vechea ordine socială și vechile instituții.

Banchetele reformiste, prin cari se manifestà pentru reforma legii electorale, cu cerbicie refuzată de Rege și de guvernul său, n'au avut alt caracter, decât acela de simplă opoziție contra guvernului. Nici acesta nu i-a dat la început mare importanță, ceeace dovedește faptul, că s'a mulțumit a le oprì, în credința că atâta este de ajuns pentru a liniștì situația.

In adevăr, dacă nu pășià la mijloc Lamartine, care, îndârjit de ordinul de oprire al guvernului, în care șefii liberalilor vedeau o neiertată volnicie, s'a crezut dator să ceară cu stăruintă ținerea banchetelor, declarând, cu glasul său pe cât de popular pe atât de autorizat, că dacă nu va venì nimenea la un banchet proiectat în Paris, el va

merge singur ; dacă, cu deosebire, garda națională nu ar fi luat pe față partea reformiștilor, poate că toată mișcarea s'ar fi liniștit deocamdată și revoluțiunea din Fevruarie n'ar fi izbucnit, cel puțin nu la acea dată și din acel motiv.

Agitația cresâcnd în proporții mari, în urmă s'a luat hotărârea de a procede la o schimbare de guvern, singurul lucru pe care opinia publică îl cereà în acel moment. Regele Ludovic Filip se hotărește dar a se despărți de vechiul său ministru Guizot, care la 22 Fevruarie își dă demisia, și astfel Franța scapă de ministerul personal, urgisit de toată lumea. Când știrea retragerii ministerului Guizot s'a răspândit în public, totul păreà a se liniștì, așà că în seara de 22 Fevruarie nimenea nu se mai temeà de turburări și cu atât mai puțin de revoluție, de detronarea Regelui și de proclamarea Republicei, cari cu toate acestea au urmat două zile după aceea. Cauza a fost că mișcarea a încăput acum pe mâinile agitatorilor de prin faubourg-uri, ale elementelor extreme, cari urmăriau scopuri radicale-socialiste, nedefinite în mintea lor, dar îndreptate cu violență spre răsturnarea ordinei existente.

Aceste elemente au sculat peste noapte massele mahalalelor, au provocat manifestații nocturne și, grație lipsei de prevedere și de măsuri eficace din partea administrației, care nu se temeà de nimic, manifestanții au ajuns în conflict cu armata ieșită pentru restabilirea ordinei și se făcù vărsare de sânge. De acest prilej se folosesc apoi instigatori ca Garnier-Pagés și Flacon, cari ațâță mulțimea, dau

miscării un caracter pronunțat antidinastic și revoluționar, şi în dimineața zilei de 24 Fevruarie revoluția izbucnește în toată forma.

In zadar chiamă acum Regele pe Thiers și-l însărcinează cu formarea noului guvern; în zadar primeşte acesta însărcinarea, căci până să izbutească a-şi compune lista ministerială, valurile revoluţiunii cresc şi mulțimea cere abdicarea Regelui.

Ințelegând situația, Ludovic Filip nici nu mai poate încercà să-și salveze coroana, ci singurul gând ce-l mai preocupă este să salveze tronul pe seama Dinastiei sale. Se hotărește deci repede, abdică în favorul nepotului său Filip, Conte de Paris, părăsește palatul şi lasă pe noru-sa, Ducesa de Orleans, cu copiii săi, ca să salveze Dinastia.

Ducesa de Orleans se prezentă în Camera deputaților, unde încearcă zadarnic să obțină recunoaşterea sa ca regentă în numele fiului său minor. Poporul superexcitat de instigațiunile radicalilor nu mai voește să știe nici de Rege, nici de regentă, nici de Dinastie, şi sub presiunea lui se proclamă *Guvernul provizoriu*, care, după oarecari ezitări, enunță că: *Guvernul provizoriu voeşte Ropublica, cu rezerva aprobării poporului, care va fi întrebat imediat.*

Guvernul provizoriu e compus din Fr. Arago, Lamartine, Ledru-Rollin, Garnier-Pagés, Marie și Crémieux, va să zică din elemente prea puțin omogene, pentru ca să poată lucrà cu succes la construirea unei nouă forme de stat în locul celei atât de uşor răsturnate. Pe lângă liberali democrați ca Arago şi idealistul Lamartine, reprezen-

tanți ai tricolorului național, fac parte din Guvernul provizoriu radicalul Ledru-Rollin, agitatorul violent Garnier-Pagés și Evreul Crémieux, reprezentanţi ai drapelului roşu al socialismului. Nimic nu puteà garantà stabilirea netedă a regimului republican.

Lamartine erà singura putere pozitivă în noua Republică. Individualitatea lui, silințele și cuvintele lui pacinice liniștesc străinătatea și aduc cel puțin binele că *din afară* Republica nu este amenințată. Dar *în lăuntru* se ivesc greutăţi de neînvins.

Doctrinele socialiștilor, cari mai ales au ațâțat și au pus poporul în picioare, silesc guvernul să iea, pe terenul social, măsuri utopice, pe cât de costisitoare pe atât de irealizabile, cari n'au putut să aducă nici un bine, dar au omorît Republica înainte chiar de a fi fost bine proclamată.

In numele principiului că fiecare om are drept la muncă, guvernul e silit de curentul socialist, ajuns atotputernic în Paris, să înființeze așà numitel *ateliere naţionale*, în cari toți uvrierii fără ocupație să primească muncă și salar dela Stat. Aceste ateliere naționale au devenit, ceeace este ușor de înţeles, o adevărată calamitate națională. Zeci de mii de pretinși uvrieri fără ocupație, în realitate toate scursorile mahalalelor, indivizi netrebnici, fără nici o meserie dar cu toate viţiile drojdiilor societății, se îmbulziau la ateliere și cereau muncă, dar mai ales leafă. Guvernul însă, natural, nu prea aveà ce să le dea de lucru, și cu deosebire nu aveà cu ce să-i plătească. S'au inventat deci diferite lucrări publice, de şosele, terasamente, etc., pentru a satisface pe toți cei ce-şi reclamau dreptul la muncă, dar mijloacele

pentru a-i plătì nu puteau fi inventate, şi au pricinuit guvernului republican multă grijă. Calamităţile financiare au venit repede, încercarea guvernului de a contractà un împrumut intern nu reuşeşte, el este silit să urce impozitele directe şi să introducă cursul forţat al efectelor de stat.

In această situaţie se fac alegerile pentru Adunarea constituantă. Din ele iese o majoritate democratică republicană în sensul lui Lamartine, desì în guvern predominà curentul roşu, socialist. Aceasta nu trebue să surprindă, căci elementele mai serioase ale naţiunii repede s'au săturat şi au început să fie îngrijate de soarta ţerii sub regimul socialist, a cărui cea mai mare faptă au fost atelierele naţionale. Noua Cameră proclamă *Republica ca formă de stat stabilă a Franţei.*

Cu acest prilej se iveşte din nou pe scena politică prinţul *Ludovic Napoleon*, moştenitorul si reprezentantul tradiţiilor şi aspiraţiunilor bonapartiste. El este ales deputat al Constituantei în 4 cercuri, dar nu primeşte mandatul, căci, după cum scrie preşedintelui Camerei, nu voeşte să dea prilej la bănueli şi la dezordine. Această modestie patriotică, atât de bine şi la timpul potrivit afişată, face bună impresie în ţară, contribue la întărirea şi generalizarea curentului bonapartist, care nu peste mult covârşeşte pe toate celelalte şi-l indică pe Principele Napoleon ca om al situaţiei.

Tot spre bonapartism împing şi încurcăturile ivite în chestia socială, pe cari nimenea nu le mai puteà deslegà pe cale paşnică. Atelierele naţionale au făcut, precum erà de prevăzut, un desăvârşit fiasco. Ele nu mai puteau fi mănţinute,

dar de altă parte atitudinea uvrierilor, cari nu încetau de a-și reclamà dreptul de muncă, ce însă în mintea lor erà un drept la plată fără muncă, devine tot mai amenințătoare. Mereu instigați de elementele extreme socialiste, ei trec repede dela simple manifestațiuni la acte de violență. La 17 Iunie Parisul este plin de baricade, încăierări sângeroase se succedează una după alta. Măsuri energice devin indispensabile. Generalul Cavaignac este numit dictator, faimoasele ateliere se desființează, și Parisul se declară în stare de asediu.

După lupte destul de serioase cu insurgenții apărători ai baricadelor, lupte cari se continuă dela 17 Iunie pânăla 26 Iulie, Cavaignac cu armata regulată izbuteşte în fine să înnăbușească rebeliunea. In aceste lupte cad vreo 4.000 de soldați și gardiști și vreo 3.000 de insurgenți. Vreo 12.000 de persoane sunt arestate, dintre cari însă cei mai mulți sunt iarăș puși în libertate.

La 27 Iulie generalul Cavaignac depune dictatura, dar este din nou învestit cu ea, cu titlul de Președinte al Consiliului și cu dreptul de a-și numì singur miniștrii. Aceasta dovedește că toată lumea simțià trebuința de a aveà în fruntea afacerilor un om de energie și de autoritate.

Acest simțimânt comun nu puteà iarăș decât să pregătească terenul pentru bonapartiști, sau mai precis, pentru planurile de restaurare imperialistă ale lui Ludovic Napoleon.

Mai vine apoi și împrejurarea, că Constituția votată de majoritatea democratică erà o imitație a celei americane, erà, va să zică, dominată de principii străine, care transplantată în Franța, cu

armata sa regulată și cu funcționarii săi obișnuiți să stăpânească, nu puteà duce decât la omnipotența, sau a Parlamentului, sau a Șefului statului.

Aceasta o simțiseră chiar membrii Constituantei, și de aceea a fost mare discuție între ei și numai cu greu s'au putut înțelege asupra modalității, cum are să fie ales Șeful statului, adică Președintele Republicei. In fine au convenit insă, sub influența lui Lamartine și sub cuvânt că «trebue lăsat cevà și provedinței», ca alegerea Președintelui să fie deferită poporului.

Astfel s'a introdus în vieața de stat principiul *plebiscitar*, care mai apoi a avut un rol atât de mare în istoria Franței și care, într'un moment hotărîtor, a fost aplicat și de noi, cu noroc neasemănat mai mare decât în țara lui de origine.

Din alegerea de Președinte a ieșit biruitor Principele Ludovic Napoleon, care știuse să pregătească și să câștige spiritele pentru cauza sa. Alegătorii săi n'au prea fost republicani, căci majoritatea lor o constituiau mulțimea țăranilor și elementele monarhiste. In consecință, el nu s'a simțit de loc deobligat față cu Camera republicană, căreia în definitiv nu-i datorà nimic, ci a guvernat alăturea și adeseori în conflict cu ea, urmărindu-și în mod consecvent și cu multă dibăcie politica sa bonapartistă, care a condus Franța la lovitura de stat și la proclamarea imperiului al doilea.

Aceasta a fost Revoluția din Fevruarie 1848 a Franței, al cărei sfârșit și ale cărei rezultate au fost tot atât de neașteptate, pe cât de neprevăzut i-a fost începutul.

Introdusă printr'o mişcare de reformă, care nu vizà decât o simplă schimbare de guvern și ca principii politice nu urmărià decât doar pe acel democratic al abandonării în alegerile parlamentare a sistemului censitar și înlocuirea lui cu sufragiul universal, va să zică o lărgire a drepturilor politice în favorul straturilor celor mari ale națiunii, revoluția s'a precipitat la detronarea Dinastiei și la schimbarea formei de stat, a degenerat apoi în anarhie socialistă, care a trebuit să fie înnăbușită în sânge, și s'a terminat prin revenirea tot la principiul monarhic, sub forma imperialismului bonapartist.

Jules Simon rezumă astfel geneza și mersul revoluțiunii franceze din Fevruarie 1848: Agitațiunea a fost organizată de liberali în profitul Republicei, de care aveau frică, iar sufragiul universal a fost organizat de republicani în profitul socialismului, de care aveau oroare. Și de toate a profitat — adaugem noi — bonapartismul, la care nu s'au gândit și pe care nu l-au voit nici unii nici alții.

Cea mai clasică ilustrație a proverbului nostru popular: unde dai și unde crapă! și a înțeleptului dicton al bătrânului nostru Miron Costin: «Nu e vremea în stăpânirea omului, ci bietul om sub vremi».

Un rezultat însă, mare și covârșitor, tot a avut această revoluțiune: Principiul democratic a triumfat și s'a înfipt, nu numai în conștiința poporului francez, ci și într'a Europei întregi. Din Franța acest principiu s'a răspândit în celelalte țeri, a ajuns până la noi, și pretutindenea lumea a înțeles, că drepturile politice nu mai pot fi

legate de privilegii, de condiții de naștere și de avere, ci trebue să fie un bun comun al tuturor cetățenilor, după cum și datorința de a apără și a susțineà statul este comună tuturor.

Este adevărat că revoluția din 1848 a fost biruită și nicăeri n'a avut un succes formal. Chiar în Franța, deși i-a urmat monarhia mai mult sau mai puțin democratică a lui Napoleon III, ea n'a izbutit să realizeze întreg programul său de dreptate, libertate și egalitate. In celelalte țeri, ea a fost de-a dreptul și complet biruită de reacțiunea absolutistă, care a înnăbușit, pentru moment, orice mișcare și aspirațiune de libertate.

Greșelile comise de revoluționari, slăbiciunea elementelor cumpătate și patriotice dintre ei, de o parte, și excesele celor radicale de alta, au produs stări de lucruri, cari a trebuit ca să fie suprimate cu puterea armelor și în mod fatal au ajutat la trimful reacțiunii.

Reacțiunea însă nu și-a mai putut susțineà puterea decât cu forța baionetelor, și când baionetele nu au mai putut-o apără, națiunile au întrat în mod firesc, una după alta, în drepturile proclamate în anul libertății 1848. Aceasta este marea lui importanță în istoria omenirii, de aceea se numește și se va numi el, cu drept cuvânt, un an epocal.

III.

In Elveția.

Revoluțiunea franceză din Fevruarie 1848 este privită ca începutul revoluțiunii europene din acel an. Este adevărat că revoluția franceză a fost

oarecum signalul, ca curentul revoluționar, care însă de mult ardeà pe înfundate, ca jăratecul sub spuză, să se aprindă în flăcări și să izbucnească pretutindenea, în Germania, în Austria, în Principatele Române, până la fruntariile Rusiei, peste cari n'a putut să treacă.

Dar cronologicește premerge celei franceze mişcarea revoluționară din Italia și cea din Elveția, dacă putem numi revoluțiune ceeace s'a întâmplat în mica republică federală a Alpilor.

In Elveția majoritatea cantoanelor erau stăpânite de spiritul clerical și guvernate în acest spirit, ai cărui diriguitori erau călugării iezuiți, atotputernici în cele mai multe cantoane. Dar pe la 1847 o mișcare liberală se manifestă şi în Elveția, și produce un mare reviriment în spirite, aşà că în acel an mai multe cantoane abandonează regimul clerical și-și dau unul democratic-liberal. Șapte cantoane rămase sub stăpânirea clericală se asociază însă şi formează așà numitul *Sonderbund*, care amenință să desființeze vechea organizație federală a Elveţiei.

Dar majoritatea, acum liberală-democratică a confederaților, iea armele, strivește pe clericali, ocupă centrele lor Friburg și Lucerna (Noemvrie 1847), gonește pe Iezuiți din toată țara, şi restabilește, deodată cu integritatea vechei Confederațiuni, și regimul liberal-constituțional în toate cantoanele ei.

A fost dar în Elveția o luptă internă, un răsboiu civil între două partide, reprezentantele duor curente politice diametral opuse, și care s'a terminat cu biruinţa completă a curentului democratic. Aceasta a fost, fără îndoeală, un semn încurajător

pentru popoarele asuprite şi nemulţumite. Dar și mai mare importanță are, din acest punct de vedere, mișcarea din Elveția, pentrucă ea s'a făcut *contra voinței Marilor Puteri*, reprezentante ale absolutismului, și nu s'a înspăimântat nici de amenințările lor că vor interveni cu mâna armată în contra democraților. Grație neînțelegerilor dintre Marile Puteri, din intervenția lor nu s'a ales nimica, cauza democrației și a constituţionalismului a triumfat, spre spaima reprezentanților absolutismului, cari presimţiau că și ora lor are să sune în curând. Principele Metternich, această incarnație a sistemului dinainte de 1848, să fi exclamat, la auzul înfrângerii clericalilor din Elveția: «Această înfrângere constitue o mare pierdere. Noi vom sta la locul nostru cât vom puteà, dar mă tem de sfârșit».

Cuvintele lui Metternich aveau să să adeverească în curând.

IV.

In Italia.

Mai întâiu au fost încurajați de izbânda democraților elvețieni patrioții din Italia. In această țară mișcarea aveà un îndoit caracter: de o parte *liberal-democratic*, ca și în Franța, iar de cealaltă *național*. Raporturile speciale din Italia explică aceasta. Patrioţii italieni nu aveau să se plângă numai în contra absolutismului, ci în acelaş timp ei mai suferiau și de desmembrarea patriei lor într'o mulțime de stătulețe, stăpânite de tot atâția mici tirani, și pe deasupra și de *dominațiunea*

străină în provinciile austriace ale Italiei de Nord. Dorința lor erà deci: *libertate*, dar totodată și *unitate națională* și emancipare de sub stăpânirea străinului.

Acest ideal al patrioților italieni erà urmărit de mult, am puteà zice în tot timpul dela căderea lui Napoleon cel Mare până la 1848.

Erau însă și între ei două curente. Unul, cel revoluționar, erà reprezentat prin Mazzini, șeful *Italiei tinere*, care așteptà salvarea patriei dela *unirea tuturor țerilor italiene* într'un singur stat, izgonind toate familiile domnitoare și proclamând Republica. Celălalt partid erà al neoguelfilor, în frunte cu Balbo, d'Azeglio și Gioberti. Aceștia încă voiau unitatea Italiei, dar nu cu deposedarea principilor, ci confederându-i, sau, ca ultimă concesie, reducându-i la un singur suveran, care să domnească peste întreaga patrie unită. Gioberti, a cărui carte *Despre întâietatea politică și civilă a Italienilor* (1843) ajunsese la o covârșitoare popularitate, își închipuià o Italie unită sub conducerea politică și morală a Papei, ceeace mulți patrioți admiteau, cu deosebire de când noul Papă, comitele Mastai Feretti (Pius IX) își introdusese dominațiunea în Statele papale prin oarecari veleități de liberalism.

Mulți iară își puneau nădejdea în regele Piemontului și al Sardinei, Carol Albert, care, deși la început hezità, silindu-se a fi cât se poate de corect și de leal, cu deosebire față cu Impărăția austriacă, dar nu peste mult a fost silit de forța împrejurărilor să se pună în fruntea mișcării pentru unitatea națională a Italiei. Cuvântul regelui «L'Italia farà da se» a devenit cuvântul de ordine

al mișcării pentru libertatea și unitatea Italiei.
Potentații mai mici ai Italiei, văzându-și tronurile amenințate prin mișcarea de unitate, caută refugiu sub protecțiunea Austriei și se inspiră de politica reacționară a Principelui Metternich. Dar această împrejurare, în loc de a slăbì curentul de libertate și unitate, îl întărește mai mult și îl generalizează peste toată Italia.

Idea libertății prin unitatea patriei este îmbrățișată de literați, poeți și istoriografi și se repercutează în toate scrierile de valoare din acea Epocă. Cesare Cantù scrie istoria unitară a Italiei, Leopardi și alți poeți contemporani scriu înfocate poezii patriotice cu tendință națională. La 1846 se începe publicațiunea *Antologiei naționale*, la care colaborează numeroși scriitori din toate ținuturile Italiei și prin care sentimentul de unitate primește un nou impuls.

O nouă acțiune politică se alătură pe lângă cea literară. Se întrunesc așà numitele *Conjurațiuni publice pentru ridicarea Italiei*, cari întăresc și mai mult curentul pentru dobândirea unității naționale.

In această stare a spiritelor izbucnește mișcarea democratică în Elveția, al cărei rezultat are un efect foarte încurajător asupra patrioților italieni, cari nu se mai îndoesc acum că și cauza lor va triumfà în scurtă vreme.

Papa Pius IX, «Papa lui Gioberti», care la început, prin veleitățile sale liberale, erà desemnat de o parte a patrioților italieni să fie pus în fruntea mișcării pentru regenerarea Italiei, s'a desbărat curând de aceste veleități și a fost apoi abandonat de șefii mișcării naționale, iar

toate privirile au fost aţintite asupra regelui Carol Albert, care a devenit şeful mişcării naţionale, predestinat a se urcà pe tronul Italiei unite.

El a şi început a acordà, în statul său, mai multe reforme liberale, cari apoi au fost urmate. şi de unele state mai mici ale Italiei, ai căror şefi n'au mai putut rezistà curentului devenit atotputernic.

In acelaş timp se iea iniţiativa pentru înfiinţarea *uniunii vamale* a Italiei, care, deşì a fost zădărnicită de rezistenţa unor state, a avut totuş efectul de a întărì şi mai mult sentimentul de unitate.

Mişcarea a pătruns şi în provinciile Italiei stăpânite de Austria. Toţi Italienii supuşi împărăţiei reacţionare, cari nutriau sentimente patriotice, nu mai făceau nici un secret din sentimentele lor de ură faţă cu tot ce vine din Austria şi o reprezentă. Erà privit ca o datorinţă patriotică a nu aveà atingere socială cu ofiţerii şi funcţionarii austriaci, a nu jucà la loteria austriacă, a nu fumà tutun austriac.

Aspiraţiunile naţionale erau mărturisite acum pe faţă, toată lumea vorbià de alungarea Austriacilor şi de unirea cu Piemontul şi râdeà de protestările lui Metternich, «că Italia este o simplă noţiune geografică, compusă din mai multe state suverane, a căror existenţă şi integritate este garantată în dreptul internaţional».

Situaţia internaţională încă erà favorabilă mişcării pentru unitate. Deşì Franţa, sau mai bine zis ministrul său Guizot erà pe partea Austriei, dar Anglia, a cărei politică erà condusă de Lordul Palmerston, antagonistul celor doi mari reacţionari,

Metternich și Guizot, erà favorabilă aspirațiunilor italiene și chiar le sprijinià pe sub mână.

Pe la începutul anului 1848 starea spiritelor în Italia ajunse într'o tensiune, încât erà sigur pentru toată lumea, că lucrurile vor ajunge la un desnodământ violent, cu armele în mână.

Sicilienii exasperați de mizeriile economice și de absolutismul stupid și neputincios al regelui Ferdinand IV, au dat cei dintâi semnalul. Fără înconjur ei au declarat, că dacă nu se vor introduce reforme, la 12 Ianuarie 1848 vor începe revoluția. Și așà au și făcut, cu preciziune matematică. In Palermo și în toată Italia s'a deslănțuit în acea zi o furtună sângeroasă, care a ținut două săptămâni întregi. Poporul a susținut cu bărbăție lupta cu trupele regale, care a durat până la 4 Fevruarie, când s'a încheiat un armistițiu, în urma căruia toată insula a recunoscut guvernul provizoriu revoluționar, prezidat de Ruggiero Settimo.

Pentru ca focul revoluționar să nu se lățească și în posesiunile sale neapolitane, Regele Ferdinand IV s'a grăbit a proclamà la 10 Fevruarie o Constituție pentru regatul de Neapole și Sicilia.

Constituția neapolitană produce mare entuziasm, nu numai între Italienii de Sud, cari se mândresc a fi campionii libertății, ci în Italia întreagă. Guvernele celorlalte state și stătulețe se grăbesc și ele, cu voie fără voie, a proclamà constituții și a numì ministere responsabile. Așà face regele Piemontului, așà ducele de Toscana, și în cele din urmă chiar și Papa, care la 12 Fevruarie numește un nou minister, compus în cea mai mare parte din nepreoți, și lasă a se întrevedeà că este dispus și el a acordà o constituție.

Puterile străine, reprezentante ale sistemului absolutist, sunt cuprinse de grijă față cu cele ce se întâmplă în Italia și se gândesc a intervenì. Rusia trimete la Londra o notă energică, în care impută Lordului Palmerston că protejază pe revoluționarii italieni. Dar până să ajungă a pune la cale intervenția, izbucnește revoluția din Paris, Regele Ludovic Filip e detronat, și din intervenția în Italia nu se mai alege nimica.

Austria se pregătește, cu toate acestea, ca să suprime cu forța armată tendențele de emancipare ale Italienilor din provinciile sale. In 22 Fevruarie Generalul Radetzky, guvernatorul austriac din Milano, proclamă starea de asediu și începe a arestà pe șcfii mișcării revoluționare.

Cu toate acestea, după izbucnirea Revoluției franceze, focul revoluționar se întinde repede și în provinciile austriace din Italia, și la 18 Martie Milanezii se ridică cu armele în contra asupritorilor austriaci, și revoluția începe.

Radetzky, temându-se a nu fi izolat în castelul din Milano, se retrage deocamdată, însă cu promisiunea amenințătoare că va revenì. In acelaș timp Veneții prind flota austriacă, ocupă arsenalul și proclamă Republica, în fruntea căreia pun pe Manin.

Regele Carol Albert al Piemontului mai hezită puțin, dar, sub presiunea evenimentelor și de teama republicanilor lui Mazzini, este nevoit să se hotărască a se pune în fruntea mișcării pentru liberarea provinciilor ocupate și pentru unitatea Italiei. La 23 Martie el publică hotărîrea sa de a începe răsboiul cu Austria, la 26 Martie trupele sale încep a sosì în Milanul părăsit de Austriaci,

iar la 29 Martie toată armata piemonteză este trecută pe teritorul lombard.

Austria strâmtorată prin nevoile și revoluțiile de acasă, cere intervențiunea Angliei și este gata a cedà Piemontului Lombardia.

Dar trebile din Italia iau repede altă întorsătură. Papa și ceilalți șefi ai statelor și stătulețelor italiene vedeau îngrijorați că triumful revoluționarilor ar însemnà deposedarea lor în favorul Casei de Savoia. Ei părăsesc dar cauza mișcării, își retrag trupele trimese în ajutorul Piemontezilor, așà că Regele Carol Albert rămase avizat numai la puterile sale proprii. De altă parte, mazzinștii fac o propagandă energică pentru Republică și contra Dinastiei de Savoia.

In luna Maiu, Regele Ferdinand IV al Neapolei și Siciliei izbutește să suprime revoluția din țerile sale, și după aceea își revocă și el trupele ce fusese silit să trimită în ajutorul revoluționarilor contra Austriei. In asemenea împrejurări, Radetzky care se închisese în cadrilaterul de fortificații Verona, Peschiera, Mantova și Legnago, poate atacà cu succes pe Piemontezi, pe cari îi bate în lupta decisivă dela Custozza. Carol Albert este silit să se retragă, și la 9 August toate trupele sale sunt ieșite din Lombardia, unde numai Garibaldi mai susține câtvà timp, însă fără succes, cauza revoluțiunii.

După izbânda Austriacilor contra Piemontezilor, cauza libertății italiene e deocamdată pierdută. Ceilalți șefi ai statelor italiene revocă unul după altul libertățile acordate numai de frica mișcării revoluționare, și o nouă epocă de absolutism

reacționar începe în Italia, ca și în mai toate țerile europene.

Dar idea libertății, și cu deosebire aceea a unității Italiei, a cărei sămânță a fost aruncată în anul 1848, a încolțit, a prins rădăcină, și creșterea și desvoltarea ei n'a mai putut-o împiedică nimenea.

La 1859 lupta pentru unitatea Italiei reîncepe, pentru a continuà la 1866 și a se terminà cu deplinul ei triumf prin ocuparea Romei la 1870.

V.

In Germania.

Revoluția din Franța în mod fatal s'a repercutat și în celelalte țeri din Europa. Cu deosebire curentul republican s'a simțit în curând pretutindenea, căci, precum am văzut, Europa întreagă erà sătulă de absolutismul din epoca restaurațiunii și lumea erà prea dispusă să confunde absolutismul cu monarhia și să-și vadă scăparea numai în republică.

Trecem peste mișcările de mai puțină importanță, cari s'au produs în Belgia, în Spania, în Suedia, și chiar în Anglia, unde ele au putut fi ușor potolite, fie din cauză că terenul nu le erà propice, ca în Anglia, fie grație Suveranilor cari au știut să le preîntâmpine, acordând la timp libertățile cerute de popoarele lor.

Mai gravă erà însă situația în Germania, unde, pe lângă revendicările liberale, cerute după exemplul Revoluției franceze, lumea mai erà agitată și de marele principiu al *unității naționale*.

Mişcarea revoluţionară a început şi în Germania, la câtevà zile după răsturnările dela 24 Fevruarie din Paris. In întrunirile publice ţinute la Mannheim, la Stuttgart, la Heidelberg şi prin alte oraşe, s'au formulat mai întâiu revendicările liberale, ca: libertatea presei, curtea cu juraţi, garda naţională şi un parlament comun al Germaniei întregi. Aceasta din urmă cerere a formulat-o, încă din 28 Fevruarie, deputatul Gagern în Dieta din Darmstadt, propunând numirea unui minister al Federaţiunii germane, care să conducă afacerile externe şi ale apărării naţionale, secundat de un Parlament comun, ales după sistemul reprezentativ.

In întrunirea ţinută la 5 Martie în Heidelberg, s'a hotarît apoi în mod formal ca un Parlament compus din reprezentanţii tuturor statelor din Germania, să se întrunească la Francfort, pentru a luà măsuri de apărare în faţa pericolelor externe, şi de desvoltare a prosperităţii interne.

Chiar Bundestag-ul din Francfort recunoscuse, printr'o hotărîre dela 1 Martie, nevoia unor concesiuni în sens liberal, şi în general revizuirea întregei constituţii a Confederaţiei germane.

Guvernele singuratecelor state germane, la început nu erau duşmănoase reformelor cerute. Multe din ele au acordat chiar dela început parte din acele reforme, aşà că se credeà la un moment că regenerarea Germaniei şi unitatea ei politică se vor puteà săvârşi fără prea mari sguduiri.

Au intervenit însă două lucruri, cari au zădărnicit toate speranţele de acest fel. De o parte au ajuns deasupra, ca şi în Franţa, elementele extreme, agitatorii radicali, republicani, etc., cari au fanatizat massele, au provocat acte de violenţă,

și au silit guvernele să iea măsuri represive, și să se oprească din calea concesiunilor. De altă parte, Regele Prusiei care, ca și Regele Piemontului în Italia, erà designat de opinia publică de șef al mișcării de regenerare și de unitate politică, n'a voit de loc să accepte rolul acesta. Frederic Wilhelm IV, deși făcuse și el Prusiei, încă din anul precedent, oarecari concesiuni în sens liberal, n'a voit însă să meargă prea departe în direcția aceasta, și cu deosebire n'a voit să se pună în fruntea mișcării de unitate politică, pentru a nu se strică cu Curtea Habsburgilor din Viena, căreia îi recunoștea dreptul de întâietate în afacerile Germaniei, ca un legitimist *von Gottes Gnaden* ce erà.

Numai că și în Austria, precum vom vedeà mai la vale, sistemul politic, reprezentat de Principele Metternich, a fost în curând spulberat de mișcarea revoluționară, cu absolutismul său cu tot, așà că Regele Prusiei n'a mai putut să găsească în Viena sprijinul necesar contra mișcării tot mai întețite din țerile sale.

Agitațiunea crescând mereu la Berlin, unde se strânsese deputațiuni din toate părțile Regatului, cerând imperios reforme liberale, Regele a înțeles că nu mai poate rezistà și s'a hotărît să-și schimbe guvernul. La sfatul noului ministru-președinte, Comitele de Arnim-Boitzenberg, a declarat că va convocà un consiliu al Principilor din întreg Imperiul, pe care îl va prezidà, și va stăruì pentru convocarea unui Parlament central al Germaniei. La 18 Martie s'a făcut în Berlin o demonstrație, proiectată mai dinainte și consistând dintr'o procesiune pe dinaintea reședinței regale, în scop de

a face presiune asupra regelui ca să acorde reformele cerute de popor. Dar când s'a auzit că Regele a făcut declarațiile mai sus arătate, demonstrația s'a prefăcut într'o manifestație de bucurie. Regele care s'a arătat în balcon, a fost aclamat cu entuziasm de miile de oameni adunați în fața palatului.

S'a întâmplat însă, că în acele momente de însuflețire, manifestanții, fie întâmplător, fie instigați de elementele extreme, au ajuns în conflict cu trupele însărcinate cu paza palatului și cu poliția. Soldații atacați de mulțime au tras focuri, mulțimea iritată de această întâmplare a început să construească baricade, și toată noaptea dintre 18 și 19 Martie Berlinul a fost teatrul unor lupte crâncene între popor și armată.

Regele a fost adânc emoționat de această întâmplare, de care nu erà întru nimica vinovat, dar în care poporul vedeà o trădare premeditată, în scop de a revocà concesiunile acordate. Neputând liniștì altfel mulțimea, Regele a consimțit a doua zi ca armata să fie retrasă din Berlin. După aceea poporul, care acum erà stăpân pe oraș și pe palat, a depus trupurile cetățenilor căzuți în lupta de peste noapte în curtea palatului, unde Regele și Regina au trebuit să vină să-i vadă. Tot atunci Regele a declarat că acordă amnistie generală pentru cele intâmplate și se învoește cu înființarea gardei naționale.

Văzând că prin această desvoltare a evenimentelor autoritatea coroanei regale este mult știrbită, guvernul a consiliat pe Rege să facă singur o demonstrație publică în sensul unității Germaniei. In adevăr, la 21 Martie, Regele cu

Principii regali și cu mare alaiu, a parcurs călare străzile Berlinului, enunțând prin mai multe alocuțiuni către mulțime, că se pune în serviciul libertății și al uuității germane, «pe baza unei Constituții sincer liberale». Titlul de Impărat al Germaniei, cu care a fost aclamat de public, l-a refuzat însă, dar a declarat că «iea conducerea Germaniei, cu care din acel moment Prusia se contopește».

Inainte de evenimentul dela 18 Martie, aceste declarațiuni ale Regelui ar fi avut, poate, efectul dorit, acuma însă ele veniau prea târziu și nu mai puteau inspirà nici o încredere, căci curentul revoluționar erà mai puternic decât Regele.

La 31 Martie s'a întrunit apoi, conform hotărîrii Adunării mai sus pomenite dela Heidelberg, așà numitul *Vorparlament* (Parlament prealabil) la Francfort, menit să stabilească bazele viitoarei organizații a Germaniei. In această adunare, așà zicând reprezentativă, erau de față membri ai dietelor din diferitele state și stătulețe germane, cu deosebire din cele de Sud și de Vest, mai puțini din cele de Nord, și doi reprezentanți ai Austriei. Erau însă printre ei și patrioți înflăcărați din partidele extreme, cari nu făceau parte din nici o corporație legală a patriei lor, dar erau cu atât mai extremi în cererile ce formulau. Intre altele ei cereau, ca viitoarea Constituție a Germaniei să fie votată de un Parlament central, fără conlucrarea guvernelor Confederației. Cu aceste elemente extreme au avut mult de furcă patrioții mai chibzuiți, și numai grație înțelepciunii și autorității lui H. von Gagern, șeful moderaților, au putut să birue aceștia asupra extremiștilor. *Vor-*

parlament-ul a hotărît, în cele din urmă, ca revizuirea Constituției să se facă într'un Parlament ales în mod legal pentru acest scop, a luat dispozițiuni pentru facerea alegerilor, și pe urmă s'a închis.

Extremiștii însă, majorați astfel în Adunarea din Francfort, nu s'au mulțumit cu atâta, ci au cercat să-și impună vederile în mod violent, cu armele în mână. Sub conducerea lui Fr. Hecker au concentrat oameni înarmați și s'au dedat la acte de violență, cu deosebire în Ducatul Baden. Guvernele federale trimițând armată contra lor, i-au putut împrăștià fără multă greutate, așà că năvălnicia lor n'a avut alt rezultat practic, decât acela de a fi compromis cauza mișcării de reforme și a liberalismului și de a fi mânat apa pe moara reacțiunii, care nu peste multă vreme a rămas triumfătoare în întreagă Germania.

Turburări sângeroase s'au mai întâmplat și în provincia Posen, unde Polonezii s'au răsculat, din cauză că Regele promițându-le reorganizarea Principatului pe baze naționale polone, iar opinia publică germană fiind favorabilă chiar reconstituirii Regatului polon, ei credeau sosit momentul pentru întruparea visului lor național. Au luat deci armele, dar au fost biruiți de trupele prusiene, comandate de Generalul Pfuel, și astfel mișcarea polonă din Posen n'a avut alt rezultat decât o înăsprire a relațiilor dintre Poloni și stăpânirea germană.

Idea unității germane încă nu progresà de loc. Cauza principală a fost însuș Regele Frederic Wilhelm IV, care nu-și puteà închipuì Confederația germană fără Austria și fără Impăratul din Viena în fruntea ei. Afară de aceea Prusia, căreia cu-

rentul reformist îi destinase conducerea Germaniei unite, erà greu sguduită de revoluție și guvernul ei, deși se declarase gata de a face toate concesiunile cerute, și pregătise chiar mai multe proiecte de legi în sens liberal, cari aveau să fie supuse Dietei spre votare, dar în confuzia generală neputându-se sprijinì pe nici un partid, în cele din urmă a trebuit să se convingă că nu este capabil să guverneze țara, necum să săvârșească unirea Germaniei. Contele Arnim și ministerul său s'au retras deci, făcând loc ministerului Camphausen, care însă n'a fost mai norocos decât predecesorul său.

In această situație s'a întrunit, tot în Francfort, la 18 Maiu 1848, *Parlamentul central* al Germaniei, ales după normele stabilite de *Vorparlament*-ul din Martie. Toate statele Germaniei aveau reprezentanți în acest parlament, bine înțeles și Austria, din care însă Slavii refuzară să iea parte, și toți membrii lui erau pătrunși de principiul unității. Dar asupra căilor și mijloacelor pentru realizarea acestui principiu, nu erà de loc unitate de păreri, ci fiecare stat german, dacă nu fiecare membru al Parlamentului, își închipuià într'altfel unitatea imperiului și autonomia ce trebuià rezervată statelor ce-l compun.

Cu mare greutate s'a putut hotărî crearea unui Guvern central, care să conducă afacerile Imperiului și cu care Parlamentul central să lucreze. Rivalitatea dintre statele federate și guvernele lor, dar nu mai puțin și lipsa de unitate de păreri între membrii Parlamentului, au împiedicat multă vreme soluția acestei chestiuni. In urmă însă, tot grație autorității lui Gagern, ales Președinte al

Parlamentului, s'a hotărît că nu guvernele statelor federale, ci însuș Parlamentul central să aleagă organul central al Imperiului. In conformitate cu această propunere a lui Gagern, s'a votat la 28 Iunie o lege, ca conducătorul provizoriu al Imperiului să fie un *Reichsverweser*, ales de Parlamentul central dintre membrii Caselor domnitoare din Germania, iar acesta să numească pe miniştri, cari vor fi responsabili faţă cu Parlamentul central. A doua zi a fost apoi ales ca *Reichsverweser* Arhiducele Ioan de Austria, care, sosit la 12 Iulie în Francfort, a numit un minister central al Germaniei.

De formă unitatea Germaniei erà acum desăvârșită, şi Parlamentul central izbutise, în cursul sesiunii sale, să voteze chiar şi un proiect de Constituție a Imperiului. Dar în fond situația a rămas neschimbată, din cauză că șefii statelor federale și guvernele lor nu prea voiau să țină socoteală de isprăvile Parlamentului central. Nici unul din ele nu se gândià să cedeze cevà din drepturile şi prerogativele lor în favorul Guvernului central, şi cu atât mai puțin să-i pună la dispoziție mijloace necesare, finanțe, armată, etc. De altă parte, puterile străine încă nu voiau să recunoască noul Guvern central al Germaniei și să intre în relații oficiale cu el. Astfel situația, atât cea internă cât și cea externă, a *Reichsverweser*-ului și a ministerului său, erà cât se poate de precară, şi tot ce se făceà și se discutà în Francfort nu aveà decât valoare academică. In asemenea împrejurări, activitatea Parlamentului din Francfort n'a produs alte rezultate durabile, decât că a adâncit și a popularizat principiul unității

Germaniei, a cărei desăvârșire erà însă rezervată pentru alte timpuri.

Cauza regenerării Germaniei și a revoluțiunii germane în general, a primit o puternică sguduire prin cele ce s'au întâmplat în jurul chestiunii Principatelor Schleswig-Holstein, devenită acută tocmai în timpul când Parlamentul central erà întrunit la Francfort. Murind Regele Danemarcei Christian VIII, prin moștenire suveran al celor două Principate, cari însă, după dreptul istoric, făceau parte din Imperiul german, succesiunea la tronul acestora a rămas deschisă. Parlamentul din Francfort a hotărît ca aceste Principate să fie încorporate la Confederațiunea germană, ceeace a provocat răsboiul între Germania și Danemarca, care pretindeà că principatele îi aparțin ei. Prusia a început acest răsboiu în numele Imperiului german, dar celelalte state ale Confederațiunii nu se prea grăbiau a-și trimite partea lor de ajutoare, așà că Imperiul german erà amenințat să fie biruit de mica Danemarcă, ale cărei forțe armate, cu deosebire în ceeace privește marina de răsboiu, erau superiore celor ce Germania i-a putut opune. In sfârșit, la 26 August, a trebuit să se încheie rușinosul armistițiu dela Malmö, în baza căruia Danemarca a rămas deocamdată stăpână peste Principatele Schleswig-Holstein, iar trupele Confederațiunii germane au fost silite să le evacueze.

Acest puțin glorios sfârșit al campaniei din Schleswig-Holstein a fost dezastros pentru idea unității germane. El a dovedit că Guvernul central al Imperiului și Parlamentul din Francfort n'au nici puterea morală, nici pe cea fizică, ca să conducă destinele Germaniei și să-i desăvârșească

opera de reorganizare și de unificare. Guvernul și Parlamentul central au putut să decreteze incorporarea Principatelor și răsboiul cu Danemarca, dar au fost neputincioase, când vorba erà de puterea materială ca să ducă la îndeplinire decretele sale. Această neputință s'a trădat în toate actele sale, ca o vie dovadă că timpul pentru realizarea unității Germaniei nu erà încă sosit.

Această neputință a fost, firește, un motiv binevenit pentru elementele extreme, și cu deosebire pentru revoluționarii de profesiune, Germani și străini, cari erau neobosiți prin toate provinciile și orașele mai mari, ca să agite straturile de jos ale poporului german, în contra elementelor mai moderate din Guvernul și Parlamentul din Francfort. Rezultatul instigațiilor acestora, ajutați de criza economică ce domnià în multe părți ale Germaniei, au fost turburări și acte de violență, cari s'au comis în multe locuri, și chiar în orașul Francfort, unde la 17 Septemvrie au avut loc încăerări sângeroase între popor și trupele federale, și când doi deputați ai Parlamentului central, Auerswald și Lichnowski, au fost împușcați.

Asemenea întâmplări erau, de altă parte, binevenite curentului reacționar, care se întărià cu atât mai mult, cu cât cercurile liberale se dovediau mai neputincioase de a conduce destinele Imperiului în asemenea grea situație.

Rezultatul tuturor sbuciumărilor a fost, că în cele din urmă reacțiunea a rămas și în Germania, precum vom vedeà că a rămas și în Austria și in general în toată Europa, cu desăvârșire biruitoare, iar ideile liberale și, în cât privește Germania,

idea unității, au rămas deocamdată numai un ideal, mult întărit și desvoltat în opinia publică, prin mișcarea revoluționară, dar încă neajuns la perfecțiunea și la puterea de a fi realizat. Știm din desvoltarea ulterioară a evenimentelor, că reformele liberale au fost ulterior introduse în Germania de toate statele ce o compun, în mod treptat și pe calea evoluțiunii pacinice. Iar unitatea Germaniei a fost înfăptuită, sub conducerea Prusiei și a genialului ei bărbat de stat Bismarck, după răsboaile glorioase din 1866 și 1870, când s'a dovedit că Germania, pe lângă entuziasmul națiunii, dispune și de forțele necesare pentru a-și impune voința.

In 1848 erà numai entuziasmul, dar forțele lipsiau. Cu toate acestea, meritul mișcărilor din acest memorabil an este, că a aruncat și în națiunea germană sămânța care, cu un veac de om mai în urmă, aveà să crească și să dea roade atât de strălucite.

VI.

In Austria.

Vechiul Imperiu al Habsburgilor a fost mai mult ca ori și care stat european sguduit de evenimentele din 1848, ba a fost adus de ele până aproape de prăpastia descompunerii totale.

La aceasta au contribuit, de o parte multele păcate ale guvernului său, reprezentat prin Cancelarul Principele de Metternich, cât și compoziția caleidoscopică a poporațiunii sale, compusă din

atâtea naționalități eterogene și în antagonism secular unele cu altele.

De aceea și revoluția din Austria are un dublu caracter: unul politic-social, tinzând la cucerirea de drepturi cetățenești și la țărmurirea omnipotenței fără răspundere a guvernului, și altul național, tinzând la dobândirea garanțiilor de vieață și de desvoltare națională a diferitelor neamuri din Imperiu.

De o deosebită gravitate a fost pentru Imperiu atitudinea Ungurilor, cari niciodată n'au suportat decât de silă stăpânirea austriacă, și niciodată n'au renunțat la planurile de a se desface de Austria și a-și redobândi independența statului; iar acum, când toată Europa erà în prefacere, credeau timpul sosit ca să-și realizeze idealul național de mult dorit.

In adevăr, revoluția din Imperiul austriac se poate zice că au început-o Ungurii. Adevărat că evenimentele din Italia și din Franța au agitat toate țerile și popoarele din Monarhie, dar semnalul propriu zis al revoluției a fost dat din Dieta Ungariei, care, pe la începutul lui Martie, fiind întrunită la Pressburg, a început să critice Guvernul central și să formuleze cereri politice și naționale, într'un limbagiu care prevestià că o mare furtună se apropie. La 3 Martie 1848, marele agitator Ludovic Kossuth a rostit în Dieta din Pressburg un discurs, în care, folosindu-se de criza economică ce domnià în țară și de calamitățile financiare de cari pătimià și statul și publicul, făcù răspunzător de toate acestea Guvernul central din Viena, și propuse a se cere dela Impărat, printr'o deputație, Constituție liberală cu sistem reprezen-

tativ, atât pentru Ungaria, cât și pentru restul Monarhiei.

Acest discurs al lui Kossuth a fost semnalul revoluției în Austria. Trimis la Viena, unde a fost tipărit și distribuit între popor, el a produs un efect colosal. In întruniri publice, în adunările diferitelor societăți şi corporațiuni, și cu deosebire în cercurile studenților universitari, cari au jucat un mare rol în timpul revoluției, mai ales în Viena, nu se mai vorbià decât de Constituție și de drepturile pe cari Impăratul trebue să le acorde popoarelor.

Cercurile Curții și ale Guvernului erau foarte strâmtorate în fața agitațiunii poporului, care prevestià mari sguduiri, dacă cererile lui nu vor fi împlinite cât mai în grabă. De aceea unii dintre membrii Casei imperiale și dintre demnitarii Curții stăruiau ca Impăratul să acorde concesiunile cerute de popor, până ce nu erà încă prea târziu. Dar Metternich și cei din jurul său erau în contra acordării de concesiuni făcute de frica străzii. Blândul Impărat Ferdinand, pacinic și slab din fire, erà personal dispus să cedeze, și în adevăr a dat, la 12 Martie, un rescript prin care hotărî convocarea unei comisiuni de delegați din toate provinciile Imperiului, care să avizeze la măsurile ce trebuesc luate. Dar agitația luase într'aceea dimensiuni așà de mari, încât lumea nu mai voià să știe de altcevà, decât de Constituție, pe care o cereà imediat. La 13 Martie, poporul condus de studenți, a intrat cu forța în localul Dietei Austriei-de-jos, și a silit pe toți deputații prezenți să meargă la Impărat și să ceară Constituție. Alte cete de popor au intrat prin diferite clădiri

publice și s'au dedat la devastări și acte de violență. Armata intervenind și provocând vărsări de sânge, în loc să poată potolì mișcarea, a turnat numai untdelemn pe focul ce nu-l mai puteà stăpânì nimenea. In acel moment înțelese și Metternich că situația lui este pierdută. Iși dete deci demisia și plecă pe furiș din Viena, scăpând ca prin urechile acului de furia mulțimii. Atunci Impăratul, sfătuit de miniștrii ce-i mai rămăsese, acordă toate concesiunile liberale cerute: garda națională, libertatea presei, etc. Dar poporul nu se mulțumià nici cu atâta, ci continuă a cere Constituție, care erà privită ca singurul panaceu mântuitor, deșì un proiect precis de Constituție nu existà încă și poate cei mai mulți dintre cei ce o cereau nici nu-și dădeau seama ce însemnează acest cuvânt. In fine, la 15 Martie, Impăratul Ferdinand dă un manifest, în care promite că vor fi convocați deputați din toate provinciile Imperiului, pentru ca să delibereze și să voteze Constituția. Prin aceasta mișcarea s'a mai potolit deocamdată.

Pe când aceste se întâmplau în Viena, în celelate provincii austriace spiritul revoluționar mergeà progresând. Prin orașe se organizau garde naționale, iar diferitele naționalități, și în special Slavii, țineau întruniri și cereau drepturi naționale, pe lângă revendicările constituționale pe cari le cereau, de comun acord, toate popoarele Monarhiei.

Mai gravă erà situațiunea în provinciile austriace din Italia, unde am văzut cum s'au petrecut lucrurile, și în Ungaria, unde nobilimea maghiară, condusă de Kossuth, formulà niște cereri, cari erà

fatal să ducă, sau la răsboiu cu puterea Impărătească, sau la ruperea totală de către Austria. Cu aceasta svăpăiaţii patrioţi nu mai voiau să admită altă legătură, decât doar *uniunea personală,* adică ca Impăratul Austriei să fie şi Rege al Ungariei. Bine înţeles că drepturile ce le cereau dela Impărat, Ungurii înţelegeau să fie numai ale lor, iar pe celelalte naţionalităţi din Ungaria nu voiau să le recunoască şi să le acorde alte drepturi, afară de acela de a se maghiarizà. In interesul independenţei Ungariei şi al întăririi naţiei ungureşti, ei mai cereau apoi şi *Uniunea* cu Transilvania, pe care, din provincie până atunci autonomă, voiau să o prefacă într'o simplă parte integrantă a Ungariei, perfect fuzionată cu aceasta şi fără nici o urmă de autonomie proprie.

Prin aceste veleităţi de întărire şi expansiune naţională, fără nici o consideraţie la celelalte naţionalităţi din ţară, Ungurii se puneau însă în conflict cu acestea, şi astfel pretenţiile lor naţionale aveau să le cucerească, nu numai în luptă cu Impăratul, ci şi cu naţionalităţile nemaghiare din Ungaria şi Transilvania.

Erà evident că pentru o asemenea luptă puterile rassei lor nu puteau fi suficiente, şi că avântul lor nechibzuit nu puteà să-i ducă decât la un cumplit dezastru. Dar despre această nu voià să ştie Kossuth şi majoritatea Ungurilor care numai de el ascultà şi nici nu mai voià să audă de sfatul înţeleptului patriot Comitele Ştefan Séchenyi şi al altor oameni mai chibzuiţi, cari vedeau că Kossuth le duce ţara şi neamul la pieire, dar nu mai puteau să-l oprească.

Dieta Ungariei, în care domnià în mod neţăr-

murit spiritul lui Kossuth, a votat, din propria inițiativă și fără să mai întrebe de Guvernul central și de Impărat, o serie de legi liberale, ca ștergerea iobăgiei, contribuții generale, libertatea presei, etc., pe cari le-a trimis apoi, cu o deputație, la Viena, ca să ceară Impăratului sancționarea lor, și în acelaș timp și numirea unui minister separat pentru Ungaria. Impăratul, strâmtorat de revoluția din Viena și de situația din Italia, a avut slăbiciunea să cedeze, numind un minister unguresc, în care comitele Batthyány erà președinte, iar agitatorul Kossuth erà sufletul.

Aceste concesiuni obținute, Ungurii nu s'au oprit la atâta. Ei mereu cereau altele și mereu refuzau orice li se cereà de Curtea împărătească, în baza legăturilor Ungariei cu Austria și în baza drepturilor rezervate Impăratului. Astfel ei au refuzat a luà asupră-și o parte din datoria publică a Imperiului, sub cuvânt că acea datorie a făcut-o Austria nu Ungaria, ba au refuzat chiar să contribue la lista civilă a Impăratului. De altă parte însă, au cerut separarea armatei ungare de cea austriacă și diferite alte concesiuni, cari nu aveau alt scop decât rumperea totală a Ungariei de către Austria.

Impăratul, redus la totală neputință în urma încurcăturilor din Italia, din Viena și din celelalte provincii, și rău consiliat de Arhiducele Ștefan, Palatinul Ungariei, un sincer prieten al Ungurilor, dar neprevăzând și neînțelegând adevăratele scopuri ce aceștia urmăriau, le-a făcut toate concesiunile cerute, iar când cercurile Curții au înțeles în fine că Ungurii nu pot fi mulțumiți prin concesiuni, și că acestea le excită numai pofta

de a merge tot mai departe pe drumul apucat spre independenţa completă, erà prea târziu. Greşelile comise nu se mai puteau îndreptà, şi rezultatul a fost cel mai crâncen răsboiu civil ce s'a văzut în istoria mai nouă a Europei.

Ceeace însă cercurile Curţii împărăteşti nu au înţeles decât foarte târziu, au înţeles dela începutul mişcării ungureşti celelalte popoare din Ungaria: Că Maghiarii urmăresc, de o parte rumperea de către Austria, iar de alta maghiarizarea Ungariei, prin desnaţionalizarea tuturor celorlalte naţionalităţi. De aceea s'au ridicat şi ele, au ţinut întruniri şi au început să se organizeze, pentru a se opune scopurilor agresive ale Maghiarilor şi a-şi apărà propria naţionalitate, pentru care cereau drepturi egale cu toate popoarele din Monarhie.

Croaţii, conduşi de Banul lor Jellachich, au refuzat să recunoască noul guvern al Ungariei, la început chiar în contra ordinelor venite dela Viena. Pentru acest lucru Guvernul vienez l-a revocat chiar pe acesta din dignităţile sale. Dar după ce Banul a dat explicaţiile necesare, li s'a dat dreptate Croaţilor şi li s'au promis toate concesiunile cerute, în special desfacerea Regatelor Croaţia, Slavonia şi Dalmaţia de către Ungaria, şi o largă autonomie provincială.

Tot asemenea s'au ridicat şi Sârbii, sub conducerea Mitropolitului Raiacici şi a Voevodului Supliciaţ, au proclamat independenţa naţiunii sârbeşti şi au cerut constituirea teritorului locuit de dânşii într'o *Voivodină* sârbească.

Românii, în special cei din Transilvania, s'au deşteptat şi ei din amorţirea seculară în care

zăceau. In memerabila adunare ținută la 3/15 Maiu pe Câmpul libertății de lângă Blaj, conduși de Episcopii Ioan Lmény și Andreiu Șaguna, și luminați asupra situației și asupra scopurilor politicei unguretşti, cu deosebire prin celebrul discurs al lui Simion Bărnuț, în care a culminat adunarea, au hotărît cu mare însuflețire că nu primesc Uniunea Transilvaniei cu Ungaria și au cerut recunoașterea și constituirea națiunii lor ca națiune politică, egal îndreptățită cu celelalte națiuni din patrie.

Tot asemenea au hotărît și Sașii din Transilvania că nu primesc Uniunea, și au cerut garanții pentru autonomia lor națională.

Slovacii din Nordul Ungariei s'au ridicat și ei, sub șefii lor Hurban, Hodza și Stur și au cerut drepturi naționale și autonomie teritorială, aspirând în acelaș timp să se unească într'un stat autonom cu Ceho-Slavii din Boemia și Moravia, cari cereau acelaș lucru, pe care îl și obținură în principiu prin rescriptul Impăratului dela 18 Aprilie.

Atâtea aspirațiuni centrifugale erà imposibil să fie satisfăcute pe cale pacinică. Cu atât mai puțin, cu cât Maghiarii, cari aveau acum în mână toată puterea, nici nu se gândiau să facă nemaghiarilor nici cea mai mică concesiune națională. Contrar voinței Sașilor și Românilor, Dieta Transilvaniei din Cluj votă la 18 Maiu Uniunea cu Ungaria, iar puținii reprezentanți Români și Sași, intimidați de terorismul mulțimii fanatizate a Ungurilor din Cluj, nici n'au mai îndrăznit să protesteze contra acestei volnicii. Dușmănia dintre Unguri și celelalte popoare din Regat creștea astfel din zi în zi și răsboiul civil devenì inevitabil.

In această situație gravă, guvernul central din Viena erà cu desăvârșire neputincios. După ce dădù Maghiarilor ministerul separat și armata separată, Guvernul din Budapesta nu mai ținea de loc seamă de cel din Viena, și astfel acesta, chiar dacă ar fi voit să intervină pentru aplanarea conflictelor dintre diferitele popoare, nu mai erà în stare să o facă.

Aceasta cu atât mai mult, cu cât nici în provinciile Austriei proprii liniştea nu voià să se stabilească. In provinciile germane, agitația radicalilor, şi cu deosebire a campionilor unității Germaniei, întreținea un foarte periculos spirit de nesupunere față cu voința Impăratului şi cu ordinele guvernului. In orașe, și în special în Viena, autoritatea organelor administrative erà cu desăvârșire paralizată și puterea publică nu mai erà în mâna Impăratului și a guvernului, ci într'a gardelor naționale, într'a legiunii studenților și într'a diferitelor comitete revoluționare, cari, cu cât mai multe concesiuni li se făcuse, cu atât mai multe cereau.

In Galiția, Polonii s'au răsculat, în înțelegere cu comitetele lor revoluționare din Paris și din provincia prusiană Posen, şi au încercat să se rumpă de către Austria, aspirând la reconstituirea Poloniei.

Ceho-Slavii din Boemia, Moravia și Silezia, sub conducerea lui Palacky și a societății «Slovanska Lipa», s'au mișcat și ei și au proclamat constituirea unui stat ceho-slav separat, cu minister separat, precum îl ceruse și Maghiarii și Croații.

Cu alte cuvinte, Imperiul Habsburgic erà în completă descompunere, pe care nu o mai puteau

oprì concesiunile acordate sau promise de Impărat. Nici constituția octroată de Impăratul Ferdinand la 25 Aprilie n'a putut să liniștească spiritele și să le angajeze la o lucrare comună pentru salvarea Imperiului, ci din contra, ea a sporit numai greutățile, căci nici un popor și nici o clasă a cetățenilor nu erau mulțumiți cu libertățile acordate printr'însa, și înainte de toate nu voiau să primească o Constituție *octroată*.

Atunci, în fine, au înțeles și cercurile Curții din Viena, că prin concesiuni nu se mai poate salvà Imperiul, ci numai prin restabilirea autorității Coroanei și a Guvernului central. Ceeace însemnează, că și în Austria, ca și în alte țeri europene, necumpătul și spiritul anarhic al revoluționarilor au compromis interesele liberalismului și au provocat revenirea reacțiunii, care în Austria cu atât mai ușor a putut să iea Imperiul iarăș în stăpânire, cu cât vieața publică erà mai puțin democratizată ca ori și unde, și cu cât aristocrația feudală, care guvernase până la revoluție, dela început a fost contra concesiunilor liberale. In tot cursul revoluției din Martie, aristocrații stăruiau pe lângă Impărat să nu cedeze, ci să continue a guvernà Imperiul în spiritul moștenit de la tatăl său, Impăratul Francisc, care îi ceruse aceasta pe patul morții. Se relatează că bietul Ferdinand, enervat de amenințările poporului răsculat, de o parte, și de stăruințele aristocraților reacționari ca să nu dea reformele cerute, de alta, ar fi exclamat: *Bin ich Kaiser oder bin ich's nicht?* și a iscălit manifestul dela 15 Martie, prin care acordà Constituțiunea. In aceeaș zi, Principele Windischgrätz, la care s'a făcut apel pentru

restabilirea ordinei, erà hotărît să proclame în Viena legea marţială pentru înfrânarea revoluţionarilor, şi numai după mari stăruinţe a putut fi reţinut dela acest act de energie.

Acuma însă, desvoltarea evenimentelor păreà a da dreptate lui Windischgrätz şi reacţionarilor, şi de aceea Impăratul s'a dat pe sine şi Imperiul pe mâna lor. Ca semn vădit că era concesiunilor s'a terminat şi a venit rândul reacţiunii, care şi-a luat misiunea de a înnăbuşì revoluţia cu puterea, ca singurul mijloc de a salvà Imperiul, la 17 Maiu Impăratul Ferdinand a părăsit Viena şi s'a refugiat la Innsbruck, între pururea credincioşii săi Tirolezi.

La 15 Iunie, Generalul Principe Windischgrätz a fost numit comandant general al întregei armate, învestit cu puteri discreţionare şi cu misiunea de a restabili ordinea în Imperiu. Iar după lupta dela Custozza (25 Iulie), prin care Generalul Radetzky a pus capăt răsboiului din Italia, soarta revoluţiei din Austria a fost hotărîtă, şi partidul reacţionar a rămas stăpân pe situaţie.

Baronul Jellachich, Banul Croaţiei, reintegrat în această demnitate, după ce cercurile Curţii din Viena s'au convins că Ungurii, la a căror stăruinţă fusese revocat, mână lucrurile spre răsboiu cu puterea împărătească, trece în Septemvrie peste Drava în Ungaria, cu trupele împărăteşti din Croaţia, ca să restabilească ordinea, în numele Impăratului.

Sârbii din Sudul Ungariei ieau şi ei armele şi se opun trupelor trimise de Guvernul unguresc contra lor, bătându-le în mai multe rânduri, sub comanda lui Stratimirovici.

Hotărîrea Curţii de a înfrânà pe revoluţionarii ungurii iese tot mai hotărît la iveală; cererile lor

de nouă concesiuni sunt refuzate şi chiar legilor votate de Dietă li se refuză sancţionarea Impăratului. Arhiducele Ştefan, Palatinul Ungariei, se retrage scârbit din această demnitate, şi pleacă în străinătate. Tot aşà fac şi fruntaşii Ungurilor, cari nu aprobă direcţia radicală de fanatism naţional a lui Kossuth, ca comitele Ştefan Széchenyi, baronul Iosif Eötvös, înţeleptul Francisc Deák şi alţii.

Aceasta însă nu-l turbură pe Kossuth, ci mai vârtos îl îndeamnă să meargă înainte pe calea apucată, în care nu mai întâlnià acum nici o opoziţie.

Din Viena se mai face o încercare de a ajunge la înţelegere cu Maghiarii, trimiţându-se comitele Lamberg ca comisar regal, împuternicit să negocieze cu şefii mişcării. Dar în loc de a ajunge la înţelegere, comisarul regal este omorît de poporul fanatizat din Pesta, la 28 Septemvrie, iar două zile după aceea, comitele Eugen Zichy, un magnat credincios Impăratului, este condamnat la moarte şi executat din ordinul direct al lui Kossuth.

Acum toate punţile dintre revoluţionarii unguri şi Guvernul împăretesc erau rupte. La 3 Octomvrie Impăratul Ferdinand decretă dizolvarea Parlamentului Ungariei şi revocă toate concesiunile liberale făcute în primăvară, precum şi toate legile ce apucase să fie sancţionate. In acelaş timp dă un manifest către popoarele credincioase Impăratului, ca să ridice şi să dea ajutor armatei împărăteşti în contra rebelilor.

Atitudinea Guvernului unguresc, condus de Kossuth, contra popoarelor nemaghiare din Ungaria, le-a grăbit pe acestea să dea ascultare ma-

nifestului împărătesc și să pună la dispoziția generalilor austriaci recruți câți se cereau. Asemenea au ridicat și gloate de oameni înarmați, cu armele ce se mai găsiau, după ce Ungurii, rămași stăpâni pe administratia răsboiului din Ungaria, golise toate arsenalele împărătești, pentru a-și înarmă *honvezii* lor. Astfel gloatele acestea, între cari și cele românești, în majoritatea lor n'au putut fi înarmate decât cu lănci și cu ciomege, pe când Ungurii dispuneau de trupe mai mult sau mai puțin regulate, bine înarmate și conduse de foști ofițeri împărătești, sau de comandanți polonezi, ca Dembinski, Bem și alții, pe cari ura contra Austriei și speranța că înfrângerea acesteia va accelerà triumful cauzei lor naționale, i-a mânat în serviciul revoluționarilor unguri.

In asemenea împrejurări înfrângerea Maghiarilor nu erà tocmai lucru ușor. Jellachich cu Croații și Sârbii săi duc răsboiul cu noroc schimbător, în numele Impăratului, contra armatei revoluționare unguerești, până când îi vine într'ajutor generalul Principe Windischgrätz, după ce acesta silește pe revoluționarii din Viena să capituleze, la 6 Octomvrie.

In Transilvania, unde Ungurii instalaseră un cumplit regim de teroare contra Românilor și Sașilor, operează contra lor Generalul-Comandant Baron Puchner, ajutat de garda săsească, de regimentele românești de grănițeri și de gloatele românești, sub conducerea Prefecților Avram Iancu, Ioan Axente Severu, Simeon Balint și alții. Dar puterile de cari dispuneau Austriacii erau pretutindenea insuficiente și astfel răsboiul erà aproape să fie pierdut de generalii austriaci, dintre cari

mulți, și în special comandantul Transilvaniei Puchner, un bătrân slăbănog, nu excelau prin mari calități militare.

In această grea situație, Impăratul Ferdinand, slăbit de boală și de emoțiile de peste an, abdică la Tron, pe care se urcă tânărul Arhiduce Francisc Iosif, în vârstă numai de 18 ani. Inconjurat cu desăvârșire de oamenii partidei militare-reacționare, el revoacă toate concesiunile și toate legile liberale sancționate de Impăratul Ferdinand, disolvă și Parlamentul austriac, precum fusese mai înainte disolvat cel unguresc, și dă guvernul pe mâna reacționarilor, cari instalează regimul de absolutism riguros ce a stăpânit Austria în deceniul următor.

Dar nici Kosuth nu s'a lăsat de politica lui temerară, ci a mers înainte spre ținta ce și-a propus, și care erà independența completă a Ungariei. După întronarea reacțiunii în centrul Monarhiei, la Viena, el a pus Parlamentul unguresc, care a rămas întrunit, cu tot ordinul de disolvare al Impăratului, să decreteze detronarea dinastiei de Habsburg și să declare Tronul Ungariei vacant. Iar după intrarea trupelor austriace sub Widinschgrätz în Ungaria, s'a mutat cu guvernul și cu Parlamentul revoluționar la Dobrițin, de unde a continuat, de o parte răsboiul cu Austriacii, de altă parte regimul de teroare și de completă extirpațiune contra popoarelor nemaghiare. Iar pentru a-și procurà banii necesari la continuarea răsboiului, a instalat pur și simplu câtevà prese tipografice, cari tipăriau cu nemiluita și au inundat țara ca așà numitele bancnote ale lui Kossuth, cari nu erau fondate pe nimic și

cari în urmă, după înfângerea revoluției, fiind retrase din circulație, au sărăcit lumea într'un mod îngrozitor.

Cauza împărătească stăteà foarte rău însă, la începutul domniei tânărului Impărat. Generalii revoluționari se țineau binișor contra celor împărătești, ba bătrânul general polon Bem izbutise să evacueze cu desăvârșire părțile Ardealului de Austriaci, cari au fost siliți să se refugieze într'un mod rușinos în Țara-Românească, ocupată atunci de armatele rusești și turcești. Numai Munții Apuseni ai Transilvaniei, apărați de cetele viteze ale Moților lui Iancu, s'au susținut până la sfârșit în credință statornică către Impărat.

In fine, negăsind altă scăpare, Guvernul din Viena a făcut apel la ajutorul Țarului Nicolae al Rusiei, care de mult stăteà gata cu armatele sale, ca să le trimită pentru a înnăbușì revoluția din Imperiul austriac și a restabilì principiul absolutistic.

Două corpuri de armată rusești au trecut peste fruntariile Austriei, unul sub Generalul Paschievici în Ungaria, și altul sub Generalul Lüders în Transilvania. Cu ajutorul acestora, revoluția ungurească a fost cu desăvârșire înfrântă, prin capitulația dela Világos (Șiria), la 13 August 1849.

Și astfel pentru Austria, revoluțiunea din 1848, începută cu atâta idealism, n'a avut deocamdată nici un rezultat, căci concesiunile liberale și drepturile politice și naționale, ce au fost dobândite în parte dela începutul mișcării, și ar fi putut fi cu ușurință dobândite cu desăvârșire, au fost din nou pierdute și înlocuite cu un absolutism mai crâncen decât cel dinanite de revoluție. Iar po-

poarele din Imperiu nu s'au ales decât cu nenumăratele jertfe și cu sângele vărsat în șiroaie fără nici un folos.

Cauza principală a acestui dezastros sfârşit a fost necumpătul popoarelor, şi în prima linie al Maghiarilor, cari nu voiau să împărţească libertatea dobândită cu concetăţenii lor de altă limbă, decât cu sacrificiul existenței naționale din partea acestora. Decât însă să renunțe la naționalitate, fără de care, după cum ziceà N. Bălcescu, *n'aveau ce să facă cu libertatea*, popoarele nemaghiare mai bine au renunțat la libertate, dându-şi concursul ca aceasta să nu o poată aveà nici Ungurii.

Libertățile cetățenești au fost, ulterior, dobândite și de popoarele Imperiului Habsburgic, dar chestiunea naționalităților a rămas nerezolvată până în ziua de astăzi. De aceea până în ziua de astăzi Monarhia austro-ungară n'a putut ajunge la stări normale, și o vedem atât de des bolind de crize interminabile. Pentrucă oamenii nu voesc să învețe din pățaniile trecutului soluțiile ce se impun pentru asigurarea unui viitor fericit și fericitor pentru toți.

PARTEA II

1848 IN PRINCIPATELE ROMÂNE

I.

Principatele Române înainte de revoluție.

In Principatele Române dela Dunăre, mișcarea din 1848, deșì se leagă în multe privințe cu Revoluția generală din Europa, și în special cu Revoluția dela 24 Fevruarie din Franța, are totuș și un caracter distinct românesc, urmare a stărilor politice și sociale din lăuntru.

Și despre mișcarea din 1848 am puteà zice că este, în ceeace privește caracterul ei principal, o continuare a sculării din 1821 a lui Tudor Vladimirescu. Și acum ca și atunci, ținta de căpetenie erà *scăparea țerii de apăsarea străinilor*, care erà privită ca principala cauză a nefericirilor sub cari gemeà poporul. O îmbunătățire a sorții lui nu se puteà dar sperà, decât prin redobândirea dreptului de a se ocârmuì singur, fără amestecul străinului, de a fi adică singur stăpân pe soarta sa.

Doar numele străinului se schimbase, în urma prefacerilor dela 1821 și mai ales dela 1834. Nu mai erà *Turcul*, care apăsà țara, căci raportul de suzeranitate către Inalta Poartă erà atât de puțin apăsător, încât deocamdată nu erà nevoie a se gândì la desfințarea lui, ba din contra, cei mai buni și mai luminați patrioți îl susțineau ca un postulat al prudenței politice, ca un element de siguranță, ca o garanție de desvoltare în viitor. Nu mai erà nici *Grecul*, sau mai precis *Fanariotul*, dela care țerile române avură atât de mult să sufere până la 1821, și care în 1848 părea atât de puțin periculos, încât oamenii mișcării, departe de a proclamà dușmănie contra elementului grecesc, fie din țară, fie de peste Dunăre, din contra îl chemau cu ostentație la înfrățirea comună, sub deviza dreptății și a frăției, ai căror propovăduitori erau.

Străinul care înnăbușià acum vieața națională și politică în țerile române, erà *Rusul* care, cu numele ipocrit de *Protector* al Principatelor contra barbariei turcești, urmărià cele mai periculoase scopuri pentru existența națională a neamului românesc.

Protectoratul rusesc își aveà expresiunea sa în *Regulamentul Organic*, așezământ politic impus țerii de către Rusia, deși de formă erà făcut de o comisie de mari boieri moldoveni și munteni. Nu ne putem întinde la analiza dispozițiilor politice și administrative ale Regulamentului Organic, cari de altcum sunt destul de cunoscute din scrierile istoriografilor și bărbaților noștri de stat. Notăm numai că deși față cu anarhia și volnicia de mai înainte, Regulamentul Organic constituià un oare-

care progres, căci introduceà o oarecare ordine și stabilitate în administrație și în raporturile sociale dintre clasele poporațiunii, el totuș conțineà destule elemente pentru ca lumea să fie adânc nemulțumită. Așà erà, între altele, starea revoltătoare creată prin Regulament *țăranilor*, adică majorității covârșitore a poporului și în acelaș timp singurilor purtători ai sarcinilor publice. Așà erà *sistemul electoral*, care făceà din Obșteasca Adunare o parodie parlamentară, incapabilă de a înfrânà abuzurile guvernului și ale Domnului, incapabilă de orice control serios a mânuirii banilor publici, incapabilă de a face reforme și îmbunătățiri. Așà erà *mănținerea rangurilor și privilegiilor*, prin cari se ținea în spinarea țerii o boierime în marea ei majoritate lacomă, incultă, trândavă și fără scrupule, lipsită de dignitatea și patriotismul aristrocației în înțelesul european al cuvântului; care nu produceà nimic, nu contribuià cu nimic, nici la susținerea, nici la înaintarea țerii, dar în schimb consumà toată vlaga ei, tot ce munca chinuită a țăranilor puteà să producă.

Dar mai presus de toate cauza cea mare a nemulțumirii erà raportul umilitor de dependență, de aservire chiar, în care Principatele ajunsese, prin regimul regulamentar, către Protectorul dela St. Petersburg.

In fond Regulamentul Organic nu erà decât preambulul anexării complete a Principatelor la Imperiul rusesc. El aveà să pregătească această anexare, mai întâiu demoralizând țerile, apoi istovindu-le și făcându-le incapabile de orice rezistență, de orice mișcare națională. Spre acest sfârșit orice abuz al stăpânirii erà tolerat, dacă

nu chiar încurajat, dar în schimb nu erà tolerat nici cel mai mic act de independență națională, nici cea mai mică licărire de vieață și cultură românească.

Cuvântul nu erà liber, presa erà încătușată de cenzură, cea mai mică mișcare de opoziție erà suprimată prin măsuri violente, veniturile, destul de mici, ale țerilor nu erau întrebuințate pentru cheltueli de interes general, ci absorbite de o listă civilă în absolută disproporție cu puterile țerii, de plocoane pentru miniștri și pașale și de găzduiri ale consulilor și ale diferiților comisari de peste Prut și de peste Dunăre, iar restul erà sfeterisit de ceata nenumărată a slujbașilor, pentru cari funcțiile publice nu erau decât un mijloc de chiverniseală și de îmbogățire.

Instrucția publică erà redusă la ultima expresie, massele cele mari ale poporului zăceau in ignoranță și mizerie, orașele și satele se înnecau în pulbere și în noroiu, comerțul tânjià, industrie nu existà, justiția, asistența publică, porturile și șoselele erau mai mult prilejuri de abuzuri decât obiecte de solicitudine din partea unei administrații detestabile, care cu toate acestea erà la adăpostul oricărui control și oricărei răspunderi.

Dar și mai mult decât regimul Regulamentului Organic, nenorociau țara abuzurile cari se comiteau, chiar în contra dispozițiunilor lui precise, și cari cu toate acestea erau nu numai tolerate, dar chiar încurajate de reprezentanții Protectorului dela Nord.

Cum erà să fie respectat Regulamentul de către ocârmuitorii din lăuntru, dacă chiar aceia cari l-au impus țerii îl nesocotiau? Consulii Rusiei,

cari, în înţelesul tractatelor, aveau să vegheze şi să controleze aplicarea lui, îl nesocotiau cei dintâi şi dădeau exemplul unei guvernări a bunului lor plac. Astfel, în definitiv, nu legea domnià în Principate în timpul Regulamentului Organic, ci voinţa absolută a cabinetului din St. Petersburg, reprezentată prin consulii ruseşti din Bucureşti şi Iaşi. Domnii, guvernele, Adunarea Obştească, administraţia şi justiţia nu erau decât executorii, organele fără voinţa ale acestei voinţe prea înalte.

In asemenea împrejurări, nu e mirare că regimul regulamentar a produs, chiar dela începutul aplicării lui, adânci nemulţumiri, cari în cursul anilor s'au adunat atât de mult, încât n'a trebuit decât un prilej binevenit pentru a izbucnì pe faţă şi a unì tot poporul în dorinţa şi în voinţa de a pune sfârşit unui sistem care a cauzat ţerii atât de multe suferinţe. Acest prilej l-a dat Revoluţia europeană din 1848, care şi pentru locuitorii Principatelor Române a fost semnalul sculării, ca să-şi dea un nou aşezământ şi să pună capăt sistemului de nedreptăţi şi volnicii, cu care au fost guvernaţi în cursul celor 16 ani, cât Regulamentul a fost în vigoare.

Nici până atunci n'au lipsit încercări sporadice de a îndreptà lucrurile, s'au măcar de a pornì între Români un curent de deşteptare. Dar sub regimul înnăbuşitor a orice mişcare naţională, toate încercările n'au putut da nici un rezultat pozitiv, decât cel mult atâta, că au susţinut, într'un cerc restrâns de patrioţi, focul sacru al iubirii de ţară şi de neam, şi i-au întărit în credinţa, că odată va venì un timp când şi Românul va fi stăpân în ţara sa. Cu toate acestea s'au făcut încercări

de a-şi manifestà nemulţumirile cu regimul regulamentar şi de a se opune, atât abuzurilor guvernelor interne, cât şi pretenţiilor din ce în ce mai îndrăzneţe ale Rusiei. Amintim în această privinţă acţiunea opoziţiei naţionale în Obşteasca Adunare a Ţerii-Româneşti la 1842, turburările din Iaşi la 1846, nemulţumirea cu regimul lui Mihail Vodă Sturdza în Moldova, dată pe faţă între altele de Gr. Ghyka, Domnul de mai apoi al Moldovei, într'o broşură publicată la 1846, etc. In general însă Românii au răbdat în linişte şi s'au pregătit pe încetul în aşteptarea timpurilor mai priincioase.

Preocuparea de căpetenie a familiilor patriotice în acest timp a fost ca să dea copiilor o educaţie corespunzătoare trebuinţelor timpului. Vedem în urmare că o mulţime de tineri sunt trimeşi la universităţile din străinătate, mai ales din Franţa, pentru a se specializà în ştiinţele juridice şi de stat, în filozofie, litere, ştiinţe, inginerie, medicină, etc., şi a înzestrà mai apoi ţara cu bărbăţi bine pregătiţi pentru a luà conducerea în toate ramurile vieţii publice.

Aceşti tineri au aprins cei dintâi făclia redeşteptării naţionale, chiar înainte de a se întoarce în patrie. In întrunirile lor prieteneşti, în contactul ce l-au avut cu tinerimea cultă a altor neamuri şi cu fruntaşi ai vieţii publice din Franţa, ca Edgar Quinet, Jules Michelet, Béranger, Lamartine, Montalambert şi alţii, ei au început să-şi creeze idealul şi să-şi fixeze linia de purtare pentru activitatea lor ulterioară în mijlocul conaţionalilor. Cu deosebire după ce tinerii din Paris s'au constituit într'o societate şi şi-au întemeiat o bibliotecă

(1847), activitatea lor națională în străinătate poate fi privită ca începutul unei nouă ere în vieața poporului românesc. Intemeietorii acestei societăți sunt aceiași tineri, pe cari un an mai târziu îi vedem în fruntea mișcării de regenerare în Țara-Romămânească și în Moldova. Discuțiile lor în sânul societății îi arată pătrunși de idealurile *libertății, Unirii* și *emancipării naționale*, cari i-au condus toată vieață după întoarcerea lor în țară.

Mulți din acești tineri se aflau încă în Paris, când a izbucnit Revoluția din 24 Fevruarie, și au luat parte atât la mișcările și întrunirile cari au procedat-o, cât și mai apoi la luptele dintre insurgenți și puterea armată. După detronarea Regelui Ludovic Filip și instalarea guvernului provizoriu, ei s'au prezentat înaintea acestuia și i-au oferit un stindard ca omagiu din partea Românilor pentru ideile de libertate reprezentate prin bărbații biruitori ai Revoluției.

Intorși acasă, acești tineri erau în toate privințele bine pregătiți pentru a luà în mâni cauza liberării și a regenerării neamului lor.

Dar și în patrie s'au făcut, în timpul dela introducerea Regulamentului Organic, repețite încercări, culturale, sociale și politice, în vederea operei de regenerare ce erà să înceapă într'o zi.

Incă dela 1825, Ioan Eliade concepe înființarea une *Societăți literare*, care la 1827 se constituește în toată forma, sub protecția boierului patriot Dinicu Golescu, având de scop tipărirea de cărți didactice și literare, în special traduceri bune din literaturile străine. La 1833, Societatea literară se transformă în *Societatea filarmonică,*

cu scopul de a înfiinţà un teatru românesc şi de a cultivà arta muzicală. La 1839 s'a constituit *Societatea pentru învăţătura poporului român*, în scop de a contribuì la luminarea masselor, pentru care stăpânirea nu făceà aproape nimica. Intr'un scop analog s'a constituit în Bucureşti, la 1847, *Asociaţiunea literară*, care a început, cu râvnă şi succes, să traducă, să tipărească şi să răspândească scrieri alese din literaturile străine, procurându-şi, spre acest scop, din cotizaţiile membrilor săi, o tipografie binişor instalată.

Mai importantă decât toate acestea, a fost însă societatea «Dreptate-frăţie», secretă, bine înţeles, în care se întruniau, sub conducerea lui Ion Ghica şi N. Bălcescu, toţi patrioţii fruntaşi, cari au fost apoi şefii mişcării din 1848. Lângă aceştia s'au alăturat, după reîntoarcerea lor din Paris, şi tinerii întemeietori ai Societăţii studenţilor Români de acolo, în frunte cu fraţii Ion şi Dimitrie Brătianu şi cu C. A. Rosetti. In întrunirile lor zilnice, când la unul când la altul, ei au discutat nevoile ţerii şi modul de procedare pentru a scuturà jugul urgisit al Regulamentului şi regimul de abuzuri al Principelui Gheorghe Dimitrie Bibescu şi a duce la biruintă deviza lor «dreptate-frăţie».

II.

Mişcarea din Martie 1848 în Moldova.

Exemplul atrăgător al Revoluţiei europene, care în cursul lunii Martie 1848 cuprinsese întreagă Austria şi ajunse astfel până la fruntariile Principatelor; nemulţumirea generală contra stăpânirii

și lucrările pregătitoare ale tinerilor, contribuiau împreună ca toată lumea să presimță, că în curând va izbucnì și în țerile românești o mișcare de prefacere.

La București o presimțià și Domnul țerii, care se silià să iea, după cât se puteà și întrucât se pricepeà, măsuri de a prevenì răul. O simțià și Consulul rusesc Kotzebue, care, după cum relatează o corespondență de ziar trimisă în străinătate, încă din Martie prorocià lui Bibescu Vodă, că «probabil nici unul nici altul nu vor mâncà în București ouăle de Paști». Iar o săptămână mai târziu, la 25 Martie, consulul Kotzebue se vede îndemnat a amenințà pe Moldoveni cu ocupațiunea rusescă, dacă se vor întâmplà mișcări revoluționare.

In adevăr și în Moldova se pregătià o mișcare, deși nu tocmai revoluționară, dar o mișcare de reforme, cari erau cerute, deocamdată, pe calea absolut pacinică a unei petiții către Domn.

Nemulțumirile Moldovenilor erau adică și mai mari decât ale Muntenilor, întrucât Principele Mihail Sturdza, prin lăcomia sa de a strânge averi peste averi, prin lipsa totală de scrupule în mânuirea așezământului țerii și a legilor, prin volniciile și abuzurile ce tolerà și comiteà în administrație și justiție, înstrăinase dela sine și împinsese într'o opoziție îndârjită toate elementele bune și luminate ale țerii.

In această stare a spiritelor au început tinerii din Iași, descendenți ai celor mai de frunte familii, să se întrunească și să chibzuească ce ar fi de făcut pentru a îndreptà situația insuportabilă din țară. Domnul știà despre toate aceste și, dibaciu

cum erà în trebile publice, a provocat singur pe tinerii opozanți, ca să-și formuleze cererile și să-i arate ce vor. A primit însă răspunsul, că tinerimea nu se crede autorizată a vorbì în numele obștii, dar pentru a puteà formulà dorințele acesteia, cere voie de a se ținea o întrunire publică, în care să se poată discutà nevoile țerii și constatà dorințele ei.

Domnul s'a grăbit a-și da învoirea la ținerea adunării propuse, care s'a și convocat și ținut apoi, în 28 Martie, în sala hotelului Petersburg din Iași.

La adunare, la care a luat parte cine a voit, boieri și popor, tineri și bătrâni, ba chiar și supuși străini, a asistat însuş șeful Departamentului din Lăuntru Șt. Catargiu, în numele Guvernului și al Principelui, și numeroși funcționari publici de toate categoriile. Desbaterile ei au fost animate si france, unanim s'au constatat relele de cari sufere țara și nevoia ce se simte de a se reformà legile și instituțiunile publice. Dar nici un cuvânt revoluționar, în înțelesul propriu al cuvântului, n'a răsunat de nicăeri. Despre oborîrea Regulamentului Organic nici pomenire n'a fost, și mai puțin despre răsturnarea Domnului. După mai multe discursuri rostite în termeni absolut cuviincioși, Adunarea s'a mulțumit a hotărî alegerea unei comisii, care să formuleze, în formă de petiție către Domn, reformele cari le crede necesare, *în cadrul Regulamentului Organic*, pentru îndreptarea lucrurilor din țară.

Comisia aleasă de adunarea dela Hotel Petersburg a redactat numai decât cererile obștii, în formă de petiție către Domn, formulând în

35 de puncte reformele principale pe cari le credeà realizabile în limitele Regulamentului Organic. Aceste puncte au fost publicate și în formă de proclamație răspândită în public și trimisă și «Gazetei de Transilvania» din Brașov, singurul ziar național românesc pe acele timpuri. Cele mai multe din punctele petiției privesc în adevăr numai aplicarea exactă a dispozițiilor cuprinse în Regulamentul Organic și cu deosebire curmarea abuzurilor și a corupției ce se încuibase în administrația țerii. Câtevà din ele însă, încearcă să introducă și unele îmbunătățiri pe terenul cultural și social, întru cât Regulamentul Organic nu se opuneà unor asemenea îmbunătățiri. Astfel sunt: (Art. 8) Reforma școalelor pe o temelie largă și națională, spre răspândirea luminilor în tot poporul; (Art. 13) Desființarea poșlinei (taxei de exportație), ca una ce este vătămătoare agriculturii și comerțului țerii; (Art. 17) Inființarea unui tribunal de comerț; (Art. 18). Inființarea unei bănci de scont; (Art. 24) Inființarea unei bănci naționale, etc. etc. Altele iar aveau în vedere adevărate reforme liberale, așà precum acelea erau înscrise în constituțiile votate sau acordate statelor apusene în acel an al libertății. Adevărat că Regulamentul Organic nu oprià direct nici asemenea reforme, dar nu mai puțin adeverăt este, că ele numai printr'o interpretație foarte largă au putut fi proclamate ca fiind în concordanță cu dispozițiile și mai ales cu spiritul Regulamentului. Intre aceste reforme citám: (Art. 3) Libertatea personală; (Art 4) Imbunătățirea stării țăranului; (Art. 10) Ridicarea pedepselor corporale; (Art. 22 și 23) Inamovibilitatea și responsabilitatea funcționarilor;

(Art. 28) Publicitatea ședințelor tribunalelor; (Art. 30) Dreptul de petiționare; (Art. 29) Publicitatea ședințelor Obșteștii Adunări și dreptul ei de a-și face singură poliția ședințelor; (Art. 33) Dreptul de inițiativă al Camerei; (Art. 34) Ridicarea cenzurii și libertatea cuvântului în afacerile interne ale țerii; (Art. 35) Inființarea gardei naționale.

Mai târziu, prin August 1848, Mihail Kogălniceanu a publicat importanta sa broșură intitulată «Dorințele partidei naționale din Moldova», în care a arătat că cele 35 puncturi dela 28 Martie nu însemnează că Moldova n'ar fi avut trebuință și de alte reforme mai radicale. «Insă tânguindu-se numai pentru ilegalități, ea vroià să fie reașezată în legalitate, ca atunci legal să-și poată da și alte îmbunătățiri. Timpul acesta a venit. Astăzi nu se mai atinge nimeni de îndreptarea abuzurilor și de izgonirea săvârșitorului lor. Căderea acestora e ca și împlinită. Insă o chestie mult mai mare se ivește: *regenerația Moldovei* îngenuchiată sub Mihail Sturza Voevod, înzestrarea ei cu instituții analoge cu epoca noastră».

In cursul broșurii sale, genialul autor enumără apoi reformele de căpetenie, dela cari partidul național din Moldova aștepta regenerarea țerii, și dintre cari cele mai principale sunt:

1. Neatârnarea administrativă și legislativă în toate cele din lăuntru, fără amestec a orice putere străină, cu alte cuvinte: Autonomia țerii în toate afacerile interne:

2. Egalitatea drepturilor civile și politice;

3. Adunarea Obștească compusă din reprezentanții tuturor stărilor societății;

4. Domnul ales din toate stările societății ;
6. Responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor publici ;
7. Libertatea tiparului ;
12. Reprezentantul țerii la Constantinopole ales de către Adunare dintre Români ;
13. Inchezășluirea libertății individuale și a domiciliului ;
14. Instrucție egală și gratuită pentru toți Românii ;
15. Intemeierea unei garde urbane și rurale ;
16. Intemeierea juriului pentru pricini politice, criminale și de tipar ;
17. Desființarea pedepsei cu moarte și a bătăilor;
21. Neamestecarea Domnitorului în ramul judecătoresc și aducerea în împlinire a sentințelor fără întărirea sa ;

23. Libertatea culturilor ;
26. Drepturi politice pentru orice compatrioți de orice credință creștină ;
27. Emancipația graduală a Israeliților Moldoveni ;
28. Inturnarea către Stat a averilor mânăstirilor închinate la locuri străine, etc., etc.

Mai departe M. Kogălniceanu propuneà, în numele boierilor aderenți ai partidei naționale, al cărui cel mai autorizat reprezentant a fost, următoarele reforme de ordin constituțional :

I. A se oborî orice ranguri și privilegiuri personale sau de naștere ;

II. A face parte la îndatoririle, sarcinile și dările Statului, prin urmare a se supune la o contribuție generală, fieștecare în proporția facultăților și a averii sale ;

III. A jertfi în folosul Statului banii despăgubirii scutelnicilor, păstrându-se ca pensie numai acei pentru nevoiași, văduve și orfani;

IV. A se desființà robia de pe pământul românesc, cu despăgubirea numai a celora ce ar cere-o.

V. A se oborî boierescul și a se face proprietari toți gospodarii săteni, dându-se însà o dreaptă despăgubire vechilor stăpâni ai pământului.

«Pe lângă toate aceste radicale instituții», zice mai departe marele bărbat de stat M. Kogălniceanu, «singurele cari ne pot regenerà patria, apoi partida națională mai propune una, ca cununa tuturor, ca cheia bolții, fără care s'ar prăbușì tot edificiul național; aceasta este *Unirea Moldovei cu Țara-Românească*, pe temeiul punctelor de mai sus și cari se vor puteà modificà de către Adunarea Obștească constituantă a ambelor țeri unite».

Din acestea puncte, reproduse din programul partidului național din Moldova, rezultă că idealul său erà: o Românie unită, guvernată de un minister responsabil, cu o constituție liberală democratică, sub controlul unui parlament liber ales de obștea cetățenilor contribuabili, toți egali în drepturi și în datorii și având în capul statului un Domn *ales din toate clasele societății.*

Cu marea lui destoinicie, M. Kogălniceanu s'a silit să demonstreze, în importanta broșură ce am citat mai sus, că toate reformele propuse n'ar fi inovații pentru Moldova, ci vechi instituții cari au mai existat și au funcționat în trecutul ei. Până la un punct aveà dreptate să susțină aceasta; căci Principatele Române, unde feudalismul și

aristocrația ereditară, ba chiar și tronul ereditar erau necunoscute, au avut în adevăr așezăminte, cari se pot asemănà întru câtva cu instituțiile unei Republice democratice. Dar tot așà de adevărat este, că așà cum îl formulează M. Kogălniceanu, constituționalismul dorit de partidul național este inspirat mai mult de ideile ajunse la biruință în revoluția din Franța, decât din așezămintele naționale din timpul lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare.

Toate însă sunt covârșite de marele *principiu național* care animà pe iluștrii patrioți ai generației dela 1848. N'avem decât să recetim expunerile lui M. Kogălniceanu din citata broșură, prin care combate Protectoratul rusesc și pledează pentru Unirea cu Țara-Românească, pentru ca să ne convingem că ridicarea națiunii române din starea de umilință și crearea unui stat național român, stăpân pe destinele sale și liber de orice apăsare străină, erà ultimul scop al acestor eroi ai patriotismului, iar formele constituționale și libertățile publice la cari țintiau, erau numai mijloace pentru ajungerea acestui măreț scop.

Dar oricari ar fi fost ideile tinerilor reformiști moldoveni, este cert că la 28 Martie ei s'au ținut în cea mai strictă legalitate și s'au mărginit să ceară dela capul Statului, în forma cea mai leală și fără nici un fel de demonstrație sedițioasă, numai curmarea abuzurilor, aplicarea legilor în vigoare și îmbunătățiri realizabile în cadrul acelor legi.

La atâta se reduce «revoluția» din Moldova: La o petiție către Domn, în care se cereau unele

îmbunătăţiri şi în prima linie «scumpa aplicare a Regulamentului Organic», a aşezământului fundamental al ţerii.

Petiţia în care se cer reformele dorite de obşte a fost prezentată Principelui în aceeaş zi de către comisia aleasă de adunarea dela hotel Petersburg, căreia Domnul i-a răspuns că primeşte toate cererile, afară de garda naţională şi de disolvarea Obşteştii Adunări. Cum însă tocmai modul cum erà compusă şi cum fusese aleasă Obşteasca Adunare erà principalul obiect de nemulţumire al opoziţiei, căci Adunarea fiind compusă numai din instrumente servile ale stăpânirii, alese prin violenţe şi corupţiuni orice control parlamentar fiind iluzoriu, se înţelege deci că acest răspuns nu puteà să mulţumească pe reprezentanţii obştii, şi se poate că unii dintre membrii deputaţiei să fi dat oarecari semne de indignare. Nu mai puţin adevărat este însă, că nici o încercare de a silì pe Principe prin mijloace violente să primească cererile obştii nu se făcuse; nici o pregătire de a adunà, sau de a înarmà massele nu existà, aşà că de o mişcare revoluţionară propriu zisă nici vorbă nu erà.

Cu toate acestea, Principele Mihail Sturdza a luat măsuri straşnice de a innăbuşì o închipuită revoluţie. El s'a retras, însoţit de Doamna, la cazarmă, şi a pregătit oştirea, prin cuvinte măglisitoare şi mai ales prin băuturi spirtoase, pentru o acţiune la care nu se aşteptà nimenea.

Noaptea, pe când oraşul intrase în linişte şi «revoluţionarii» se retrăsese pe la casele lor, nebănuind nimic, miliţia a ieşit din cazarmă, sub conducerea Beizadelelor Dimitrie şi Grigorie Sturdza

și însoțită de cete de Arnăuți înarmați, conduși de Robert Inge, faimosul sbir al stăpânirii, teroarea Iașilor pe acele timpuri. Mai multe case ale celor mai cu vază boieri au fost călcate și prădate, fără ca să se găsească undevà vreo urmă de complot revoluționar. In fine, în locuința tânărului Al. Mavrocordat au fost găsiți vreo câțivà tineri boieri, stând de vorbă, discutând, probabil, situația țerii și evenimentele zilei. Forța armată i-a găsit însă cântând la pian, ca niște prieteni cari numai la revoluție nu se gândiau. Din ordinul lui Beizadeà Grigorie, numai decât au fost arestați cu toții, legați cot la cot și excortați între baionete, cu înjurături și loviri, la cazarmă.

Goana după revoluționari a fost apoi continuată toată noaptea. Nenumărate scene de brutalitate s'au săvârșit în acea noapte. N'au fost respectate nici sunctuarele familiilor, nici femeile, nici bătrânii, nici bolnavii. Devastări, furturi, bătăi au fost comise în toate casele călcate.

Toți boierii și notabilii cari erau cunoscuți ca opozanți și pe cari soldații și Arnăuți fanatizați și turmentați de băutură au putut pune mâna, au fost arestați și duși în bătăi la cazarmă.

A doua zi, la 29 Martie, Mihaiu Vodă Sturdza a putut apoi să anunțe, printr'un afiș publicat ca foaie volantă, că grație înțelepciunii guvernului său «revoluția» a fost înnăbușită.

Cei arestați au fost parte excortați la Galați pentru a fi trecuți peste Dunăre în Turcia, parte internați în mânăstiri, parte periorisiți, adică exilați pe la moșiile lor.

Goana a continuat apoi multă vreme în țară, unde toți cei bănuiți erau căutați de adevărate

potere de soldaţi şi slujitori, pentru a fi exilaţi parte în Rusia, parte în Turcia, sau internaţi în închisori, în mânăstiri sau pe la moşii.

Cu câtă străşnicie s'a procedat, dovedeşte ordinul dat pentru prinderea şi exilarea în Rusia a tânărului C. Moruzi, în care se zice că are să fie prins şi adus *mort sau viu*, pentru a fi trecut peste Prut.

Unii din opozanţii cari au putut scăpà, s'au refugiat în Bucovina, în casa ospitalieră a Hurmuzăcheştilor dela Cernăuca, unde au petrecut toată vara, consultându-se asupra situaţiunii patriei lor şi publicând broşuri şi apeluri pentru a face cunoscute ideile partitudului naţional şi nefericirile Moldovei.

«Revoltanţii», cum îi numesc actele oficiale, excortaţi la Galaţi, în aceeaş noapte când au fost arestaţi, în căruţe ordinare, fără hrană, fără haine, au fost predaţi colonelului Mişcenko, comandantul garnizoanei gălețene, pentru a fi trecuţi peste Dunăre, la Măcin, şi predaţi Aianului de acolo. Dar în timpul trecerii fluviului, o furtună pe Dunăre, după versiunea oficială, sau efectele vinului ce arestanţii au ştiut să-şi procure şi să administreze soldaţilor din excortă, au împins bărcile, în loc de a trece la malul drept, spre Brăila, unde colonelul Mişcenko a dat ordin de debarcare. Pe drum dela debarcader, folosindu-se de o ceaţă ce căzuse asupra oraşului, o parte dintre arestanţi au izbutit să fugă şi să intre la viceconsulul englez din localitate. Acesta le-a oferit azil şi a refuzat să-i extradeà, cu toate stăruinţele colonelului Mişcenko şi ale cârmuitorului din Brăila. Ceilalţi au fost apoi excortaţi la Măcin, de unde

au fost porniţi la Constantinopol, iar de acolo la Brussa, unde au petrecut mai multe luni, fiind bine trataţi ca musafiri ai Sultanului. După câtevà zile au plecat şi cei scăpaţi, de bună voie, la Constantinopole, unindu-şi soarta cu a soţilor lor trecuţi de stăpânire peste Dunăre. Guvernul Moldovei a luat apoi aspre măsuri pentru paza fruntariei dinspre Bucovina şi Transilvania şi a dat ordine straşnice ca nici un bănuit şi cu deosebire nici unul dintre tinerii duşi la studii în străinătate să nu poată intrà în Moldova fără permisiunea stăpânirii.

In 12 Aprilie soseşte apoi, cam pe neaşteptate, Generalul Duhamel, ca Comisar extraordinar al cabinetului din St. Petersburg, cu instrucţii cari nu le-a comunicat niciodată, dar cari evident aveau menirea de a trage folos pentru politica rusească din starea de nemulţumire şi surescitare ce domnià în Principate.

El se declară, fireşte, foarte mulţumit cu măsurile luate de Mihaiu Sturdza în contra revoluţionarilor şi se poartă brusc şi violent cu boierii şi cu Mitropolitul, cari căutau să-l informeze despre adevărata situaţie a ţerii. Incă dela 16 Martie, Cancelarul rusesc Nesselrode trimisese o notă Consulului general din Principate, în care îi arată că cea mai mică mişcare revoluţionară va aveà de urmare ocupaţiunea Principatelor de către Rusia. Nu încape îndoeală că misiunea adevărată a lui Duhamel erà să prepare ocupaţia, mai bine zis să caute sau să producă un pretext plauzibil pentru efectuarea ei.

III.

Pregătirea mişcării în Ţara-Românească.

Duhamel nu stă mult în Iaşi, căci acolo Principele Mihail Sturdza lucrà destul de bine pentru scopurile Rusìei și între altele pregătià tocmai o petiție formală către guvernul rusesc, ca să trimită în Moldova trupe împărătești, pentru paza ordinei legale contra uneltirilor revoluționare.

Mergând la Bucureşti, atât Principele Bibescu cât și Consulul general rus sunt neplăcut surprinși de sosirea lui. Şi în Ţara-Românească, ca și în Moldova, nemulțumirea față cu guvernul erà generală. O parte a opoziției însă, a boierilor bătrâni, se gândià numai la o schimbare de Domn și de miniștri, cu alte cuvinte la chiverniseli, pe când tinerimea se gândià şi se organizà în vederea unei schimbări mai generale a situației politice, în special a Regulamentului Organic și a înnăbușitorului Protectorat al Rusiei. Boierii, va să zică, vreau răsturnarea Domnului, iar tinerimea erà aplicată, și a făcut chiar încercări în această direcție, să se grupeze în jurul Domnului, să-l pună în fruntea mişcării și împreună să facă reformele de cari țara aveà trebuință. In această dilemă Bibescu stăteà nehotărît și incapabil de o acțiune energică. Nici capacitatea, nici temperamentul său nu erau la înălțimea unei situații atât de grele. Ii erà imposibil să se hotărască a ieşì din voia cabinetului din St. Petersburg, deși vedeà și știà bine, că cei mai cu greutate dintre boierii rusofiili îi preparau răsturnarea.

Duhamel declară şi la București, că cea mai

mică mişcare revoluţionară va aveà de urmare ocupaţiunea rusească, dar în acelaş timp el pune la cale o mişcare contra Principelui.

Aceasta se sileşte, formalist cum erà din fire, să păstreze aparenţa că este stăpân pe situaţie şi că priveşte viitorul cu o încredere care nu o aveà nicidecum. Cu prilejul recepţiunii dela 18 Aprilie, el zice, după ce anunţă sosirea Comisarului turc Talaat Efendi şi a celui rus Dumamel: «Nu m'am îngrijit de vremelnica fierbere a unor duhuri, căci mă simţiam puternic prin înţelepciunea, încrederea şi dragostea obştii»... Cam tot pe atunci scrie comitele Kisselef lui Bibescu să iea măsuri pentru a preveni mişcările revoluţionare, şi îşi exprimă încrederea că miliţia naţională va fi credincioasă Domnului. Probabil că la început şi Bibescu sperà să aibă un sprijin în oştire, dar în curând a trebuit să se convingă că s'a înşelat.

Intr'aceea oamenii mişcării înaintau cu organizarea lor şi se apropiau de momentul în care puteau să înceapă opera de regenerare. Pe lângă vechii membri ai societăţii «Dreptate-frăţie»,* ai căror conducători erau Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, I. Voinescu II, şi Chr. Tell, s'au mai adăugat membrii patrioticei familii boiereşti a Goleştilor, apoi I. Eliade-Rădulescu, Gheorghe Magheru, şi tinerii reîntorşi dela Paris, în frunte cu fraţii Brătieni şi cu C. A. Rosetti. Pe toţi îi unià credinţa că situaţia ţerii, creată prin regimul regulamentar, este intolerabilă şi că o reformă radicală, în sensul autonomiei şi al redeşteptării naţionale este de încercat cu toate mijloacele posibile. Asemenea toţi erau de acord, că relaţiile existente cu Turcia nu este oportun a le slăbi sau

a le desființà, ba din contra trebuesc accentuate și cultivate, pentru a produce în Turcia și în Europa convingerea că emanciparea Principatelor Române de sub epitropia rusească este în interesul, atât al Turciei, cât și al Europei. Toți erau în acelaș timp pătrunși de credința, că unirea Țerii-Românești cu Moldova este o chestie de vieață pentru neamul românesc și de aceea trebue urmărită cu stăruință, pentru a o realizà la momentul oportun.

Din nefericire însă, erau între șefii mișcării și mari divergențe, nu atât de credințe politice, cât mai ales de educație, de temperament și de caracter.

Ioan Eliade-Rădulescu, care aveà în urma sa o lungă activitate literară și publicistică desfășurată în țară, aveà multă popularitate și erà în tot cazul foarte la locul lui pentru a câștigà massele, în deosebi negustorimea din București, pentru mișcare. Dar de altă parte, spiritul său mistic, care de pe atunci da semne de nebulozitatea ce caracterizează activitatea sa literară din ultimul period al vieții, precum și o foarte pronunțată doză de vanitate și caracterul său cam lipsit de curaj personal, îl făceau puțin propriu pentru a duce mișcarea la un rezultat practic, la o muncă organizatoare, și cu atât mai puțin la organizarea unei rezistențe, în cazul de prevăzut al intervențiilor străine. Erà dela început aproape sigur, că ceilalți șefi ai mișcării, si cu deosebire elementele mai tinere, nu vor puteà duce casă bună cu el.

G. Magheru, Chr. Tell și ceilalți fruntași militari ai mișcării erau caracterizați printr'un patriotism înflăcărat și printr'o ură puternică contra regimului

și al Rusiei. Ei erau sincer hotărîți să-și verse și ultima picătură de sânge pentru «sacra cauză», dar e greu de stabilit ce a înțeles fiecare sub acest cuvânt. In tot cazul concepțiunile lor politice și idea ce aveau despre situația politică și internațională a țerii, despre reformele de introdus, despre calea de urmat și mijloacele pe cari se puteà contà, erau mai mult sau mai puțin nelămurite.

Ion Ghica erà un bărbat superior, cult, cu un spirit disciplinat în lucrări politice și diplomatice. Nu putem ști dacă el ar fi fost omul chemat să facă o revoluție, dar în tot cazul a fost foarte la locul lui în rolul ce și-a ales și i-a fost încredințat, acela adecă de a fi reprezentantul și susținătorul revoluției față cu guvernul Sultanului și cu diplomația europeană din Constantinopole.

Mai apropiat de el erà Nicolae Bălcescu, de care îl legà o veche și intimă prietenie. Bălcescu aveà, fară îndoeală, pe lângă calitățile literare și pregătirea istorică, și stofă de om de stat în înțelesul modern al cuvântului, și dacă ar fi fost mai înaintat în vârstă și cu mai multă experiență, cuvântul lui singur ar fi fost de cea mai mare greutate în sfatul și în hotărîrile colegilor săi.

Frații Golești, Nicolae, Ștefan, Alexandru și maiorul Radu, erau toți bărbați culți, patrioți sinceri și luminați, iar faptul că descindeau din cea mai înaltă boierime, făceà și mai prețios sincerul lor liberalism și democratism. Participarea lor la mișcare trebuià să fie privită de ceilalți ca un mare câștig, căci după autoritatea familiei și a persoanelor lor, nimenea nu erà mai chemat a fi pus în frunte, decât aceste odrasle boierești,

pătrunse de un înalt patriotism, și în special cel mai mare dintre frați, Nicolae Golescu. Vărul lor Alexandru G. Golescu aduceà în mişcare acelaș element ca şi dânşii, dar de o nuanță mai radicală. Naționalist înflăcărat, spirit agil și muncitor, erà vecinic plin de propuneri și de planuri mari, și vecinic mâhnit că lucrurile nu înaintează în perfecțiunea și cu iuțeala cu cari le plănuià el.

Frații Brătieni, C. A. Rosetti și în general tinerii reîntorși dela Paris, dintre cari mulți fuseseră, precum am amintit la alt loc, martori și chiar părtași la revoluția din 24 Fevruarie, reprezentau așà zicând partea extremă și năvalnică a mișcării. Ei știau prea bine ce vor, aveau idei clare despre dificultățile cu cari vor aveà să lupte și nici decum nu-și făceau iluzia, că «Inaltele Curți suzerană și protectriță» vor privì impasibile la revoluția Românilor. Dar spiritul revoluționar de care au venit pătrunși din Franța, precum și suferințele insuportabile ale poporului nu le îngăduiau altă cale de urmat, decât revoluția. Chiar dacă ar cădeà, și erà fatal să cadă, ei presimțiau că primul pas tot va fi făcut întru deșteptarea conștiinței naționale și întru democratizarea țerii și a instituțiilor sale, și că ideile de reformă și de progres, de emaucipare națională și de liberalism, aruncate de revoluție, vor prinde rădăcini și vor da, la timpul său, roadele așteptate. Afară de aceea, pentru ei erà de mare preț ca Rămânii să facă odată un act de energie, de virtute națională, după o epocă lungă de lâncezire, de decadență și de umilire.

Toate aceste elemente, deși puțin omogene, erau însă de acord că trebue încercată cu orice

preț o sculare, pentru a realiză reformele de cari țara aveà neapărată nevoie. La început, cum am zis mai sus, ei nu se gândiau ca mișcarea să o îndrepte în contra Domnului. Din contra s'au făcut, înainte de izbucnirea ei, diferitele încercări de a înduplecà pe Principele Bibescu să se pună în fruntea mișcării, să se solidarize cu națiunea, pentru a-i da prefacerile ce ea dorește și de cari erà neapărată trebuință. Ultima încercare de acest fel s'a făcut chiar și în marea Proclamațiune prin care s'a inaugurat mișcarea, în care «alesul națiunii» este din nou provocat să se pună în capul ei. Dat fiind însă caracterul, trecutul și întreaga individualitate a lui Bibescu, această stăruință de a-l angagià la o mișcare contra Regulamentului și a Rusiei a fost cel puțin zadarnică.

Intr'aceea Duhamel își urmà în București activitatea sa, al cărei scop este cert că nu erà altul, decât prepararea ocupațiunii, dacă nu a anexiunii rusești. Se vorbià prin lume despre proiecte de a se răscumpără Principatele cu bani de sub suzeranitatea turcească, despre concentrarea unei mari armate rusești în Principate, și despre legăturile ce Duhamel întreține cu Sârbii și cu Slavii din Austria în vederea realizării marelui ideal panslavist.

In altă ordine de idei boierii rusofili, nemulțumiți cu regimul lui Bibescu, pregătiau, tot sub auspiciile lui Duhamel, căruia îi trebuià cu orice preț un pretext de intervenție, o mișcare de răsturnare a Domnului.

Toate acestea erau pentru oamenii mișcării un motiv suficient de a se grăbì, pentru ca să nu

fie zăticniți în planurile lor de evenimente cari nu se puteà ști ce desvoltare vor luà.

Dar și Principele Bibescu a luat unele măsuri contra revoluționarilor, cari însă n'au avut alt efect decât pe acela de a accelerà izbucnirea mișcării. Intre alte el dă, la 7 Iunie, o proclamație către săteni, ca să prindă și să predeà autorităților pe agenții revoluționari cari cutreieră țara.

IV.

Izbucnirea mișcării în Țara-Românească.

Tot atunci însă, I. Eliade și Ștefan Golescu pleacă în județul Romanați pentru a se întâlni cu maiorul Tell și cu trupele sale și a da la Islaz, în 9 Iunie, semnalul izbucnirii mișcării.

Sosiți în Islaz, I. Eliade și Șt. Golescu s'au întrunit cu Maiorul Chr. Tell și cu Căpitanul N. Pleșoianu, și sub scutul trupelor acestor doi ofițeri, de mai înainte câștigați pentru mișcare, au arborat stindardul revuluției. Au adunat țărănimea din satele de prin prejur, iar preotul Radu Șapcă din Celeiu, rostind o rugăciune, a sfințit steagurile revoluționare. După aceea s'a cetit Proclamațiunea tipărită mai dinainte în tipografia lui I. Eliade din București și s'a proclamat un Guvern provizoriu, compus din Preotul Radu Șapcă, Ioan Eliade, Christian Tell, Ștefan Golescu și Niculae Pleșoianu

In aceeaș zi noul Guvern provizoriu a trimis o adresă Principelui Bibescu, în care îl vestesc de cele întâmplate, îi trimit Proclamațiunea conținând cele 22 de articole ale Constituțiunii ce poporul

dorește să-și dea, și-l invită« să asculte glasul patriei și să se pună în fruntea acestei mari fapte».

Dela Islaz Guvernul provizoriu din 9 Iunie trece la Caracal și prin alte localități din România-mică, unde este primit cu entuziasm și nu întâmpină aproape nici o rezistență din partea oamenilor vechiului regim.

Planul erà ca în aceeaș zi mișcarea să înceapă și în Capitală și în alte părți ale țerii. Dar guvernul lui Bibescu, luând știință de cele ce se pregătiau, dă o goană neașteptată contra revoționarilor. Cei rămași în Capitală cari nu s'au putut ascunde la locuri sigure, sunt arestați la poliție și în cazărmi. Un ordin este trimis către cârmuirile județelor, ca să prindă pe cei plecați în provincie, și în special pe frații N. și Șt. Golescu.

Intervine apoi un eveniment, care, deși a fost atribuit «revoluționarilor», și poate nu tocmai pe nedreptul, n'a servit de loc cauza acestora, ci din contra puteà să o pericliteze destul de serios. In seara de 10 Iunie, Principele Bibescu plimbându-se în trăsură la Șoseà, trei tineri din altă trăsură au tras focuri de pistol asupra lui. Atentatul din fericire n'a avut nici o urmare; un glonț a lovit epoletul Domnului, care altcum a rămas nevătămat.

Dar acest atentat copilăresc a fost un prilej pentru Domnitor ca să prezente pe toți revoluționarii, desì șefii lor nici n'au știut nici n'au aprobat fapta acelor tineri nesocotiți, ca pe niște scelerați contra cărora orice măsuri de rigoare sunt îndreptățite.

Sub impresia acestui atentat, Bibescu se duce a doua zi, 11 Iunie, dimineața la cazarmă, arată epoletul sfărâmat de glonț și provoacă pe ofițeri

a se declară că îl vor susţineà contra revoluţionarilor. Peste aşteptarea sa însă, ofiţerii îi declară că ei sunt gata a-şi vărsá sângele contra ori cărui duşman din afară, dar că nu vor luptà contra fraţilor lor din ţară. In acelaş moment Bibescu va fi simţit că situaţia lui este pierdută, şi tot ce a mai făcut ulturior, până la abdicarea şi plecarea sa din ţară, nu au mai fost emanaţiuni ale voinţei sale proprii.

Chiar din miliţie, de unde Bibescu îşi aşteptà scăparea, a luat începutul mişcarea din Bucureşti. Indată după reîntoarcerea Domnitorului dela cazarmă, iuncărul Magheru se duse în Lipscani, se urcă pe o masă scoasă dintr'o prăvălie, desfăşură un stindard naţional improvizat de carevà dintre neguţătorii prezenţi, şi cu el în mână ceteşte Proclamaţia revoluţiei, sau a Constituţiei, precum le plăceà să o numească şefii mişcării.

Paternitatea acestei Proclamaţii, un act de mare importanţă şi ca conţinut şi ca formă, este întrucâtvà dubioasă. Eliade susţine că el a scris-o şi a tipărit-o în tipografia sa, şi acelaş lucru îl susţin şi aderenţii săi Lăcusteanu, Aricescu, etc. Ion Ghica şi C. A. Rosetti afirmă însă, că Proclamaţia ar fi fost opera lui N. Bălcescu, că a fost cetită şi aprobată în sfatul comun şi predată lui Eliade numai pentru ca să o tipărească. Credem că adevărul este şi aici, ca în multe lucruri omeneşti, la mijloc. E de crezut că un asemenea act nu e opera unui singur om, ci că în liniamentele sale generale a fost stabilit de toţi împreună în discuţiile ce le-au avut. Cel puţin cele 32 de puncte, în cari se cuprind principiile Constituţiei ce oamenii

mişcării vroiau să dea ţerii, au trebuit să fie discutate şi acceptate în sfatul comun, probabil după un proiect propus de N. Bălcescu. Odată principiile stabilite, redactarea finală suntem dispuşi a crede că este opera lui Eliade. Stilul biblic al proclamaţiei pare a mărturisì că în tot cazul Eliade n'a avut la publicarea ei numai rolul tipografului.

Proclamaţia cuprinde, cu foarte multă claritate, principiile în numele cărora conducătorii mişcării s'au ridicat pentru regenerarea şi fericire patriei. In cele 22 de articole, în cari se rezumă revendicările poporului român, se cuprind punctele de căpetenie ale Constituţiei ce credeau că trebue să-şi dea ţara sub raportul libertăţilor publice şi al drepturilor cetăţeneşti. Ele sunt aproapre textual aceleaşi, pe cari mai târziu le-a proclamat şi M. Kogălniceanu, precum am văzut mai sus, ca dorinţele de căpetenie ale partidului naţional din Moldova. Ceeace dovedeşte, că fruntaşii partidelor regenerării din cele două Principate erau înţeleşi între dânşi şi inspiraţi de aceleaşi principii şi dorinţe, iar dacă mişcarea au luat feţe diferite în ambele ţeri, aceasta se datoreşte numai împrejurărilor, spiritului diferit al conducătorilor şi al publicului din cele două capitale, şi cu deosebire individualităţii celor doi Domni stăpânitori. Sub energicul M. Sturdza nu s'a putut organiză cu uşurinţă o mişcare revoluţionară în toată forma, cum s'a organizat sub neprevăzătorul şi nehotărîtul G. Bibescu.

După Proclamaţia Revoluţiunii din Ţara-Românească, poporul român vrea în prima linie redobândirea *Autonomiei* ţerii, păstrând însă

raportul de suzeranitate cu Turcia, şi înainte de toate lepădând *Protectoratul rusesc*, pe care voeşte să-l înlocuească cu garanţia colectivă a Puterilor apusene, Franţa, Germania şi Englitera, şi lepădând *Regulamentut Organic*, «care este împotriva drepturilor sale legislative şi împotriva tractatelor ce-i recunosc autonomia», după cum se exprimă Proclamaţia.

Acesta este principiul cardinal, din care rezultă că mişcarea din 1848 a avut în prima linie in vederea *revendicări nuţionale*, şi numai după aceea politice şi sociale, ca egalitatea drepturilor politice; contribuţie generală; Adunarea generală compusă din reprezentaţi ai tuturor stărilor sociale; responsabilitatea miniştrilor şi a funcţionarilor; libertatea absolută a tiparului; emanciparea mânăstirilor închinate; garda naţională; emanciparea clăcaşilor şi împroprietărirea lor prin despăgubire; desfiinţarea rangurilor şi a privilegiilor; desfiinţarea pedepsei cu moarte; desrobirea Ţiganilor; emanciparea Israeliţilor, etc.

Punctul 5 din Proclamaţie prevede că Domnul să fie *responsabil*, ales *pe cinci ani* şi căutat in *toate stările societăţii;* iar punctul 6 zice mai departe că lista civilă să fie *împuţinată*. Dacă punem aceste puncte de program alături cu explicaţiile ce se dau în textul Proclamaţiei, că «Domnia nu e drept de moştenire a nici unei familiii, Domnia este a patriei. Ea o dă celui ce va socotì de cuviinţă dintre fiii săi»; şi mai departe: «Domnul este ales dintre cetăţeni şi după Domnie rămâne iar cetăţean, fiu el patriei. Domnul nici nu a fost nici nu este Prinţ; Domn e cetăţeanul, Domn e şi capul ţerii. Ăsta e titlul cunoscut

de toți Românii. Vorba de Prinț e cunoscută numai de cei ce o știu din limbile Europei. Vorbele de Prea Inălțat, Prea Luminat sunt niște traducții din limbagiul Fanarioților iubitori de titluri», apoi trebue să recunoaștem, și n'aveau nici un motiv de a nu recunoaște, că și Muntenii aveau în vedere, la 1848, precum am văzut că au avut-o și Moldovenii, *Republica democratică* ca forma de stat cea mai priincioasă pentru Țara-Românească. Ca și Kogălniceanu în «Dorințele Partidei naționale din Moldova», și Proclamația din București se silește a documentà că Republica visată și instituțiile ce șefii mișcării voiau să-i de-a, își au rădăcinile în dreptul istoric și în obiceiurile și așezămintele cele vechi ale țerii. Ceeace nu ne poate împiedicà de a recunoaște, că programul revoluționarilor români este foarte mult influențat de ideile, pe atunci moderne în Europa întreagă, cari s'au manifestat în Revoluția din Paris și de acolo s'au răspândit în celelalte state.

Și ce mirare e că reformiștii români erau republicani, când știm că curentul republican erà la 1848 puternic, nu numai în Franța, dar și în Italia și chiar și în Germania? Spiritele cele mai luminate, sătule de despotismul din timpul dela 1815 până la 1848, se obicinuiseră a confundà monarhia cu absolutismul și a vedeà în aceasta cauza tuturor relelor de cari popoarele suferiau. Mai târziu, știm că această părere a suferit modificări și lumea, atât în Apus cât și la noi in țară, s'a convins că democratismul și constituționalismul sunt perfect compatibile cu monarhia, ba încă primesc într'însa o garanție de stabilitate, care, cu deosebire la noi, a fost de mare preț.

De aceea am văzut că, după câţivà ani, aceiaşi revoluţionari, cari la 1848 înscrisese «Domnul ales pe cinci ani din toate clasele poporului», care «după domnie aveà să devină iarăş simplu cetăţean», au înscris, la 1857, în Divanurile Ad-hoc, în programul lor «Dinastia ereditară» fondată de un «Principe străin, ales dintre membrii unei Case domnitoare din Europa apuseană». Ştim că aceiaşi republicani din 1848 au devenit apoi cei mai energici luptători pentru realizarea marelui principiu al Principelui străin şi al ereditătii Tronului şi au fost, ca nemuritorul I. C. Brătianu, până la sfârşitul vieţii lor, cei mai credincioşi susţinători ai Tronului şi ai fundatorului Dinastiei, M. S. Regele Carol I.

Adevărul istoric este însă, că Proclamaţia revoluţionară din 1848 tindeà la prefacerea Ţerii-Româneşti într'o *Republică* constituţională democratică.

Această Proclamaţie se răspândeşte repede printre negustori, cari închid prăvăliile, îşi fac steaguri tricolore şi se formează într'un mare alaiu care merge la Palat, pentru a cere Domnitorului aprobarea Constituţiei.

Şefii mişcării, rămaşi nearestaţi, în special N. Golescu şi I. C. Brătianu, sosesc şi ei la Palat, prezentă Domnitorului Proclamaţia şi articolii Constituţiei şi-i cer, în numele poporului, să o subscrie. Bibescu care se resemnase cu desăvârşire, şi ar fi iscălit ori şi ce i s'ar fi cerut, n'a opus, se înţelege, nici o rezistenţă. Probabil că el nu se mai gândià decât la chipul cum să scape din încurcătură şi să-şi vază persoana în siguranţă peste graniţă. El a iscălit dar ceeace i s'a numit «Constituţia poporului», dar aceasta nici de cum

nu însemnează că a aprobat-o, iar dacă șefii mișcării au anunțat poporului ca Vodă a aprobat, ei au făcut-o numai ca chestie de tactică, fără să fie crezut singuri acest lucru.

Cu aceeaş impasibilitate a iscălit Principele Bibescu și lista noului Minister revoluționar, compus din N. Golescu Ministru din Lăuntru, Ștefan Golescu Ministru al Dreptății, Colonel Odobescu Șef al oștirii, Ioan Eliade Șef al Departamentului Bisericesc, N. Bălcescu Secretar al Statului și Ministru de Externe şi G. Magheru Ministru de Finanțe.

Caracteristic este că, cetind pe acea listă numele lui C. A. Rosetti (care erà arestat la cazarmă), propus a fi numit Șef al Poliției Capitalei, Bibescu a întrebat: «Care Rosetti?» Iar Ion C. Brătianu i-a răspuns: «Cel din pușcărie». Și cu toate acestea Principele a iscălit fără hezitare.

V.

Abdicarea Principelui Bibescu. Guvernul provizoriu.

A doua zi însă, în noaptea spre 13 Iunie, Principele Bibescu își dă adbicația, «văzând că puterile nu-i mai sunt la înălțimea celor de acuma vremuri», și lasă cârma țerii și răspunderea în mânile şefilor mișcării, numiți în preziuă miniștri. Pleacă apoi, în aceeaș noapte, la Câmpulung și de acolo trece la Brașov, unde se stabilește deocamdată, cu numeroși alți boieri ai regimului căzut. Alții, între cari fostul Șef al Departamentului din Lăuntru, Al. Villarà, şi fostul Șef al

Poliției Capitalei, Iancu Manu, plecară îndată după izbucnirea mişcării la Giurgiu și de acolo au trecut în Turcia pe la Rusciuc, abià scăpând de furia poporului care-i recunoscuse şi voià să le oprească plecarea din țară. Intervenind însă oamenii noului Guvern, ei au fost lăsaţi să plece nesupărați.

Șefii mișcării se constituesc acum în Guvern provizoriu și își împart din nou ministerele. Cu acest prilej comit o mare greșeală. Probabil pentru a rămâneà consecvenți cu spiritul evangelic-creștinesc al Proclamației, ei aleg ca Președinte al Guvernului provizoriu pe Mitropolitul Neofit. Dată fiind starea culturală din acea vreme a masselor de țărani și autoritatea de care se bucurà înaintea lor diguitatea de cap al bisericii, precum și că erà în tradițiile țerii ca Mitropolitul, ca președinte de drept al Obşteştii Adunări, să aibă rol și în cele politice,— socoteala nu ar fi fost tocmai greșită, dacă Mitropolitul Neofit n'ar fi fost, de o parte un cunoscut reacționar rusofil și de alta un caracter cât se poate de detestabil. O asemenea individualitate nu trebuià nici decum pusă în fruntea unui guvern, a cărui misiune erà propagarea ideilor naționale și liberale. Prezența lui în fruntea Guvernului a stricat și cauzei revoluționare și bisericii, căci este deadreptul scandalos a vedeà cum acest prelat lipsit de dignitate, de o parte sfințià steagurile libertăți de alta scrià pe sub ascuns lui Kotzebue să aducă oștile rusești în țară, și cum el făceà și deslegà jurămintele, când pe Constituție când pe Regulamentul Organic.

Guvernul provizoriu și Ministerul s'au constituit cu următorii membri:

Președinte al Guvernului provizoriu, Mitropolitul

Neofit; membri: I. Eliade, Ştefan Golescu, Chr. Tell, G. Magheru şi negutătorul G. Scurti; secretari: C. A. Rosetti, N. Bălcescu, A. G. Golescu, I. C. Brătianu.

Miniştri: N. Golescu la Dapart. din Lăuntru, I. Câmpineanu la Depart. Dreptăţii, I. Voinescu II la Depart. trebilor din Afară, G. Niţescu la Control, C. N. Filipescu la Depart. Finanţelor, Colonel Odobescu la Depart. Răsboiului, I. Eliade la Depart. Credinţei.

Au mai fost aleşi: Sc. Creţulescu şef al Gardei naţionale, C. Creţulescu Prezident al Sfatului orăşenesc din Capitală şi M. Moşoiu şef al Poliţiei Capitalei.

Odată Guvernul provizoriu constituit, el se apucă imediat cu cel mai mare zel de lucru, pentru ca să propage spiritul şi ideile revoluţionare în massele poporului.

Nu încape îndoeală că misiunea aceasta erà din cale afară grea. Nu e de loc de mirat că, cu toate sforţările noului guvern, cu toate că membrii săi lucrau în permanenţă ziua şi noaptea, cauza revoluţionară sporià încet şi nesigur, şi că nu este mare registrul faptelor pozitive ce au săvârşit în timpul guvernării lor de 3 luni.

Mijloacele lor însă erau puţine şi slabe. In definitiv ei nu se puteau sprijinì decât pe entuziasmul negustorilor şi al ţăranilor, care în adevăr erà mare, dar nu erà suficient pentru a reorganizà o ţară şi a creà un staţ modern, şi încă în cea mai mare pripă. Spre acest sfârşit lipsiau mijloacele materiale: banii, armele, şi mai ales oamenii pregătiţi şi capabili pentru o asemenea misiune. Administraţia publică, numai în parte au

putut-o încredință câtorvà bărbați în adevăr luminați și devotați, iar mulțimea slujbelor mai mici au fost siliți să o lase tot în mâna vechilor slujbași, pe cari de geaba îi numiau și îi scoteau din slujbe, căci carul statului tot nu mergeà înainte.

Miliția națională, mică și rău dotată, erà, cu puține excepțiuni, comandată de vechii ofițeri ai școalei rusești, dintre cari mulți erau rusofili pronunțați, iar restul în cel mai bun caz indiferenți pentru cauza revoluției.

Visteria țerii au găsit-o goală; țara sărăcită de holeră, lăcuste și epoizootii, comerțul într'o teribilă criză, în urma furtunii revoluționare ce trecuse peste toată Europa.

In asemenea situațiune erà greu de creat și de organizat. Ar fi prin urmare o nedreptate a imputà șefilor revoluției că n'au putut să creeze *din nimica*, cá opera lor a rămas incompletă.

Nu mai puțin adevărat este, că au făcut și ei greșeli. In prima linie divergențele de păreri dintre membrii mai tineri și cei mai în etate se accentuează chiar dela început, așà că o conlucrare a tuturor devine anevoioasă, și a șasea zi după proclamarea noului sistem, la 17 Iunie, doi din cei mai de frunte dintre tineri, I. C. Brătianu și C. A. Rosetti se retrag din funcțiile de secretari ai Guvernului provizoriu.

Pe urmă nu se poate tăgădui, că Guvernul provizoriu, în loc să înceapă numai decât în mod serios opera reorganizării, a pierdut, cel puțin la început, mult timp prețios cu formalități, cu serbări, cu discursuri, cu primiri de deputații din județe, etc. Datoria Guvernului provizoriu, precum

mulți, dacă nu toți membrii săi au recunoscut mai târziu, ar fi fost să facă înainte de toate preparativele pentru convocarea Adunării Constituante și să pregătească proiectele de reforme ce aveà să-i prezente acesteia, între cari marea reformă a proprietății agrare, sau împroprietărirea țăranilor clăclași. Dacă s'ar fi ocupat mai puțin de formalitățile mai sus amintite, în trei luni s'ar fi putut votà Constituția și reforma agrară de Adunarea Constituantă convocată la timp, și atunci, chiar căzând Revoluția, după cum erà fatal să cadă, ar fi rămas în urma ei o operă serioasă, care ar fi sporit mult importanța acestei generoase mișcări în istoria neamului.

Primele decrete ale Guvernului provizoriu, date chiar a doua zi după abdicarea lui Bibescu, sunt despre tricolorul național, despre deviza «Dreptate-frăție», despre desființarea rangurilor, despre libertatea cuvântului și a tiparului, despre înființarea gardei naționale, despre desființarea pedepsei cu moarte. Se vede din acestea, cât de mult țineau oamenii mișcării ca să producă cât se poate de repede, în țară și în vieața publică, o atmosferă revoluționară, din care să înțeleagă toată lumea, că trecutul este immormântat și o nouă eră a început. Dacă nu ar fi avut această preocupare, n'ar fi avut nevoie să dea toate aceste decrete, ale căror obiecte puteau foarte bine să intre în proiectul de Constituție ce aveà să supună Adunării Constituante. Pentru convocarea Constituantei nu s'a făcut însă deocamdată nimic.

In chestia țărănească, cea mai importantă dintre toate, Guvernul provizoriu s'a mulțumit a da, la 16 Iunie, o proclamație în care vestește pe țărani

că vor fi scutiți de clacă, iobăgie, zilele de drum, etc., dar îi îndeamnă totuș să continue cu împlinirea datorințelor lor către proprietari, până când chestiunea va fi regulată de către Constituantă.

Netăgăduit că această procedură, prin care se amână și se îndrumă pe cale parlamentară rezolvirea unei grave chestii sociale, constitue o dovadă a spiritului de ordine și a moderațiunii ce Guvernul provizoriu se silià să manifesteze și prin care evident câ în prima linie țintià să liniştească sau să dezarmeze pe proprietarii alarmați de frica că li se vor luà moşiile. Nu mai puțin adevărat este însă, că, dacă trebuià pus in cevà grabă şi dacă erà vorba să se înceapă opera reformatoare înainte de întrunirea Constituantei, apoi cea mai urgentă erà chestia țărănească, atât pentrucă țăranii erau clasa cea mai apăsată de Regulamentul Organic, cât şi pentrucă, în definitiv, în massele țărăneşti răzimà toată mişcarea.

Situația fiind însă foarte gravă, erà în adevăr greu de găsit și de stabilit o linie de conduită care să împace toate interesele și să preîntâmpine toate primejdiile.

Cea mai mare primejdie erà, se înțelege, aceea a intervenției străine şi în special a Rusiei.

Incă din 13 Iulie, va să zică a doua zi după abdicarea Principelui Bibescu, Consulul general al Rusiei, Kotzebue, a plecat din Bucuruști, împreună cu Comisarul rusesc Generalul Duhamel, protestând contra răsturnării regimului regulamentar, protest care, firește, echivalà cu amenințarea că Rusia va ști să-l restabilească. Trebuià prin urmare să se conteze în mod sigur cu eventualitatea, că

Ruşii vor interveni şi vor restabilì Regulamentul, în caz de nevoie chiar cu baioneta. Aceasta o dovedià și împrejurarea că, la 18 Iunie, o parte din trupele rusești din Basarabia trec Prutul și intră în Moldova, și în acelaș timp sosesc în București din toate părțile știri și svonuri, că ei vor trece și peste Milcov și că ocupațiunea militară a Țerii-Româneşti este ținta lor.

VI.

Contrarevoluția dela 19 Iunie.

Guvernul provizoriu se silește din toate puterile să evite orice dezordine, orice turburare a liniștii publice, pentru ca să nu dea Rușilor pretext de a intrà în țară, sub cuvânt că au de restabilit ordinea turburată de revoluționari. Dar tot atâta silință își dau şi reprezentanții Rusiei ca să producă un asemenea pretext. Tot la 18 Iunie, Kotzebue, care își stabilise locuința la Focșani, scrie Mitropolitului Neofit din București, provocându-l să institue o Caimacamie care să restabilească ordinea regulamentară, dacă Principele Bibescu ar refuzà să reocupe Domnia. Și, coincidență foarte suspectă, în aceeaş zi izbucnește la București o încercare de a înlăturà Guvernul provizoriu prin mijloace violente.

Sub cuvânt de a discută chestiunea proprietății, mai mulți proprietari au ținut o adunare în salonul Momolo, unde s'au întâmplat scene sgomotoase, ba chiar și brutalități contra aderenților Guvernului provizoriu, cari erau de față. La această adunare au luat parte și colonelii Odobescu, Șeful oştirii,

şi Solomon, comandantul regimentului 3 de infanterie, care ţineà garnizoana în Capitală. Este evident că chiestiunea proprietăţii a fost numai pretextul adunării, iar scopul ei adevărat a fost punerea la cale a unui complot, fără îndoeală dorit, dacă nu comandat de Kotzebue şi de Duhamel, al cărui scop erà răsturnarea Guvernului revoluţionar, sau măcar provocarea unor turburări mai serioase, cari să motiveze intrarea bionetelor ruseşti în ţară.

Fie în adunarea dela Momolo, fie în noaptea ce a urmat-o, acesti doi şefi ai armatei, pe cari Guvernul provizoriu a avut imprudenţa şi slăbiciunea de a-i lăsà în funcţiune, au hotărît, probabil de conivenţă cu proprietarii reacţionari, să facă a doua zi, la 19 Iunie, o încercare violentă de a prinde şi arestà pe membrii Guvernului provizoriu.

Sub cuvânt că au să prezente Guvernului pe ofiţerii garnizoanei, au venit în acea zi la palat, însoţiţi de întreg corpul ofiţeresc, cum şi de un detaşament de soldaţi sub arme şi cu muniţie de răsboiu.

Intrând în Palat, unde membrii Guvernului erau adunaţi şi deliberau, fără să aibă cea mai mică bănueală de planul ale cărui victime erau să fie, Colonelul Odobescu arestează pe câţivà dintre dânşii, anume pe Generalul Tell şi pe A. G. Golescu, şi ordonă ca cel dintâiu să fie excortat la cazarmă. Dar într'aceea se şi răspândise prin oraş ştirea despre atentatul comis şi poporul alergă din toate părţile la palat ca să apere Guvernul. Văzându-se în strimtoare, Colonelul Odobescu ordonă ca Generalul Tell să fie adus

înapoi, îl declară liber și îi făcù propuneri ca să se formeze un nou guvern provizoriu, ceeace zicea că este singurul scop al întreprinderii sale Tot atunci ordonă și soldaților aflători în curtea palatului să se retragă la cazarmă. Trupa se retrase atunci, împreună cu Colonelul Solomon, dar nu se duse la cazarmă, ci se postă în strada din dosul palatului.

Intr'aceea poporul se strânse în masse tot mai mari și cereà stăruitor arestarea celor doi coloneli, autorii atentatului. Inarmați cu bețe, lemne rupte din garduri și cu ce se puteà, miile de oameni înaintau spre soldați, cari au făcut uz de arme, au ucis vreo 7 și au rănit vreo câțivà, după care s'au retras în cazarmă.

Colonelul Odobescu a fost arestat chiar în palat, iar Colonelul Solomon s'a închis în cazarmă și păreà hotărît a se opune și acolo, cu armele, contra poporului care-i cereà arestarea. Intervenind însă Ion Brătianu, care s'a dus cu Mitropolitul la cazarmă și a îndemnat pe soldați a nu mai ridicà arma în contra fraților lor, Colonelul Solomon s'a văzut silit a renunțà la rezistență, cu condiția de a i se da pașaport ca să plece în străinătate. El a și plecat, dar un număr de cetățeni, cari nu puteau de loc admite ca sângele vărsat să rămână nerăsbunat, l-au pândit la barieră și l-au adus la arest.

Cu toate intențiile lui conciliante, Guvernul provizoriu a fost apoi silit să institue o comisiune judecătorească militară, care, sub președința Colonelului N. Pleșoianu, a condamnat pe colonelii I. Odobescu și I. Solomon și pe Maiorul Gr. Lăcusteanu la izgonirea din armată cu pierderea

rangurilor și a tuturor drepturilor, după care aveau să fie dați în judecată criminală pentru a fi judecați ca niște ucigași.

Cei 7 cetățeni căzuți de armele soldaților au fost îmmormântați cu mari onoruri în asistența membrilor Guvernului provizoriu, iar copiii rămași în urma lor au fost declarați adoptați de patrie, care aveà să îngrijească de ei și de văduvele rămase.

Astfel Guvernul provizoriu, și cauza revoluției, au scăpat de acest atentat, numai grație energiei şi entuziasmului poporului, cari s'au dovedit mai tari decât ura și patima oamenilor vechiului regim și decât intrigile rusești.

Cu prilejul sculării poporului întru apărarea Guvernului provizoriu, la 19 Iunie, avem de înregistrat un episod de eroism legendar, săvârșit de o femeie. D-na Anica Ipătescu, auzind de complotul celor doi polcovnici și de arestarea membrilor Guvernului provizoriu, înarmată cu o sabie și cu un pistol, a cutreierat mahalalele și a îndemnat şi chiar fanatizat poporul să iasă și să scape Guvernul ce şi-a ales. Curagioasei păşiri a acestei femei se datoreşte, că contrarevoluțiunea dela 19 Iunie a putut fi înnăbuşită cu atâta ușurință, chiar în ziua în care a izbucnit. Fapta ei eroică a fost sărbătorită, nu numai în țară, dar chiar și în străinătate. In Viena d. ex. a fost anunțată prin placarde afișate pe străzi, ca un exemplu vrednic de imitat.

Dar cu toată biruința, Guvernul provizoriu nu puteà găsì liniștea pentru o lucrare rodnică de reorganizare și pentru convocarea atât de necesară a Adunării Constituante. El s'a văzut silit a

continuà să se ocupe cu lucruri mărunte, și în deosebi cu organizarea propagandei, ordonând serbări şi depunerea jurământului pe Constituție, în toate orașele și chiar în toate satele din țară, sau dând decrete, ca cel despre abrogarea pedepsei corporale și cu moarte, ca cel pentru desrobirea Țiganilor, etc., deși toate acestea s'ar fi putut rezolvà mai simplu și mai temeinic tot prin organul Adunării Constituante, ce ar fi trebuit numai decât convocată.

Singurul progres pozitiv ce a făcut cauza revoluționară în primele săptămâni după răsturnarea vechiului regim, a fost înființarea câtorvà gazete, ca «Pruncul Român», «Poporul suveran» și alte câtevà mai mărunte, în cari, în articoli entuziaşti, se discutau principiile revoluției, libertatea și drepturile țerii, se făceà propagandă convinsă pentru *Unirea cu Moldova*, pentru *împroprietărirea țăranilor*, etc.

Tot atunci s'au constituit, în Bucureşti și în principalele orașe din țară, *cluburi*, cari aveau să organizeze politicește pe aderenții noului regim, dar a căror activitate n'a dat rezultatele așteptate.

VII.

Reacția dela 29 Iunie. Retragerea Guvernului provizoriu la munți.

Grija intervențiunii străine, care păreà inevitabilă, după cum raportează însuș Generalul Aupick guvernului Republicei franceze, încă dela 23 Iunie, nu-i da Guvernului provizoriu liniştea

necesară pentru a puteà lucrà, cu cuvenita concentrare, la opera de regenerare.

Din partea Turciei temerile nu erau tocmai mari. Grație activității pricepute și patriotice a lui Ion Ghica, dispozițiile Inaltei Porți pentru opera de regenerare a Românilor erau destul de favorabile. Din rapoartele lui către I. Voinescu II, Ministru de Externe al Guvernului revoluționar, se vedeà că Turcii începeau să se convingă, că mișcarea românească nu erà îndreptată în contra lor, ci numai în contra Protectoratului rusesc, și că pentru Turci ar fi un mare câștig, dacă Românii, emancipați de sub tutela deia Petersburg, s'ar legà cu ei în strânsă și sinceră prietenie.

Cu atât mai mare erà însă temerea de invaziunea rusească. Și Rușii, la rândul lor, făceau tot posibilul pentru ca să alimenteze această temere. Zilnic sosiau știri că trupele rusești, cari trecuseră Prutul și sosiseră în Iași încă din 22 Iunie, sunt gata a trece Milcovul și a ocupà Țara-Românească. Se svonià în acelaș timp că și Turcii vor intrà în țară, ca să restabilească regimul regulamentar în cooperare cu trupele rusești.

N. Bălcescu, trimis de Guvernul provizoriu la Buzău și Focșani pentru a se încredințà despre adevăr, vestește, la 25 Iunie, că și după informațiile lui, atât Rușii cât și Turcii vor intrà peste puține zile în țară.

Aceleași vești erau confirmate de către funcționarii consulatului rusesc rămași în București, și de diferite scrisori sosite Mitropolitului și altora.

In asemenea împrejurări, Guvernul provizoriu se aflà în grea cumpănă. A se opune invaziunii rusești, cu sau fără cooperarea Turcilor, nu erà,

firește, de gândit. Pentru aceasta lipsiau toate mijloacele și toate pregătirile. A aștepta impasibili venirea Rușilor în București, ar fi fost din partea șefilor revoluției un act de mare imprudență, căci nu numai libertatea, dar chiar vieața le-ar fi fost în primejdie.

După lungi și agitate desbateri, Guvernul provizoriu s'a hotărît să se retragă din Capitală și să ducă cu sine, spre munți, și miliția națională, împreună cu dorobanții și pandurii concentrați de G. Magheru, numit încă din 18 Iunie Căpitan general al trupelor neregulate și inspector al Gardelor naționale, să se stabilească în părțile muntoase ale Olteniei și să susțină acolo, cu armele în mână, cauza revoluției, până când Puterile europene, a căror intervenție fusese solicitată, vor luà în mână cauza revoluției române și vor scăpà Principatele românești de înnăbușitorul Protectorat al Rusiei.

Astfel o parte din membrii Guvernului provizoriu pleacă din București, în seara de 28 Iunie. I. Eliade merge singur spre Pietroșița în județul Dâmbovița, iar ceilalți, însoțiți de trupele din București, se îndreaptă spre Rucăr. Abià plecară membrii Guvernului provizoriu, și oamenii regimului vechiu își ridicară capul cu o îndrăzneală neașteptată.

Mitropolitul Neofit, Președintele Guvernului provizoriu, dă o publicație, în care aduce «buna vestire» că «rebeliștii au fugit din Capitală» și că, «în unire cu d-lor boierii» a luat măsuri pentru restabilirea ordinei legale, invitând poporul «să primească cu sentimente de recunoștință și de

dragoste pe izbăvitorii ţerii», adică trupele ruseşti cari se credeà că au intrat în ţară.

In acelaş sens înştiinţează Mitropolitul şi pe Comisarul turcesc Talaat Efendi şi pe Katoff, funcţionar al consulatului rusesc, care rămăsese în Bucureşti după plecarea consulului Kotzebue la Focşani. Asemenea el vesteşte pe colonelii Odobescu şi Solomon că sunt liberi, şi îi pune iar în fruntea garnizoanei, după ce trupele plecate cu Guvernul provizoriu se întorseseră în Capitală, ofiţerii lor răsgândindu-se şi refuzând a se retrage la munţi împreună cu membrii guvernului.

In aceeaş zi, la 29 Iunie, se constitueşte o Caimacamie regulamentară, compusă din Teodor Văcărescu şi Emanoil Băleanu, care răstoarnă tot ce făcuse Guvernul provizoriu în cele 17 zile ale guvernării sale, restabileşte vechea poliţie a lui Iancu Manu, cu vechiul Căpitan Costache Chihaia, un sbir sălbatec, care toată ziua bate şi schingiueşte pe toţi cei bănuiţi a fi luat parte la revoluţie.

Cauza revoluţiei se păreà pentru moment cu desăvârşire pierdută. Dar mai curând decâts 'ar fi putut aşteptà, lucrurile au luat altă faţă.

Ion Brătianu, care nu plecase cu membrii Guvernului la munţi şi care şi-a dat seama că intrarea Ruşilor în ţară nu e confirmată prin nimic, ci întemeiată pe simple svonuri necontrolate, a fost singurul care şi-a zis, că înainte de toate trebue a se încredinţà dacă aceste svonuri sunt adevărate. El plecă spre Focşani şi se încredinţă, că Ruşii nu numai n'au de gând să intre în Ţara-Românească, dar că, în urma unui ordin primit

dela Petersburg, au început să iasă şi din Moldova, retrăgându-se peste Prut în Basarabia.

Reîntorcându-se Brătianu la Bucureşti, şi vestind poporul despre aceasta, toată lumea se sculă din nou contra regimului regulamentar restabilit pentru o zi, şi poporul îndârjit de toate barbariile şi brutalităţile comise din ordinul Căimăcămiei, o răsturnă numai decât ; silì pe Mitropolitul Neofit să-şi retragă publicaţia contra «rebeliştilor» şi să înnoească jurământul pe Constituţie, şi trimise o delegaţie ca să cheme Guvernul provizoriu a se reîntoarce în Capitală şi la cârma ţerii.

Cu acest prilej s'au intâmplat şi câtevà scene regretabile de violenţă, cari deşi neînsemnate faţă cu cele întâmplate în cursul revoluţiunilor în ţerile din Apus, contrastează totuş cu spiritul blând şi nepătat de sânge al mişcării româneşti. Poporul exasperat n'a putut să fie reţinut ca să nu atace locuinţele Caimacamilor, a faimosului Căpitan Costache, a secretarului Mitropolitului, Zosima, şi a altor câţivà reacţionari cunoscuţi, sau presupuşi răspânditori ai svonurilor despre venirea Ruşilor. Le-au spart ferestrele, le-au sdrobit mobila şi lucrurile de prin case, dar spre onoarea revoluţiei române trebue să constatăm, că nici răniri, nici furturi şi nici moarte de om nu sa întâmplat cu acest prilej.

Până la întoarcerea Guvernului provizoriu, s'a instituit, tot la stăruinţa lui Ion Brătianu, un guvern interimar, compus din Mitropolitul Neofit, Ion Câmpineanu, C. Creţulescu şi Ion Brătianu, care a restabilit regimul revoluţionar şi a înştiinţat judeţele despre căderea Căimăcămiei, revocând, se înţelege, toate ordinele şi numirile de funcţionari făcute de aceasta.

Un lucru delicat mai erà însă la mijloc. Garnizoana din Capitală erà iar în mâinile colonelilor Odobescu și Solomon, cari, simțindu-se astfel tari, puneau condiții Guvernului provizoriu, și între altele cereau demiterea Generalului Tell din fruntea oștirii. La rândul lor nici membrii Guvernului provizoriu nu puteau consimțì să se întoarcă în Capitală, unde din nou ar fi fost la discreția acestor polcovnici, cari făcuseră proba că, nu numai nu sunt pentru revoluție, dar sunt deadreptul instrumente ale politicei rusești.

Grație stăruinței și dibăciei lui Ion Brătianu, s'a trecut însă și peste această greutate. Odobescu și Solomon au fost trecuți la pensie și au consimțit să iasă din țară, plecând peste fruntarii.

Astfel revoluția română, grație poporului din București, a scăpat a doua oară de primejdia ce o amenință. Guvernul provizoriu s'a reîntors în Capitală și și-a reluat lucrările, acum într'o situație cu mult mai tare și cu mai multă încredere în sine ca înainte de încercarea reacționară dela 29 Iunie.

De o parte oamenii vechiului regim și boierii rusofili au trebuit să se mai potolească, cu atât mai mult că lumea erà aplicată să crează că Rusia, voind să evite complicațiuni internaționale, nu va mai îndrăznì să ocupe Principatele militărește. De altă parte din Constantinopole sosiau știri favorabile, vestind că Turcia s'ar fi convins despre bunele cugete ale Românilor, și că e dispusă a le acordà reformele cerute. Ba se svonise chiar că Sultanul ar fi aprobat, cu mici modificări, principiile constituționale cuprinse în Proclamațiunea revoluției.

VIII.

Lucrările Guvernului provizoriu până la venirea lui Suleiman Paşa.

Guvernul provizoriu erà, pentru un moment cel puţin, ferit de grijile înnăbuşitoare şi paralizătoare ale invaziilor străine, şi puteà să lucreze mai în liniste la consolidarea operei de regenerare. Prima lui preocupare erà ca să lumineze massele poporului dela ţară despre scopurile revoluţiei şi despre drepturile şi datorinţele ce nouăle instituţii impuneau fiecărui cetăţean. Spre acest sfârşit decretase, încă dela 24 Iunie, a trimite prin toate judeţele *Comisari de propagandă*, cari să explice ţăranilor articolii contituţionali din Proclamaţie, să-i însufleţească, prin sărbători naţionale şi religioase, pentru cauza revoluţiei, şi mai ales să-i ferească de influenţa demoralizătoare a agenţilor reacţionari, cari de o parte încercau a-i intimidà, ameninţându-i cu venirea Ruşilor şi cu restabilirea vechiului regim, iar de alta îi ademeniau la nesupunere şi la neîmplinirea datoriilor către proprietari, în scop de a compromite cauza revoluţiunii.

Comisarii de propagandă erau aleşi în cea mai mare parte din elementele tinere, cele mai devotate cauzei revoluţiei, dintre tineri veniţi din Transilvania, plini de însufleţire naţională, şi din câţivà călugări mai zeloşi, ferventi apostoli ai dreptăţii şi ai frăţiei. Mulţi dintre ei, ca Brezoianu, fraţii Turnavitu şi alţii, s'au distins, atât prin zelul şi patriotismul lor, cât şi prin tactul cu care au ştiut să infiltreze ţăranilor, deodată cu spiritul revolu-

ționar, și spiritul de ordine și supunere. Nu se poate însă negà, că unii dintre acești comisari de propagandă, tineri fară experiență și fără cumpăt, au făcut mai mult rău decât bine cauzei revoluționare, mergând prea departe în ura lor contra boierilor și a ciocoilor. In mare parte lor se datoresc unele turburări întâmplate, ca d. e. la Brăila, și câtevà acte izolate de nesupunere și de samavolnicie a țăranilor clăcași contra proprietarilor și a avutului lor.

Tot ca chestie de propagandă Guvernul provizoriu a pus la cale două adrese, una către Țarul Nicolae I al Rusiei și alta către Sultan, cari aveau să fie trimise prin toate județele, pentru a fi subscrise de toată obștea locuitorilor țerii și apoi trimise celor doi monarhi, ca o dovadă că nu câțivà agitatori și «comuniști», ci poporul întreg voește Constituția, după principiile formulate de șefii revoluției. Adresele au fost trimise prin județe și acoperite de numeroase iscălituri, cari au fost strânse cu prilejul serbărilor organizate pretutindenea, așà că, precum am zis, au servit ca un mijloc foarte bun de propagandă pentru cauza revoluțiunii.

Tot în scop de propapandă Guvernul provizoriu a mai ordonat apoi, prin decretul dela 24 Iunie, ca candidații de învățători sătești să fie strânși în capitalele județelor și instruiți de către profesorii școalelor normale, adică ai școalelor primare urbane, explicându-li-se Constituția, adică articolele din Proclamația revoluționară. Este de notat că, câtevà luni înainte de izbucnirea mișcării, guvernul Principelui Bibescu ordonase închiderea acelor școli și împrăștierea

candidaților pe la satele lor, tocmai pentru a preîntâmpină lățirea spiritului revoluționar în poporațiunea rurală.

Pentru a arătà **Guvernului turcesc** adevărata stare de lucruri din Țara-Românească și pentru a-l convinge despre lealitatea Românilor și legalitatea reformelor ce au întreprins în baza incontestabilului drept de autonomie a țerii, Guvernul provizoriu hotărăște, încă dela 25 Iunie, să trimită în misiune la Constantinopole pe Ministrul său de Externe I. Voinescu II. In acelaș timp el adresează ambasadorilor Austriei, Marei-Britanii și Prusiei la Constantinopole câte o scrisoare, în cari le solicită sprijinul pentru misiunea cu care Voinescu erà însărcinat. Intervenind însă reacțiunea dela 29 Iunie și plecarea Guvernului provizoriu din Capitală, I. Voinescu II n'a putut să plece la Constantinopole, iar după reinstalarea Guvernului provizoriu, idea misiunii lui Voinescu II la Constantinopole a fost abandonată.

Imediat după abdicarea Principelui Bibescu, Ministrul de Externe al Guvernului provizoriu scrisese Lordului Palmerston, Ministrul de Externe al Marei-Britanii, cerându-i mediațiunea pe lângă Inalta Poartă, spre sfârșitul de a înduplecà pe aceasta să recunoască noua stare de lucruri din Țara-Românească. La 25 Iunie Lordul Palmeston răspunde însă, că nu poate primì această mediațiune, dacă nu o cere însăș Turcia, cu care Țara-Românească este în raporturi de vasalitate.

Este probabil că acest răspuns al Guvernului englez a contribuit și el la abandonarea ideii de a trimite pe Voinescu în misiune la Constantinopole, fiind acum cert că diplomația europeană

nu va sprijinì cauza revoluţiei române, doar cu excepţiunea ambasadorului francez, Generalul Aupick, care însă, nefiind încă Guvernul republican recunoscut de Puterile europene şi de Turcia, cu toată bunăvoinţă ce o arătà, nu puteà să facă nimica în mod oficial.

Şi altcum însă, trimiterea unei misiuni speciale la Constantinopole nu păreà necesară pentru moment, după ce Ion Ghica raportase din Constantinopole, că s'a hotărît trimiterea unui nou Comisar turc în Principate, în persoana lui Suleiman Paşa, Ministrul de Comerţ al Turciei si fost Ambasador turc la Paris până la detronarea Regelui Ludovic Filip. Despre acest nou Comisar, Ion Ghica erà în măsură să informeze Guvernul provizoriu, că, deşi aveà instrucţiuni ca la aparenţă să se arăte sever, în fond are cele mai bune dispoziţii pentru cauza Românilor şi că se poate vorbì cu el, mai ales că este accesibil şi pentru argumente sunătoare. . . . . Suleiman Paşa aveà să fie însoţit de Emin Efendi, despre care asemenea se spuneà că este favorabil cauzei româneşti. Speranţele oamenilor mişcării în bunele intenţiuni ale Turciei n'au fost alterate nici prin faptul că, încă din 1 Iulie, 5.000 de Turci au debarcat la Galaţi, unde însă s'au purtat bine cu locuitorii şi au observat o disciplină perfectă, aşà că arătau par'că anume că nu au venit cu intenţii duşmăneşti. Din contra Ruşii, cari veniseră în cursul lunii Iunie în Moldova, tăbărînd parte la Copou lângă Iaşi şi parte înaintând până la Bârlad, dăduseră motive nenumărate de plângeri, atât prin purtarea lor, cât şi

mai ales prin modul barbar cum își luau aprovizionările de pe la proprietari și arendași.

După cât îi sta în putință, Guvernul provizoriu s'a gândit și la măsurile ce se puteau luà pentru **înarmarea și apărarea țerii,** în cazul ocupației străine, care erà de prevăzut și a fost prevăzută de toți. Dar a se gândì ca Românii să se opună cu armele oștirilor rusești și turcești ce aveau să intre în țară, ar fi fost o nebunie. Cu trei regimente de infanterie, 2 divizioane de cavalerie și 4 tunuri de calitate problematică, nu se puteà purtà răsboiu cu două împărății, iar a duce massele de țărani desarmați în această luptă inegală nici nu erà de gândit.

Toate sforțările Guvernului provizoriu de a organizà garda națională și garda mobilă și de a concentrà panduri și dorobanții, nu pot fi considerate ca o pregătire serioasă de răsboiu. Este cu toate acestea incontestabil că elementele mai energice, precum și cele mai tinere și mai văpăiate, au înțeles prin aceasta să prepare o rezistență înarmată contra ocupațiunilor străine ce erau în perspectivă.

Nu încape îndoeală că G. Magheru, primind misiunea de a organizà peste Olt trupele de dorobanți și de panduri voluntari, la aceasta se gândià. Cam tot la aceasta se va fi gândit și A. G. Golescu, când scrià din Transilvania și din Viena, că se poate contà la un oarecare ajutor din partea Românilor de peste Munți, în special din partea regimentelor românești de grăniceri austriaci, când dădeà crezământ gogoșilor ce-i debità exaltatul Eftimie Murgu, că el poate pune la dispoziția Guvernului provizoriu al Țerii-Româ-

nești zeci de mii de Români, soldați austriaci, infanterie, cavalerie, artilerie și geniu, cu arme și ofițeri, precum și meșteri fabricanți de puști și de tunuri, — și când încercà la Viena, precum a încercat și Ion Ghica la Constantinopole pe lângă Generalul Aupick, să obțină furnituri de arme din Franța și din Austria.

In fond însă erà din capul locului evident, că Guvernul provizoriu nu se puteà gândì serios să înceapă răsboiu, nici cu Rusia, nici cu Turcia, în caz de a intrà armatele acestora în țară, și cu atât mai puțin cu amândouă, în cazul unei ocupațiuni comune.

Pregătirile acestea nu puteau prin urmare aveà alt scop, decât acela de a fi o demonstrație, că Românii sunt hotărîți a-și apărà până la extrem drepturile și libertățile lor și, înainte de toate, de a ridicà moralul și increderea în sine a poporului, de a-l scuturà din fatalismul, cu care de mai bine de un secol se obicinuise a primì, cu mânile goale și cu capul plecat, toate invaziile străine.

Din acest punct de vedere Guvernul provizoriu stăruià, mai mult ca în procurarea de arme din străinătate, pentru care altcum îi lipsiau și mijloacele, în organizarea *gardei naționale.* Decretată chiar dela începutul funcționării sale, Guvernul provizoriu iea în cursul lunii Iulie măsuri mai serioase pentru organizarea ei. Generalul Tell, în calitate de Șef al oștirii naționale, dă o proclamație, în care îndeamnă pe cetățeni a se înscrie în garda națională, și institue diferite comisii pentru conscrierea și organizarea ei în Capitală. Tot asemenea se dau ordine și județelor să organizeze garda națională în toate comunele, urbane

şi rurale, să le înarmeze cu puştile cari se vor puteà strânge de pe la particulari, sau măcar cu lănci.

Evident că cu garda naţională, astfel înarmată, nu se puteà rezistà baionetelor ruseşti şi turceşti, dar se puteà, în câtvà, apărà ordinea internă, se puteà, în câtvà, ţineà în respect încercările reacţionare ce se preparau în diferite locuri, şi mai presus de toate se puteà influenţà moralul poporului, ca Românul să se obicinuească a se simţì şi a se hotărî să-şi expună vieaţa pentru ţară şi pentru libertate.

In chestia **liberării Ţiganilor robi**, Guvernul provizoriu a continuat, întrucât s'a putut, să ducă la îndeplinire această salutară reformă, promisă de Proclamaţia dela 9 Iunie. Rezultatele obţinute n'au fost însă tocmai satisfăcătoare. Comisia instituită spre acest sfârşit, încă dela 26 Iunie, compusă din Cezar Bolliac, Petrache Poenaru şi Arhimandritul Ioasaf Znagoveanu, erà, adevărat, inspirată de cele mai umanitare sentimente, dar în acelaş timp şi lipsită de orice experienţă administrativă, ca să poată pune în lucrare o reformă socială atât de gravă, care lovià într'o mulţime de interese particulare şi erà conbătută, atât ca principiu, cât şi ca o inovaţiune care loveşte în deprinderile şi în averea reacţionarilor proprietari de robi. S'au găsit, nu e vorbă, singuratice inimi generoase, cari s'au declarat gata să-şi libereze robii, renunţând de bună voie la orice despăgubire din partea Statului. Dar acestea erau rare excepţii, pe când marea majoritate a proprietarilor de Ţigani robi nu voiau să ştie de

liberare, făceau mulțime de greutăți, și în cazul cel mai bun pretindeau să fie despăgubiți.

Procedura stabilită de Comisia pentru liberarea robilor erà greoaie și în practică aproape imposibil de urmat. Toți proprietarii de robi aveau să se prezente la Comisie, în București, pentru a-și arătà titlurile de proprietate asupra nenorocitelor ființe ce aveau să fie liberate, și tot asemenea erau ținuți și Țiganii robi să se prezente la Comisie pentru a-și luà în primire biletele de liberare. Această procedură a produs o mare pertubație în toată țara. Proprietarii de robi, parte nu voiau, parte nu puteau să vină în București înaintea Comisiei, iar robii înșiși, porniți la drum spre București din toate părțile țerii, amenințau să devină o calamitate socială, o mare primejdie pentru siguranța publică, ceeace nu se puteà suferì. De altă parte robii liberați, ieșind dela stăpânii lor, arătau o mare dragoste pentru vieața vagabondă, nu mai voiau să rămână în vechile lor localități de locuință, cu un cuvânt înțelegeau libertatea în felul propriu neamului lor, incompatibil însă cu cerințele sociale dintr'un stat organizat.

Urmarea tuturor acestora a fost, că reforma nu puteà înaintà, timpul treceà fără să se fi putut face nimic pozitiv, și în cele din urmă, când Revoluția a căzut, liberarea robilor rămăsese tot numai un frumos principiu umanitar, care mai aveà să aștepte până la deplina lui realizare. Este adevărat că, dela un timp, se mai instituise o comisie pentru liberarea robilor și la Craiova, și se mai făcuse înlesnirea ca actele doveditoare să poată fi trimise la Comisia centrală din București și prin administrațiile locale; cu toate acestea

însă, reforma abià a putut trece peste un început de realizare.

Cea mai gravă dintre toate chestiile sociale ce Guvernul provizoriu aveà să rezolve, erà, precum ușor se poate înțelege, **chestia țărănească**.

Proclamația prin care s'a inaugurat mișcarea conțineà, între principiile constituționale ce a emis, și împroprietărirea țăranilor, prin despăgubire, pe moșiile proprietarilor. Principiul în sine erà tot ce poate fi mai just, mai uman și mai național, dar dela proclamarea și până la realizarea lui erà un lung și greu drum de străbătut. Principiul împroprietăririi țăranilor, prin natura lucrului neputând fi pus imediat în practică, proclamarea lui a făcut, pentru un moment, mai mult rău decât bine cauzei revoluționare. Nici că se puteà altfel. Nici unul dintre punctele Proclamației revoluționare nu puteà să neliniștească atât de mult pe adversarii mișcării, decât acesta. Primejdia, reală sau închipuită, că li se vor luà părți considerabile din moșii, și înainte de toate brațele țăranilor, de cari erau obicinuiți să dispună după bunul plac, trebuià să ridice în contra revoluționarilor pe toți aceia cari, stăpâniți de egoismul, de interesele și de tradițiile clasei stăpânitoare, nu se preocupau de interesele generale și de viitorul țerii. In zadar li se spuneà acestora că au să fie despăgubiți și că împroprietărirea se va face în folosul general și în paguba nimărui, căci ei, las că nu credeau că Statul va aveà de unde să-i despăgubească pe toți, dar în îngustimea sufletului lor se temeau că, orice despăgubire li s'ar da, prin faptul că sutele de mii de țărani vor deveni proprietari, și

vor devenì cetăţeni, se termină atotputernicia şi excluziva lor influenţă în vieaţa publică. Chestiunea proprietăţii erà deci cea mai puternică armă în contra revoluţiei. Ea le-a atras şefilor mişcării epitetul de «comunişti», cu care s'au văzut înfieraţi de către reacţionarii interni şi externi, şi a alimentat toate intrigile din Capitală şi din districte, toate contrarevoluţiile şi comploturile, culminând în machinaţiunile ascunse şi făţise, cari ţintiau a provocà ocupaţiile străine, ca să salveze proprietatea şi privilegiile boiereşti.

Improprietărirea ţăranilor, odată proclamată, nu puteà să fie dusă în îndeplinire, decât printr'o procedare grabnică şi energică, prin care să se fi făcut dovada, că oamenii reformei au şi priceperea şi puterea de a o realizà. Dar aceasta erà foarte greu în împrejurările date. Ştiut este că chiar şi în ţerile unde, ca d. e. în Transilvania si Ungaria, nobilimea însăş luase iniţiativa pentru desfiinţarea iobăgiei şi împroprietărirea ţăranilor, unde în sfârşit nu combăteà nimenea aceasta reformă, şi totuş ea numai cu mari greutăţi a putut fi aplicată Cu atât mai greu s'ar fi putut face aceasta în Ţara-Românească, unde reforma erà combătută de clasa cea mai puternică dintre cele două clase direct interesate, de clasa proprietarilor, şi unde în acelaş timp lipsiau toate pregătirile pentru a o pune în lucrare, lipsiau studiile prealabile, lipsiau inginerii şi funcţionarii speciali cărora să li să poată încredinţà o asemenea grea însărcinare.

De aceea Guvernul provizoriu, în primele luni ale activităţei sale, nu numai că nu a putut face nimica pentru împroprietărirea ţăranilor, sau măcar

pentru pregătirea ei, dar din contra, a fost silit să publice, în diferite rânduri, numeroase proclamații, decrete și îndemnări, ca țăranii să urmeze înainte a-și împlinì datorințele către proprietari, cu alte cuvinte a face clacă și a da dișmă, mângâindu-i că, după convocarea Adunării Constituante, se va regulà și chestiunea împroprietăririi lor și că cu începerea anului viitor vor fi scăpați de sarcinile proprietăricești.

Dar aceasta erà o armă cu două tăișuri. Indatorirea țăranilor de a urmà înainte cu claca, cu iobăgia, cu dișma și cu angaralele și podvezile de multe feluri, după ce li se spusese în mod solemn că au să fie liberi, părtași la toate drepturile și proprietari pe o bucățită de pământ pentru hrana lor și a vitelor lor, erà de natură de a înstrăinà poporația rurală dela mișcarea de regenerare, sau cel puțin de a-i răpì încrederea în șefii mișcării, cari trebuià să i se prezente ca niște oameni cari nu vreau sau nu pot să țină ceeace au promis. Iar fără sprijinul poporațiunii rurale, cauza revoluției, combătută de proprietari și reacționari, ar fi fost dela sine pierdută.

Dilema erà prin urmare foarte grea. Fără a luà în programul său emanciparea țăranilor, care nu se puteà imaginà fără împroprietărirea lor, mișcarea revoluționară și-ar fi pierdut cea mai principală rațiune de a fi. Luând-o în program, însă neputând-o realizà, oamenii mișcării erau condamnați nu numai să-și înstrăineze pe proprietari cari își temeau proprietățile și privilegiile, dar să piarză și simpatiile și încrederea țăranilor, cărora li s'au excitat speranțe ce nu se puteau împlinì.

Din această dilemă Guvernul provizoriu a încercat să iasă, instituind, prin Decretul său din 9 Iulie, o Comisiune compusă din câte un reprezentant al proprietarilor și unul al țăranilor, aleși în fiecare județ, care Comisiune aveà să se întrunească în București, să desbată chestiunea proprietății, să cadă la învoeală asupra condițiilor de împroprietărire și despăgubire, și să facă un proiect de lege, care să fie prezentat Adunării Constituante, când aceasta se va întrunì, pentru ca reforma să fie apoi realizată după toate formele constituționale.

Evident că aceasta nu erà o soluțiune, ci un fel de paliativ, o tărăgănire a chestiei, sub care Guvernul provizoriu se silià să-și ascunză neputința de a da soluțiunea definitivă și satisfăcătoare.

Expedientul acesta n'ar fi fost în sfârșit tocmai rău, dacă Comisia instituită de Guvern ar fi intrat în vederile lui și și-ar fi dat, în sinceritate, silința de a găsì soluțiunea chestiei, în conformitate cu spiritul mișcării și cu principiile din Proclamație. Aceasta însă nu s'a întâmplat. Reprezentanții proprietarilor dela început s'au arătat ostili împroprietăririi. Mai întâiu n'au voit să se prezente la ședințele Comisiunii, întrunită la 9 Aug., pentru a zădărnicì astfel orice lucrare rodnică, iar pe urmă, cei cari au luat parte la ședințe au observat o atitudine deadreptul ostilă, atât intențiilor Guvernului, cât și dorințelor formulate de reprezentanții țăranilor.

Rezultatul a fost că Comisia și-a pierdut timpul cu discuții zadarnice, din cari n'a ieșit nimic pozitiv, decât doară că au dat prilej reprezentanților poporațiunii rurale să arate, în discursuri

cari și astăzi înduioșează pe omul de bine, cât de adânc simțesc ei nedreptățile și suferințele la cari au fost supuși sub regimul regulamentar, cât de hotărîți sunt să facă toate sacrificiile pentru a-și asigurà și ei un petec de pământ și o existență omenească, cu un cuvânt, cât de vrednici sunt de a intrà în toate drepturile cetățenești, pentru cari au dovedit calități sufletești și maturitate politică, de cari clasele privilegiate niciodată n'au dat asemenea dovezi.

S'a obiectat din unele părți, și se credeà chiar de unii din membrii Guvernului provizoriu, că una din cauzele sterilității desbaterilor urmate în această Comisie a proprietății ar fi fost modul cum ele au fost conduse, în special de vicepreședintele ei, cunoscutul economist de origine moldoveană, Ioan Ionescu dela Brad, fratele academicianului de mai apoi Nicolae Ionescu. Credem că aceasta este o nedreptete. Poate că Ioan Ionescu a fost prea doctrinar, și cu deosebire prea lung de vorbă în expunerile sale, și poate că în multe privințe n'a fost destul de imparțial față cu proprietarii, ca om al poporului și ca reprezentant al intereselor țărănești ce erà. Dar să nu uităm că, din punctul de vedere al mișcării revoluționare, interesele țăranilor coincidau mai mult cu interesele generale ale țerii decât interesele de clasă ale proprietarilor. Ori cum ar fi acestea, nu se poate îndoì nimeni că, indiferent de atitudinea președinților, membrii proprietari ai Comisiunii erau din capul locului hotărîți să zădărnicească luarea unei hotărîri în spiritul Proclamației revoluționare, și prin urmare convocarea Comisiunii proprietății trebuià să avorteze. Nu i-a rămas deci Guvernului altcevà

de făcut, decât să o disolve, și n'aveau dreptate acei ce susțineau că rău a făcut când a disolvat-o, prin decretul dela 19 August al Locotenenței Domnești.

In cât privește **convocarea Constituantei**, abià la 14 Iulie a putut Guvernul provizoriu să dea o publicație, în care stabilește normele după cari aveau să se facă alegerile și se fixează data alegerilor și a întrunirii Adunării Constituante.

Din acest document se vede lămurit, că Guvernul provizoriu nu erà fixat, şi în tot cazul nu erà unitate de vederi între membrii săi, relativ la principiile după cari aveau să fie constituite corpul electoral și cel legislativ. Tot operatul are coloritul unui compromis între tendența democratică de a învestì pe toți Românii cu dreptul cardinal de a face parte din corpul electoral, și îngrijirea, care-și aveà şi ea temeiurile sale, de a da dreptul de alegător massei țăranilor, sau cum zice decretul de convocare, acea parte dintre Români, cari «nu sunt încă pregătiți cu cunoștința alegerilor».

In liniamente generale s'a stabilit ca numărul deputaților să fie de 250, luându-se de normă ca tot la 10.000 de locuitori ai țerii să se trimită câte un deputat în Constituantă. Votul însă aveà să fie indirect, așà că la 25 de familii aveà să se aleagă, prin vot pe față în comunele lor, câte un deputat alegător, iar aceștia aveau să se întrunească la reședințele județelor pentru alegerea deputaților Constituantei. Repartizarea deputaților pe județe s'a făcut tot după numărul poporațiunii si variază destul de mult, între 4 (Brăila) şi 20 (Mehedinți). Afară de aceea capitala București

mai aveà să aleagă 16 şi Craiova 3 deputaţi speciali ai lor, pe lângă ai judeţelor.

Alegerile primare, adică ale deputaţilor alegători, aveau să se facă la 9 August, cele definitive, adecă ale deputaţilor Constituantei, la 18 August, iar Adunarea Constituantă aveà să se întrunească la 25 August 1848.

Mai e de notat că dreptul de alegător se acordà tuturor Românilor nepătaţi, în vârstă de 21 de ani, iar dreptul de eligibilitate începeà dela vârsta de 25 de ani. Ca Români, și prin urmare ca alegători și eligibili erau considerați toți Românii din țară, Moldoveni, Transilvàneni sau de sub alte stăpâniri străine, cari locuiau în țară la 11 Iunie, precum și toți împământeniții de orice origine și religie. Scurtimea timpului însă, precum și lipsa de orice lucrări preparatoare pentru confecționarea listelor electorale, etc., au silit Guvernul provizoriu, după stăruințele mai multor administratori de județe, să amâne alegerile, așà că în cele din urmă ziua de 13 Septemvrie și căderea revoluției au sosit, fără ca alegerile, necum întrunirea Adunării Constituante, să se fi putut face.

IX.

Misiunea lui Suleiman Paşa.

Noul Comisar al Porţii, Suleiman Paşa, a sosit în 14 Iulie la Rusciuc. Guvernul provizoriu a trimis numai decât pe Ministrul său de Externe, I. Voinescu II, ca să bineventeze de Paşa, a cărui venire, deşi însoţit de forţe militare, erà privită ca un eveniment de bun augur, după informaţiunile

ce Guvernul aveà despre dispozițiile amicale ale Turciei și ale noului Comisar. Speranțele șefilor mișcării n'au fost micșorate prin faptul că Suleiman Pașa a refuzat să primească pe I. Voinescu II în calitate de reprezentant al Guvernului și încins cu eșarpa revoluționară, nici în urma înștiințării făcute de Paşa Administratorului de Vlașca, la 18 Iulie, că a doua zi va trece cu trupele imperiale pe pământul Țerii-Românești, și nici chiar prin scrisoarea, destul de nepoliticoasă, adresată de Pașa, la 19 Iunie, «tuturor boierilor și notabililor», prin care anunțà că a venit cu misiunea de a restabilì ordinea legală, răsturnată de «un anumit număr de indivizi cari, dându-și numele de Români, au apărut fără veste în Principat și după ce au sedus miliția, au răsturnat Guvernul şi au silit prin violențe pe Hospodar să părăsească țara».

Pentru a-şi salvà principiile, și totodată pentru a pune pe noul Comisar în situaţie de a cunoaște adevărata stare a lucrurilor și adevăratele cauze și scopuri ale mișcării, Guvernul provizoriu a trimis lui Suleiman Paşa, la 19 Iulie, o protestare contra intrării armatelor turcești în țară, arătând în acelaș timp sentimentele de lealitate către Imperiul turcesc, cu cari Românii nu voesc să slăbească, ci să întărească tradiționalele legături bazate pe tractate. A doua zi, 20 Iulie, s'a ținut apoi o adunare de popor în Câmpul Libertății (Filaret), unde s'a votat o a doua protestare a poporului în acelaș sens.

Cu scrisoarea mai sus pomenită a lui Suleiman Pașa venise la Bucureşti secretarul său Tinghir Efendi (Tangâroglu), un Armean tânăr, cult și inteligent. Șefii mișcării avuseseră grija foarte

motivată, de a nu-l lăsà să ajungă în atingere nemijlocită cu cercurile boierești reacționare, neîngăduind nici Mitropolitului să se întâlnească între patru ochi cu el. Cu atât mai mult îl informară dânșii despre adevăratele lor intenții și izbutiră ușor să-l convingă, că Turcia nu are nici un interes să se opună tendințelor de regenerare ale Românilor, ci din contra, are tot interesul să nu-și înstrăineze simpatiile Românilor, servind interesele dușmanului comun, care erà Rusia. Că aceste nu sunt vorbe de ocazie, ci sentimentul comun al poporului român, Tinghir Efendi avù ocazie să se convingă, atât din decursul Adunării poporului dela 20 Iulie din câmpul Filaretului, cât și din manifestația ce poporul a făcut, după adunare, în fața locuinței sale, când strigarea «trăească Constituția» erà însoțită de strigarea «trăească Sultanul». Covârșit de entuziasmul ce domnià în popor, tânărul diplomat ieșì în balcon, luă un stindard tricolor în brațe și îl sărută în fața mulțimii, ca semn că el înțelege și aprobă gândurile ce animau această mulțime pacinică și plină de lealitate față cu Sultanul. Tinghir Efendi a raportat numai decât lui Suleiman Pașa despre cele văzute și aflate în București, și pare a-l fi convins, că de anarhie și de turburarea ordinei publice nu poate fi vorba în Țara-Românească. Dar și altcum, pe sub mână Tinghir Efendi asigurà pe șefii mișcării, că Turcia are cele mai bune intenții față cu Românii, iar dacă procedează, în aparență, ca și când ar fi ferm hotărîtă să restabilească regimul regulamentar, aceasta o face numai silită de împrejurări. Românii să fie însă cuminți și să aibă răbdare, și atunci vor câștigà tot ce doresc.

Consecvent cu această politică a Guvernului turcesc, Suleiman Paşa îşi muià tonul în urma celor raportate de Tinghir Efendi şi nu mai stărui a desaprobà revoluţia română, ci se mărginì a cere, pentru a păstrà aparenţele că voeşte a restabilì legalitatea, ca Guvernul provizoriu să demisioneze şi în locul lui să se aleagă o Locotenenţă Domnească, după cum prescrià Regulamentul Organic. In fapt însă numai numele de Locotenenţă Domnească erà luat din Regulament, care altcum prescrià formal cine aveà să formeze Locotenenţa în caz de vacanţă a tronului, şi nici decum nu permiteà ca membrii ei să fie aleşi, nici de boieri, necum de obştea locuitorilor Capitalei.

In asemenea condiţiuni Guvernul provizoriu a putut uşor să intre în voia Comisarului turc şi, prin proclamaţiunea sa dela 23 Iulie, anunţă că-şi depune puterile în mânile poporului dela care le primise, invitându-l să-şi aleagă alt guvern, care se va numì Locotenenţa Domnească a Ţerii-Româneşti, şi care va fi apoi recunoscută de Inalta Poartă.

Altă dovadă că Poarta numai de formă mai stăruià asupra Regulamentului Organic, iar în fond ar fi fost dispusă să împlinească cererile de reformă susţinute de şefii mişcării, este şi următorul fapt: Tinghir Efendi adusese scrisoarea lui Suleiman Paşa, de care s'a vorbit mai sus, adresată *boierilor din Valahia.* Guvernul provizoriu obiectându-i că rangurile şi privilegiile sunt desfiinţate, că prin urmare boieri nu mai există, secretarul Paşei i-a cerut acestuia instrucţiuni şi a primit imediat răspunsul, prin care fu autorizat să completeze adresa: către boierii şi *notabilii* Ţerii-

Românești. Astfel formulată, scrisoarea Comisarului turc fu cetită într'o adunare convocată la 22 Iulie, la care au luat parte și câțivà boieri, dar și numeroși negustori și bărbații marcanți ai revoluției. Adunarea a ales o Comisiune pentru a redactà răspunsul la scrisoarea Pașei. Răspunsul a fost trimis la Giurgiu la 24 Iulie și în el membrii comisiunii, făcând istoricul mișcării și a abdicațiunii Principelui Bibescu, arată sentimentele Românilor către Poartă și ferma lor hotărîre de a păstrà legăturile cu Imperiul turcesc, așà cum ele au fost stabilite în capitulațiunile vechilor voevozi Mircea și Vlad cu Sultanii Baiazid și Mahomed II. Totodată îi anunță că Guvernul provizoriu a demisionat și că în locul său s'a ales o Locotenență Domnească.

In aceeaș zi a anunțat și noua Locotenență Domnească, compusă din 6 membri, aceiași cari compusese și Guvernul provizoriu, printr'o publicațiune afișată în Capitală, că Guvernul provizoriu a demisionat și că poporul a ales Locotenența Domnească, care va guvernà țara până la alegerea noului Domn. Fără îndoeală la insistența lui Suleiman Pașa, publicațiunea Locotenenței Domnești mai adăugà, că «nouăle instituții vor aveà putere desăvârșită după aprobarea Excelenței Sale Suleiman Pașa și sancția M. Sale Sultanului, ce cu părintească îngrijire protege țara».

Acest adaus a făcut mult sânge rău între elementele mai radicale și între tinerii revoluționari. Ei vedeau într'însul o abandonare a dreptului incontestabil de Autonomie al țerii, garantat prin tractate, după care Românii puteau să-și organizeze țara în cele din lăuntru după cum vor găsì

de cuviință și fără amestecul străinătății. C. A. Rosetti în «Pruncul Român», G. Magheru în adrese speciale trimise Locotenenței, și alții, s'au grăbit să-și dea pe față nemulțumirea lor, că Locotenența n'a avut tăria de a rezistà stăruințelor Pașei și de a păstrà intact dreptul de Autonomie al țerii.

Asemenea obiecțiuni aveau oareșicare îndreptățire. Numai cât, din fatalitate, politica nu se poate face totdeauna după principii și drepturi înscrise în condice și tractate.

Aceasta erà greu, cu deosebire în situația nou alesei Locotenențe Domnești. Dacă Suleiman, care stăteà la Giurgiu în fruntea unei oștiri, a făcut pendentă recunoașterea Locotenenței de concesiunea de mai sus, Locotenența n'a avut decât să aleagă: sau să facă Turcului pe voie, sau să se demită și să facă loc unui nou regim boieresc regulamentar, dacă nu voește să fie delăturată cu forța baionetelor. Dată fiind inegalitatea forțelor, Locotenența Domnească pare a fi crezut că este mai prudent a cedà pentru un moment în acest punct, pentru a nu compromite cu totul cauza revoluției. Judecând cu sânge rece, trebue să recunoaștem că cu greu ar fi putut procedà altfel.

Deodată cu răspunsul la scrisoarea Pașei, deputațiunea trimisă la Giurgiu a dus și o Adresă a Românilor către Sultan, acoperită de vreo 20.000 de iscălituri și în care făceau aceleași asigurări de lealitate și credință către Imperiul Sultanilor și tractate.

Suleiman Pașa a primit în mod afabil deputația Românilor, care i-a predat răspunsul la scrisoarea sa si Adresa către Sultan. Locotenența Domnească

de șase membri n'a voit însă să o recunoască, sub cuvânt că nu corespunde prescripțiilor regulamentare, dar în realitate pentrucă această Locotenență erà tot vechiul Guvern provizoriu cu numele schimbat, lucru care nici într'un chip n'ar fi putut fi prezentat la Constantinopole, și cu atât mai puțin la Petersburg, ca o restabilire a ordinei legale în Țara-Românească. După oarecari negoțieri, Suleiman s'a învoit însă, ca să se aleagă o Locotenență Domnească compusă din *trei* membri, pe care a promis că o va recunoaște.

Au fost aleși apoi de poporul din București N. Golescu, Chr. Tell și I. Eliade ca membri ai Lecotenenței Domnești. Ei au anunțat, prin publicația afișată în Capitală la 28 Iulie, că vor guvernà țara, până la alegerea noului Domn, tot cu fatalul adaus, că nouăle instituții vor aveà putere desăvârșită numai după aprobarea lui Suleiman și sancțiunea Sultanului.

Această Locotenență a fost recunoscută de Suleiman, deși erà aleasă tot de popor și nicidecum după prescripțiile Regulamentului Organic. Tinghir Efendi, care venise din nou în București, a făcut noilor membri ai Locotenenței Domnești câte o vizită de ceremonie, în semn că ea este acum guvernul legal al țerii, și după aceea a plecat la Giurgiu, invitând Guvernul să trimită o deputațiune la Suleiman Pașa, ca să discute asupra cererilor de reformă ale Românilor, asigurându-i că Suleiman și Guvernul din Constantinopole au cele mai bune intenții de a împlinì toate dorințele legitime ale Românilor.

Membrii Locotenenței Domnești și ai Ministerului au intrat apoi în relații oficiale cu Suleiman

Pașa, parte mergând unii dintre ei în persoană la Giurgiu (N. şi Şt. Golescu şi alții), parte prin corespondență. Comisarul turc le-a arătat că noua Constituție ce vor Românii să-şi dea va puteà obținea sancțiunea Sultanului, însă numai cu condiția ca unele articole ale ei să fi modificate. Astfel Pașa arătă că art. 5 al Proclamației, despre alegerea Domnului pe *cinci* ani, va trebuì modificat în sensul că *Domnul se alege pe vieață;* art 8, despre libertatea tiparului, nu se poate primì fără restricțiune; art. 11 despre *garda națională* trebue înlăturat, probabil pentru parfumul lui prea revoluționar și amintitor a celor petrecute la Paris, dar se va acceptà instituirea unei *garde civice*. Cât privește art. 12, despre *secularizarea mânăstirilor închinate*, Pașa a declarat că această chestiune nu se poate rezolvà decât de comun acord, prin mijlocirea unei comisii mixte, ai cărei membri din partea țerii va aveà să-i aleagă viitoarea Adunare legislativă. In fine Pașa mai arătă că *dreptul electoral* acordat tuturor cetățenilor, *fără nici o restricțiune*, încă nu va fi acceptat de Poarta otomană.

Toate acestea nu descuragiară pe revoluționari. In faptul că s'a obținut recunoașterea Locotenenței Domnești și a guvernului ieșit din voința poporului, ei vedeau un bun augur pentru dobândirea, cu timpul, a tuturor revendicărilor din programul lor și în tot cazul o dovadă palpabilă despre dispozițiile binevoitoare ale Turciei pentru cauza românească. Este prin urmare explicabil entuziasmul și bucuria ce au domnit în București și în toată țara, dela recunoașterea Locotenenței Domnești până la rechemarea lui Suleiman Pașa și înlocuirea

lui Fuad Efendi, a cărui numire ca Comisar în Principate semnalà o schimbare radicală în politica Turciei faţă cu Românii.

Entuziasmul acesta s'a manifestat cu deosebire la sosirea și în timpul petrecerii lui Suleiman în București. Indată după recunoașterea Locotenenței Domneşti, Comisarul Turciei, printr'o adresă trimisă «Domnilor Locotenenți» (1 August), îi provoacă să invite pe boierii emigrați peste fruntarii sau retrași pe la moșiile lor, ca să se reîntoarcă în Capitală, deoarece țara are acum un guvern legal, care va ști să mănțină liniştea și siguranța publică și la nevoie va fi ajutat întru aceasta de forțele armate ale Turciei. In acelaș timp mai invită pe oamenii noului regim ca să aleagă și să trimită la Constantinopole o deputațiune, care să arate Sultanului sentimentele de credință ale Românilor și să ceară aprobarea nouălor așezăminte ce şi-au dat. In fine a mai pus în vedere că peste puține zile va sosì însuș în Bucureşti, însoțit numai de o mică gardă, pentru ca să corespundă, precum zice în scrisoarea sa din 4 August, adresată acum «*nației Valahiei*», dorințelor repetate ale ei. In această scrisoare Pașa confirmă că s'a convins despre credința Românilor către Sultan, și invită pe toți Valahii să se supue Locotenenței Domneşti, care este guvernul legal al țerii, recunoscut de dânsul.

La 3 August Locotenența Domnească numește Deputațiunea însărcinată să meargă la Constantinopole pentru a arătà Sultanului supunerea Românilor și a lucrà pentru obținerea aprobării Constituției. Ea erà compusă din : Ștefan *Golescu*, Nicolae *Bălcescu*, Grigorie *Grădișteanu*, Dimitrie

Brătianu, *Vasiliadi* și *Ubicini*, acesta din urmă în calitate de secretar. In acelaş timp Locotenența Domnească a redactat o nouă adresă către Sultan (3 August), menită să fie predată de Deputațiunea trimisă la Constantinopole. In adresă se arată nedreptățile aduse de Regulamentul Organic, cu deosebire asupra populațiunii rurale, agravate prin abuzurile și impilările comise de regimul Principelui Bibescu, ceeace a motivat pe deplin sculareа dela 11 Iunie și încercările Românilor de a-şi da o nouă organizare. Adresa se termină cu cererea ca cele 22 articole din Proclamația revoluționară să fie recunoscute.

Despre recunoașterea Locotenenței Domnești, au fost înştiințate, la 2 August, atât din partea lui Suleiman Paşa cât şi din partea Secretariatului de Stat al Țerii-Românești, şi consulatele Puterilor străine din București. Consulul Angliei Colquhoun mai întâiu, apoi al Prusiei și al Greciei s'au grăbit a felicità numai decât (5 August) Locotenența Domnească, intrând cu ea în relații oficiale.

In acelaş timp Guvernul a făcut întinse preparative pentru a primì pe Suleiman în Capitală cu tot fastul și cu toată strălucirea datorită unui reprezentant plin de bună voință al Sultanului.

Suleiman Pașa sosì în București la 8 August d. a., însoțit de o gardă de 200 călăreți otomani. La grădina lui Costache Cantacuzino, dela Capul Podului Mogoșoaiei, unde a descins pentru a-şi pune uniforma de gală, a fost întâmpinat, în numele Guvernului, de I. Voinescu II, Ministrul de Externe, apoi de Vornicul Capitalei, de repre-

zentanții clerului și de o nenumărată mulțime de popor, în haine de sărbătoare și cu flori în mâini. De acolo până la palatul fostului principe Bibescu, unde i s'a pregătit reședința, a parcurs străzile Capitalei în adevărat triumf. Tunurile bubuiau, mulțimea aclamà, aruncà flori și cununi de grâu asupra trăsurii Comisarului împărătesc. La barieră muncipalitatea l-a aşteptat cu tradiționala pâne și sare ca pe un suveran, garda naționelă formà spalier, 12 băieți și 12 fete în costum țărănesc prezentară Paşei pe o pernă cele 22 articole ale Constituţiei, tipărite pe mătase. La palatul de reședință l-a aşteptat Locotenența Domnească, Ministerul și Mitropolitul, iar I. Eliade a rostit un discurs omagial de bineventare. Pașa a răspuns în cuvinte pline de expansiune, că s'a convins de supunerea și simpatiile Românilor către Inalta Poartă, că va trimite chiar în acea zi un curier la Constantinopole pentru ca să arate Sultanului sentimentele Românilor și că crede că dorințele naţiunii române vor fi împlinite.

Zilele petrecute de Suleiman Pașa în Bucureşti au format un continuu lanț de sărbători şi petreceri. Reprezentație de gală în Teatrul național, bal într'o sală improvizată la Şoseà, iluminaţii, recepţiuni şi audiențe se succedau una după alta. Pașa erà învederat plăcut atins de primirea ce i s'a făcut, și nu încape îndoeală că, dacă ar fi atârnat numai dela el, cauza revoluționară ar fi triumfat în mod definitiv şi toate reformele anunțate în Proclamațiunea revoluționară ar fi devenit realitate.

La 10 August Suleiman Pașa convoacă la Palat o adunare de boieri și notabili, cărora le

ţinù un discurs, din care încă odată se vede că el erà inspirat de cele mai bune intenții și cu desăvârșire câştigat de șefii mişcării revoluţionare. La început Comisarul accentuă că cele întâmplate la 11 Iunie au displăcut Sultanului și că el a fost trimis, însoțit de o oștire, ca să restabilească ordinea legală. Istorisì apoi, cum a cerut disolvarea Guvernului provizoriu, și cum nu a putut acceptà nici Locotenența Domnească de șase membri, şi exprimă apoi satisfacţiunea, că nația română, pătrunsă de sentimente de lealitate către Sultan, a ascultat poveţele lui, și a ales Locotenența Domnească de trei membri, pe care el s'a grăbit a o recunoaște.

Sfătuì apoi pe toți cei de față să recunoască actualul guvern legal al ţerii şi să fie asigurați că vieața, onoarea şi averea le este garantată. Asemenea sfătuì pe toți cei ce s'au refugiat din Capitală, să se reîntoarcă la casele lor şi să recunoască noua stare de lucruri, declarând că pe toţi aceia cari nu vor urmà astfel, îi va considerà de inimici ai țerii și ai Sultanului. Pe urmă anunță că Deputațiunea aleasă, la sfatul său, pentru a prezentà Sultanului dorințele Românilor, a plecat la Constantinopole cu recomandații dela dânsul și însoțită de un ofițer al său, și că speră că dorințele Românilor vor fi împlinite.

După discursul Pașei, cei prezenți, între cari cei mai mulți erau revoluționari de frunte, dar și câțivà boieri cari nu erau intrați în mişcare, subscriseră o declarație că recunosc Locotenenţa Domnească ca guvern legiuit și se obligă să nu pricinuească nici cea mai mică neorânduealā.

X.

Politica Rusiei în Principate.

Totul păreà câștigat și triumful revoluției păreà asigurat, și așà ar fi și fost în adevăr, dacă Rusia nu s'ar fi pus în cale și dacă Turcia ar fi avut puterea și sprijinul necesar din partea Puterilor europene, ca să-i poată rezistà.

Destinul a voit însă altfel, și soartea Principatelor Române n'a fost dat să se schimbe încă. Pe când Românii erau în culmea entuziasmului și strigătul «trăească libertatea» și «trăească Sultanul» răsunà din toate unghiurile țerii, la Constantinopole politica rusească, dușmană libertății Românilor, erà dejà biruitoare, revocarea lui Suleiman Pașa erà hotărîtă și Fuad Efendi, noul Comisar al Porții în Principatele Române își primià instrucțiile ca să restabilească cu puterea armelor regimul Regulamentului Organic.

Dela începutul mișcării în Principate, Rusia erà hotărîtă să intervină și să restabilească regimul regulamentar, care erà rezultatul politicei sale orientale, de mai bine de un secol urmărită cu consecvență. Nu puteà ea să renunțe la situația ce-și crease în Principate, nici de dragul Românilor, nici de frica tinerilor cari au început mișcarea și cari nu puteau să opună Protectorului dela Nord și armiilor sale decât entuziasmul lor nemărginit și, precum le plăceà lor să se exprime, «crucea și evanghelia». De mirat este numai că Rusia n'a intervenit mai de mult, și a lăsat, mai mult sau mai puțin impasibilă, ca revoluționarii să guverneze țara 3 luni de zile întregi. Tără-

gănarea aceasta a fost pricinuită, de o parte de hezitarea Rusiei de a intervenì imediat, în mod brutal, ceeace i-ar fi cauzat pierderea și a ultimului rest de simpatii în Principate. Credeà prin urmare că este mai prudent și mai diplomatic ca să forțeze mâna Turciei, ca să intervină ea, să ocupe Principatele militărește și să-i lase ei odiul innăbușirii acțiunii de reforme a Românilor, rezervându-și Rusia rolul de a se prezentà, în momentul binevenit, ca salvatoare al. Românilor de sub barbaria turcească.

De altă parte Rusia aveà oarecari temeri că Puterile apusene se vor pune în cale și nu vor permite ca ea să ocupe Principatele și să procеadă cu violență contra Românilor. Aceasta cu atât mai mult, că Rusia declarase, la izbucnirea revoluţiilor din Apus, că ea nu se va amestecà în afacerile altor State. Este adevărat că, prin nota sa dela 19 Iulie către reprezentanții Rusiei în străinătate, cabinetul din Petersburg s'a silit să explice Europei, că pentru ea Principatele Dunărene nu sunt state străine, ci că are drepturi de exercitat într'însele, în conformitate cu tractatele încheiate cu Turcia. Dar dreptul său de Protectorat nu însemnà că poate, cu dela sine putere, să înnăbușe cu armele o mișcare de reforme, ci numai să intervină, atunci când Românii vor cere-o, pentru a-i apărà de violențele turcești, sau cel mult când Turcia s'ar dovedì incapabilă să pună capăt unei anarhii ce ar fi existând. Neputând fi însă vorba nici de una nici de alta, intrarea oștirilor rusești în Principate ar fi fost pur şi simplu un act de violență, contra căruia Puterile apusene ar fi putut să protesteze.

Aceste considerații au silit pe Rusia, nu să renunțe la ocuparea Principatelor, ci să o amâne împreună cu restabilirea Regulamentului Organic, care erà opera ei și constituià cel mai mare succes al ei în politica orientală până în acel moment.

Dar Rusia n'a lăsat nici un moment nefolosit, ca să prepare ocupațiunea și să-și creeze un pretext plauzibil pentru a o duce la îndeplinire. Când consulul său general din Principate a plecat, la 13 Iunie, din București, împreună cu Comisarul, Generalul Duhamel, protestând contra răsturnării vechiului regim, erà hotărît la Neva, că acel regim trebue restabilit cu orice preț.

Mijlocul cel mai simplu de a provocà ocupațiunea rusească ar fi fost, ca Românii singuri să o ceară. Aceasta a și făcut-o instrumentul servil al Rușilor, Principele Mihaiu Sturdza, pentru Moldova, sub cuvânt că ordinea publică e turburată de «revoltanți». O parte a oștirilor rusești au intrat în adevăr in Moldova, pe la mijlocul lui Iunie, deși bieții «revoltanți» moldoveni erau, sau trecuți peste frontieră de slujitorii Domnului, sau închiși prin mănăstiri și «periorisiți» pe la moșiile lor, încât nici vorbă nu erà ca măcar doi din ei să se poată întâlnì, necum să mai turbure ordinea publică.

Alt mijloc de a îndreptățì intrarea oștirilor în Principate ar fi fost provocarea de vărsări de sânge, desordine și anarhie, cari ar fi dat Rusiei pretextul să vină și să restabilească ordinea.

Spre acest sfârșit, încă înainte de izbucnirea mișcării revoluționare, Comisarul rus Duhamel, sosit cam fără veste în București și fără să spună

care-i este misiunea, s'a străduit pe sub mână să provoace între boieri o mişcare de răsturnare a Principelui Bibescu. Dar șefii mișcării de regenerare i-au dejucat intriga, așà că răsturnarea regimului s'a făcut, dar nu în serviciul planurilor Rusiei.

După 11 Iunie, agenții rusești n'au contenit a urmărì acelaş scop: de a provocà turburări cari să justifice intrarea oştirilor în Principate. Nu mai încape îndoeală că atentatul polcovnicilor Odobescu și Solomon, dela 18 Iunie, a fost pus la cale de mâni rusești. Dovadă este faptul că, în aceeaș zi de 18 Iunie, Kotzebue, care petreceà la Focşani, scrise Mitropolitului Neofit la București, știind de sigur că membrii Guvernului provizoriu aveau să fie arestați, să institue o Caimacamie, dacă principele Bibescu ar refuzà să reocupe scaunul Domniei. Tot asemenea nu poate fi îndoeală că svonurile răspândite la 29 Iulie despre intrarea Ruşilor în țară, cari au provocat plecarea membrilor Guvernului provizoriu din București, tot de agenții ruseşti au fost răspândite.

Toate silențele au fost însă zadarnice, căci afară de samavolniciile administrației lui M. Sturdza în Moldova, nici un fel de act de silnicie, nici o desordine nu s'a întâmplat nicăiri în Principate. Trupele ruseşti intrate în Moldova n'aveau cu cine să lupte, decât cu holera şi cu alte boale cari le decimau înfiorător. Intr'un rând se vorbià chiar că Rușii vor ieșì și din Moldova, sub cuvânt că Ţarul e supărat pe ingrații de Români, că nu voește să mai audă de ei și că-i abandonează la discreția Turcilor. Cum însă de această amenințare nu se temeà nimenea, și la dreptul

vorbind nici nu erà de crezut, trupele rusești au rămas tot în Moldova, așteptând momentul ca să treacă în Țara-Românească.

Pentru a accelerà acest moment s'au pus toate stăruințele la Constantinopole, ca să înduplece Poarta a revenì asupra celor săvârşite în Țara-Românească, a-l desavuà pe Suleiman Paşa și a-l înlocuì prin alt comisar, care să restabilească în adevăr ordinea legală, adecă Regulamentul Organic.

Nesusținută de Puterile apusene cari, sau nu vroiau, ca Anglia, sau nu puteau, ca Franța și Germania, să intre în conflict cu Rusia, având destul de lucru cu cele ce se întâmplau la ele acasă, și de altă parte nesimțindu-se în stare să provoace un răsboiu, pentru care nu erà pregătită, Turcia a cedat în cele din urmă, și printr'aceasta soartea revoluției române a fost hotărîtă.

XI.

Misiunea lui Fuad Efendi.

Incă din August, va să zică pe când veselia generală în urma succeselor dobândite pe lângă Suleiman Pașa erà la culme, Ion Ghica scrià din Constantinopole vestind schimbarea întâmplată în politica turcească. Cu prilejul sosirii Deputațiunii române, trimisă la Constantinopole, la sfatul lui Suleiman Pașa, ca să stăruească pentru recunoașterea reformelor proclamate de revoluțiune, Titof, ambasadorul rusesc, a prezentat Porții o notă, prin care, într'un ton cât se poate de necuviincios, cereà ca Suleiman Pașa, care a lăsat Caimacamia

în mâinile revoluționarilor și a negociat cu revoluționarii, să fie revocat și chiar pedepsit, iar Deputațiunea sosită să nu fie primită, ci membrii ei tratați ca niște studenți din Paris, cari singuri au făcut toată turburarea, și pe cari îi condamnă toți oamenii de greutate din Țara-Românească.

El mai cereà ca să se trimită alt Comisar în Principate, cu instrucțiuni precise ca să intre cu armata turcească în București, să declare de nul și neavenit tot ce s'a întâmplat dela 11 Iunie încoace și să restabilească ordinea legală în conformitate cu Regulamentul Organic.

Poarta erà într'o grea dilemă. Apelând la sprijinul Angliei și al Franței, ai cărei reprezentanți, Sir Stratfort Canning și Generalul Aupick erau, personal, cei mai binevoitori, atât Turciei cât și Principatelor Române, a primit răspuns că instrucțiile lor nu le permit să susțină Poarta față cu Rusia. Așà stând lucrurile, bărbații de stat turci, în special Marele Vizir Reșid Pașa și Ministrul de Externe Ali Pașa, deși asigurau pe Români de toată bunavoința lor și-i mângâiau că într'un viitor nu tocmai depărtat dorințele lor vor fi împlinite, totuș pentru moment n'au avut încotro, și au fost siliți să cedeze stăruințelor Rusiei. Suleiman Pașa a fost revocat și înlocuit cu Fuad Efendi, iar Deputațiunea română a trebuit să se întoarcă în patrie, fără de a fi fost primită oficial de cei în drept și să fi obținut cevà din cele promise de Suleiman Pașa. Printr'o notă oficială din 19 August, Ministerul de Externe al Turciei a încunoștințat Ambasada rusească despre aceasta, adăugând că Fuad Efendi a primit ordin să înlocuească Locotenența Domnească printr'un Cai-

macam, care să fie numit dintre notabilii țerii, cari n'au luat parte la revoluție, și că deasemenea toți funcționarii implicați în mișcare vor fi înlocuiți sau destituiți. Cererea lui Titof ca Ion Ghica, agentul la Constantinopole al Guvernului revoluționar, să fie expulzat din capitala Turciei, a fost refuzată. Tot asemenea bărbații conducători ai Imperiului otoman, între cari și noul Comisar Fuad, care a avut atențiunea de a primì pe membrii Deputațiunii române, trimisă la Constantinopole, în mod confidențial, se înțelege, asigurau că nici o altă concesiune nu se mai face Rusiei, și că cele făcute până acì s'au făcut cu scopul de a luà Rușilor orice pretext ca să intre în Principate. Ei mai promiteau că, după ce se va fi restabilit regimul legal, Regulamentul Organic va fi supus unei minuțioase revizuiri și că toate reformele, cari au de scop desvoltarea economică a Principatelor, vor fi acordate.

In această dispoziție și cu asemenea instrucțiuni Fuand Efendi sosește la 27 August în Galați și a treia zi pleacă la Giurgiu pentru a înlocuì pe Suleiman Pașa. Acesta, însoțit de simpatiile Românilor și de manifestațiile călduroase ale poporului adunat la Giurgiu cu zecile de mii, pleacă din țară și se întoarce la Constantinopole.

La 31 August trupele turcești, comandate la Rifaat Pașa, cari până atunci stătuseră liniștite în Galați, trec și ele în Țara-Românească. La sosirea lor, Administratorul de Brăila, Dimitrie Golescu, adresează lui Rifaat o scrisoare de protestare, în care arată că, după ce Locotenența Domnească a fost recunoscută la Suleiman Pașa în numele Sultanului, s'ar fi cuvenit ca ea să fie

înștiințată de intrarea armiei turcești, ceeace nu s'a făcut. Aceasta a fost prima dovadă evidentă, că Fuad Efendi n'aveà să continue față cu Românii politica urmată de Suleiman Pașa și că venirea lui însemnează căderea desăvârșită a revoluției.

Altă dovadă și mai sigură despre aceasta a fost că Comisarul rus, Generalul Duhamel, care în tot timpul petrecerii în țară a lui Suleiman Pașa s'a ferit de orice atingere cu el, îndată după sosirea lui Fuad la Giurgiu, s'a grăbit a merge în tabăra lui, pentru a se înțelege cu dânsul asupra celor ce aveau să urmeze. Acum Rusia dictà, iar Comisarul și trupele turcești n'aveau decât să execute ceeace hotărîse Protectorul dela St. Petersburg.

Sosirea lui Fuad Efendi la Giurgiu, conferențele lui cu Duhamel și cu Kotzebue, și știrile ce aveau despre situația schimbată la Constantinopole, au produs în București o mare fierbere, atât între revoluționari cât și între oamenii vechiului sistem. Fel de fel de svonuri circulau prin lume: că revoluționarii au hotărît să ucidă pe toți regulamentiștii, cari, la rândul lor, pretextând sau crezând că vieața le este în pericol, înarmau cete de Arnăuți și slugi de ale lor, ca să se apere contra revoluționarilor. Guvernul și în special Ion C. Brătianu, numit Șef al Poliției Capitalei, se siliau în toate chipurile să liniștească lumea și să evite turburări și vărsări de sânge, cari sigur ar fi avut de urmare intrarea Rușilor în țară. Grație publicațiilor și sfaturilor, dar și precauțiunilor luate de stăpânire, ordinea publică a fost menținută, și afară de excese neînsemnate, ca d. e. un atentat cu arma contra lui C. Romanescu, care însă n'a

avut sfârșit tragic, nu s'a întâmplat nimic serios.

Mai grav erà însă, că nici revoluționarii nu erau înțeleși asupra liniei de conduită ce aveau să observe în fața situației schimbate. Elementele mai radicale, tinerimea și militărimea, stăruiau ca să se facă, dacă nu o încercare de rezistență cu armele în mână, cel puțin o demonstrație armată, prin care să se dovedească lumii, că Românii sunt hotărîți a nu mai primì odată cu capul regimul Regulamentului Organic. Spre acest sfârșit aveau să servească pandurii și dorobanții concentrați, în număr de câtevà mii, de Gheorghe Magheru în Oltenia, regimentele 1 și 2 de infanterie, comandate de Colonelii N. Pleșoianu și Radu Golescu, divizionul de cavalerie comandat de maiorul Mavrocordat, precum și cete de țărani, cari s'ar fi putut concentrà în număr destul de mare, din cari o parte erau, de bine de rău, organizați ca garde naționale, dar în general nu aveau alte arme, decât un număr restrâns de puști, în mare parte vechi și stricate, adunate de pe la particulari, iar restul lănci primitive, coase și topoare.

Cu asemenea forțe oamenii mai rezonabili nu se puteau gândi să se opună, nici măcar în chip de demonstrație, armatei turcești, și cu atât mai puțin și Rușilor, cari, erà sigur, la prima ciocnire a Românilor cu Turcii ar fi trecut și ei Milcovul. Aceștia erau prin urmare de părere, că nu trebue părăsită linia de atitudine de până acì, și orice va face Fuad și armata turcească, comandată de Omer Pașa, Românii să nu părăsească calea pacinică. In acelaș sens îi sfătuiau pe șefii mișcării și reprezentanții din București ai Puterilor străine. Ei susțineau că Românii trebue să fie

convinşi de bunele intenţii ale Porţii către Principate şi că nu trebue să uite, că orice act de violenţă ar agravà situaţia în defavorul lor şi ar puteà să aducă asupra ţerii pericole incalculabile.

In cele din urmă a învins părerea aceasta. S'a hotărît a se protestà în mod demn şi rezolut contra intrării armatei turceşti în ţară, contra violării dreptului, garantat prin tractate, al Principatelor de a se guvernà şi de a-şi da legile cari le par mai priincioase pentru regularea afacerilor lor interne, şi a dovedì, prin deputaţiuni numeroase, că toată ţara voeşte reformele înscrise în Proclamaţia revoluţiunii.

Astfel la 1 Septemvrie plecă o deputaţie la Giurgiu, însărcinată să predeà lui Fuad Efendi o adresă «a poporului Ţerii-Româneşti», în care se arătà că Regulamentul Organic, impus ţerii de baionetele ruseşti, este urgisit de toată lumea şi că Revoluţia care l-a oborît, a voit prin aceasta să întărească încă şi mai mult ca în trecut legăturile ţerii cu Turcia, bazate pe Capitulaţii şi tractate. Se arată mai departe că liniştea cea mai perfectă domneşte în ţară şi se conjură Comisarul împărătesc să nu împingă lucrurile la extrem, aruncând peste ţară «doliul, resbelul şi măcelul».

Deputaţia Bucureştenilor, la care s'au alăturat mai multe mii de ţărani din localităţile dintre Bucureşti şi Giurgiu, după ce a asistat la plecarea lui Suleiman, căruia i-a făcut ovaţiuni călduroase, s'a prezentat şi lui Fuad, cu aceleaşi strigăte entuziaste: trăească Sultanul! trăească Constituţia! Fuad Efendi i-a primit însă foarte rezervat, şi păstrând o atitudine severă, a refuzat să dea

răspuns la adresa ce i s'a înmânat în numele poporului român, zicând că are să vină la București și acolo va arătà care îi este misiunea și instrucțiile.

Atitudinea aceasta a Comisarului turc a mărit încă și mai mult neliniștea din București, care și altcum erà destul de mare, mai ales în urma unei încercări de revoltă a soldaților din garnizoană, întâmplată la 2 Septemvrie, probabil tot în urma instigațiilor agenților rusești. Incercarea a fost însă potolită, grație intervenției calme și rezolute a Generalului Chr. Tell, a șefului Poliției I. C. Brătianu și a altor fruntași revoluționari, dar cu toate acestea ea a mărit, precum am zis, spiritul de neliniște și de nesiguranță ce cuprinsese publicul.

XII.

Arderea Regulamentului Organic.

In această atmosferă de agitație și de enervare, a fost pusă la cale și a întâmpinat mare răsunet în massele poporului demonstrația întâmplată la 6 Septemvrie cu arderea Regulamentului și a Arhondologiei și cu dărâmarea monumentului dela Mitropolie în onoarea lui Kisselev și a Regulamentului Organic. Rapoartele gazetelor contemporane și Amintirea lui Ubicini, cunoscute din Colecția de documente din 1848, publicată în anii trecuți, descriu cu deamăruntul această demonstrație, așà că nu e nevoie să o repetăm aici. Nu ne vedem îndemnați să-i facem apologia, dar nici nu o putem găsì atât de con-

demnabilă, cum a fost, și mai continuă încă a fi prezentată de unii. Nu se poate negà că această demonstrațiune a avut, privită în vremea noastră, un colorit de operetă, mai bine zis de mascaradă; ba a fost, la aparență, amestecată cu o doză de blasfemie, căci s'au tras clopotele la biserici, s'au rostit rugăciuni și cântări bisericești, de preoți și chiar de Mitropolitul, îmbrăcați în odăjdii. Dar cu toate acestea scopul ei n'a fost de a luà în bătaie de joc cele sfinte, ci pur și simplu a demonstrà, poate într'un chip nu tocmai bine ales, că poporul nu mai voește urgisitul Regulament Organic, cu boieriile și cu toate nedreptățile sale. După ce se renunțase la o demonstrație armată, erà și greu să se găsească altă modalitate de a demonstrà în contra vechiului regim, așà ca poporul să înțeleagă și să se pătrundă de ceeace vede. Fapt e că mulțimea a luat în serios demonstrația, a asistat la ea ca la o adevărată îmmormântare și nici prin gând nu i-a trecut că nu face o treabă în toată regula. *Dem Reinen ist alles rein,* zice Germanul, iar în cazul de față noi putem zice că poporul din București, evlavios fiind, cum este pretutindenea poporul român, şi obicinuit ca în toate acțiunile vieții sale să intervină slujbaşii bisericii, n'a văzut nimic extraordinar în faptul că şi acestei demonstrații i s'a dat un colorit bisericesc. Să nu uităm apoi că la fel s'a procedat în tot cursul Revoluției. La 9 Iunie, la Izlas, preotul Radu Șapcă a inaugurat prin slujbă bisericească izbucnirea Revoluțiunii și pe urmă în toate satele și orașele s'au celebrat sfeștanii pentru triumful Constituției. Proclamația revoluționară este scrisă

în stil bisericesc și începută cu un citat din Biblie. In această ordine de idei au găsit șefii mișcării de cuviință să silească pe Mitropolitul Neofit, care numai revoluționar nu erà, a se pune în fruntea Guvernului provizoriu. Crucea și Evanghelia au fost lozinca în toate actele revoluționarilor. Toate acestea nu sunt decât o concesiune făcută mentalității și gradului de cultură a masselor celor mari ale poporului, în special ale țăranilor.

XIII.

Intrarea Turcilor în București.

Fuad Efendi, fără a comunicà cevà Locotenenței Domnești sau altcuivà, pornește din Giurgiu cu întreaga armată aflată acolo și sosește la Sintești, în apropiere de București, unde își așează tabăra. De acì abià, trimite Mitropolitului Neofit, la 10 Septemvrie, o scrisoare, în care arată că vine în Capitală cu ordin dela Sultanul ca să restabilească ordinea legală. El declară că de acum înainte Capitala este pusă sub paza armiei împărătești și provoacă pe Mitropolit, ca pe «Ministrul păcii», să-și îndemne credincioșii a intrà în legalitate, făcând responsabilă în special miliția și poliția de orice dizordine s'ar întâmplà. Mitropolitul este provocat să publice această scrisoare. El însă, comunicând-o prin scrisoare oficială Locotenenței Domnești, a primit răspunsul că Fuad Efendi trebue să se adreseze către Guvern, care a fost recunoscut de Suleiman Pașa în numele Sultanului. Scrisoarea lui Fuad, se

înţelege, n'a fost publicată, decât după 13 Septemvrie, în *Buletinul oficial* reapărut.

Aflând de apropierea Turcilor de Bucureşti, mulţime mare de popor s'a strâns în Capitală şi a ieşit, nearmat fireşte, întru întâmpinarea lor. Cum însă Turcii nu s'au pornit din Sinteşti, în zilele de 11 şi 12 Septemvrie, poporul a stat şi el nemişcat în câmp, sub cerul liber, hotărît a ieşì întru întâmpinarea Turcilor, când vor intrà în Capitală, şi a le arătà că Românii sunt credincioşi Sultanului, dar nu mai primesc nici decum Regulamentul Organic.

Unii dintre şefii revoluţionarilor au crezut şi acum, că este indicat a opune Turcilor o rezistenţă violentă, făcând din piepturile şi braţele ţăranilor un zid de apărare, peste care armata otomană să nu poată trece aşà uşor. Chiar şi dintre Locotenenţii Domneşti, Generalul Chr. Tell pare a fi susţinut această părere, după cum rezultă din scrisoarea sa dela 13 Septemvrie către Ion Maiorescu la Francfort. In general însă, prin strângerea ţăranilor nu s'a intenţionat decât o demonstraţie pacinică.

Fuad Efendi se vede că, informat, poate, sau temându-se că poporul adunat întru întâmpinarea Turcilor ar intenţionà să se opună cu forţa intrării lor în Capitală, şi voind să evite o ciocnire sângeroasă cu Românii, anume a tărăgănat pornirea armiei din Sinteşti, iar când a pornit-o, în 12 Septemvrie, a făcut un încunjur din drumul cel mai direct şi a luat poziţie pe înălţimile dela Cotroceni în partea apuseană a Capitalei. Prin această trăgănare s'a dat timp poporului să se adune în număr tot mai mare, aşà că la sosirea

Turcilor, după cum afirmă girantul Consulatului francez Hory, într'un raport al său, se aflau adunați vreo 30.000, după alții 60.000 și chiar 200.000 de oameni, dar toți fără arme. Guvernul luase anume măsuri și şeful poliției I. Brătianu dăduse o publicație, ca niminea să nu fie înarmat la întâmpinarea ce aveà să se facă Turcilor în momentul intrării în București. Dela Cotroceni Fuad Efendi a trimis, la 13 Septemvrie, o nouă scrisoare Mitropolitului, invitându-l să meargă cu boierii și cu notabilii țerii în tabăra turcească, ca să asculte o comunicațiune a sa despre scopul venirii sale în București.

Pe la ameazi se și prezentară în tabără toți fruntașii revoluționari și reprezentanții comerțului, precum și numeroşi boieri, în frunte cu Mitropolitul, în total cam 200 de persoane, ducând cu ei o nouă adresă a poporului din Capitală, în care din nou se protestà contra restabilirii Regulamentului Organic prin puterea baionetelor și se accentuà alipirea Românilor către Imperiul Otoman. Fuad Efendi, primind deputația, îi cetì un pretins Firman, care în realitate nu erà decât o scrisoare a sa adresată «Boierilor și vouă locuitorilor Valahiei de toată clasa», care în aceeaș zi s'a tipărit și distribuit în București. In acea scrisoare el numește revoluția Românilor «o rebeliune izvorîtă din duhul comunismului», declară Locotenența Domnească disolvată și numește Caimacam pe Logofătul Dreptății Constantin Cantacuzino, iar pe Omer Pașa, Comandantul trupelor turcești, îl numește vremelnicește Guvernator ostăşesc al orașului București, punând sub ordinele sale miliția și poliția din Capitală.

Membrii deputaţiunii din partida revoluţionară începură să murmure, ba chiar fiul noului Caimacam, Ioan C. Cantacuzino, strigă din mulţimea deputaţilor: «Tată, nu primì asemenea slujbe!» Văzând spiritele agitate, Fuad provocă pe cei ce sunt cu Regulamentul să-l urmeze, iar cei ce sunt pentru reforme să rămână. Urmat de vreo 40 de boieri, Fuad se depărtă, iar ceilalţi deputaţi rămaşi pe loc fură, la un semnal dat, înconjuraţi de soldaţi turci şi ţinuţi arestaţi la Cotroceni, pe când armia turcească numai decât se puse în mişcare şi intră în Bucureşti, prin Dealul Spirei, unde erau cazarmele oştirii române, şi pe la Podul de pământ (astăzi Calea Plevnei), unde îi aşteptă mulţimea cea mare a poporului. Cu acest prilej s'au comis incontestabil numeroase acte de barbarie din partea soldaţilor turci. Oricât s'a silit Fuad Efendi să le conteste, provocând acte oficiale din partea nouăi administraţii regulamentare, ele sunt confirmate de numeroşi martori oculari vrednici de credinţă şi de rapoartele consulilor străini din Bucureşti. Poporul dezarmat a fost călcat de copitele cailor, împuns cu suliţele şi cu baionetele, mulţime de case au fost călcate, devastate, femei şi copii maltrataţi şi ucişi. Mai târziu soldaţii turci au ţinut un adevărat bâlciu, vânzând pe preţuri de nimic, la Jidani şi alţi negustori, obiectele jefuite de prin casele cetăţenilor.

Dar ceeace a dat nota sângeroasă intrării în Bucureşti a trupelor turceşti, a fost măcelul soldaţilor români la cazarma din Dealul Spirei. Dintr'o neînţelegere, precum s'a afirmat, din barbarie înnăscută soldatului musulman, mai probabil, în tot cazul însă fără nici o necesitate şi fără nici

o provocare din partea soldaţilor români, cari stăteau liniştiţi în curtea cazărmii, având ordin să primească pe Turci cu onoruri militare, aceştia i-au atacat cu focuri de pusti, şi chiar de tunuri, omorînd şi rănind mulţime din ei. Fiind atacaţi, este de sine înţeles că şi soldaţii români au făcut uz de arme şi au încercat să-şi plătească cât se poate de scump vieaţa atât de mişeleşte atacată. Cu deosebire roata de pompieri, sub comanda Căpitanului Zăgănescu, a avut multe pierderi, dar în acelaş timp a dat şi strălucite dovezi de curaj şi virtuţi militare. Ei au fost aproape exterminaţi, dar au sigilat revoluţia românească cu botezul de sânge, dovedind lumii că Românul ştie încă să se bată şi să moară pentru patrie. Jertfa lor a fost mare şi tâlhăreşte impusă de trupele turceşti, dar ea a constituit sămânţa, din care 30 de ani mai târziu a răsărit eroismul «curcanilor» dela Plevna.

Că atacul Turcilor a fost tâlhăresc, dovedeşte faptul confirmat prin depoziţiile ulterioare ale ofiţerilor părtaşi la această abominabilă luptă, că după ce comandantul Turcilor a înţeles greşeala ce s'a făcut şi după ce a dat semnalul ca să înceteze focul, Românii s'au supus numai decât şi, provocaţi să depună armele, le-au depus fără contrazicere şi erau gata să plece în linişte în oraş, lăsând cazarma în posesiunea Turcilor. Atunci din nou s'a comandat foc trupelor turceşti şi mulţi dintre soldaţii români desarmaţi au căzut împuşcaţii din spate, iar restul a scăpat numai cu fuga, risipindu-se prin mahalale.

XIV.

Restabilirea regimului regulamentar.

Pe când se petreceau acestea, Locotenența Domnească, căreia Fuad Efendi nu-i comunicase absolut nimic despre intențiile sale, a stat liniștită în palatul Guvernului de pe Podul Mogoșoaei (Palalul regal de astăzi). O oarecare divergență de păreri s'a ivit între membrii ei, relativ la ceeace au să facă în caz de a fi destituiți de Fuad, precum erà de prevăzut. Nicolae Golescu și Generalul Tell, spirite mai hotărîte și militărești, susțineau că este datoria lor să rămână la postul în care i-a ales poporul, până când acesta îi va destituì iară. I. Eliade însă susțineà, că de îndată ce va fi numit alt Guvern, ori în ce chip s'ar întâmplà aceasta, ei au să se retragă, lăsând răspunderea celor ce îi vor urmà, pentru ca să nu dea pretext de a fi acuzați de nesupunere. In adevăr, îndată ce a sosit la palat știrea că în tabăra dela Cotroceni Fuad a numit Caimacam pe C. Cantacuzino, Eliade și-a lepădat eșarpa și a plecat acasă. N. Golescu și Chr. Tell au stat însă în permanență acolo până a doua zi de dimineață, când palatul a fost ocupat de soldați turci. Atunci membrii Locotenenței Domnești s'au retras la locuințele lor, fără de a fi fost supărați. Peste câtevà zile, cari le petrecură sub protecțiunea consulului englez Robert Colquhoun, ei își cerură pașapoarte pentru a plecà în străinătate. Le obținură fără dificultate și plecară : I. Eliade și Chr. Tell la Brașov și N. Golescu spre Dunăre, decis fiind a merge la Constantinopole.

Inainte de a plecà, atât Locotenența Domnească, cât şi Ministrul de Externe I. Voinescu II., adresară consulilor din Bucureşti protestări energice contra intrării Turcilor în Capitală și contra modului barbar cum Fuad Efendi și-a împlinit misiunea.

Mai puțin amical se purtară Turcii cu revoluționarii cari făcuseră parte din Deputațiunea trimisă în tabăra lui Fuad Efendi la Cotroceni, şi cari fură, precum știm, opriți acolo ca arestați. Din tabără ei fură duși sub excortă militară în mănăstirea Cotroceni, de unde cei mai mulți, între cari și Beizadeà Dimitrie Ghica și Ioan Cantacuzino, fiul noului Caimacam, precum şi numeroși comercianţi fură puși în libertate. Vreo douăzeci și șapte dintre ei, între cari Ștefan, Alexandru și Radu Golescu, Cezar Bolliac, Grigorie Grădișteanu, C. A. Rosetti, I. C. Brătianu, Nicolae şi Barbu Bălcescu, D. Bolintineanu, frații Ionescu, frații Ipătescu şi alții rămaseră în arest şi avură parte de un tratament brutal din partea Turcilor. Intervenind rudele lor pentru a-i scăpà, se relatează că Omer Paşa le-ar fi răspuns, că mai siguri sunt ei la închisoare sub paza soldaților disciplinați, decât pe la casele lor, unde ar puteà să fie uciși de «ciutacii» năimiți de ciocoi, cari voesc să provoace desordini şi să pună în acelaş timp vina pe armata turcească, pentru a face să vină Muscalii. «Suntem într'o mare ispită, şi noi, şi voi!» se zice că ar fi exclamat Omer Paşa. După trei zile arestații dela Cotroceni izbutiră să scrie consulului englez Colquhoun, care în tot timpul acestor grele încercări se dovedi un inimos amic al revoluţionarilor români, ru-

gândul-l să-i iea sub protecţiunea sa şi să le mijlocească paşapoarte ca să poată ieşì din ţară. Colquhoun intervenì într'adevăr, şi primì dela Fuad asigurarea, că arestaţilor nu li se va întâmplà nimic, ci vor fi duşi în toată siguranţa la fruntaria dinspre Transilvania, de unde pot să plece unde vor voì.

La 17 Septemvrie arestaţii, reduşi la 14, ceilalţi fiind puşi în libertate, au fost porniţi din Bucureşti, precum credeau ei şi precum asigurase Fuad Efendi pe cuvântul de onoare, către Predeal pentru a trece la Braşov. In drum însă căruţele cari îi duceau fură dirigeate de escorta turcească către Giurgiu; de acolo ei fură trecuţi pe o ghimie turcească, purtaţi mai bine de o săptămână pe Dunăre dela o cetate turcească la alta, rău trataţi, prost hrăniţi, fără aşternuturi peste noapte şi supuşi la toate umilirile şi chinurile sufleteşti şi trupeşti. La Giurgiu fu adus între ei şi fostul Locotenent Domnesc N. Golescu, care plecase cu paşaport în regulă la Constantinopole, dar mai apoi a fost în mod perfid oprit în drum şi arestat. In fine ajunşi la Orşova, ei fură debarcaţi pe pământ austriac şi plecară de acolo, unii spre Transilvania, alţii peste Viena la Paris. A rămas neclarificat dacă scăparea lor se datoreşte ordinelor primite de comandantul ghimiei turceşti dela superiorii săi, sau intervenţiei curagioase a doamnei Maria Rosetti care, plecând în urma lor, însoţită de pictorul Rozental, i-a urmărit în tot decursul acestei odisee pe Dunăre, a izbutit a se pune în înţelegere cu ei de o parte, şi cu locuitorii din satele dealungul malului de alta, şi a potrivit lucrurile aşà, încât

la un moment dat prizonierii au putut să scape.

Deodată cu intrarea Turcilor în București, pe lângă publicația mai sus pomenită a lui Fuad, adresată «Boierilor și vouă locuitorilor Valahiei de toată clasa», s'au mai publicat, tot în ziua de 13 Septemvrie, o proclamație a noului Caimacam despre numirea sa, și alta a lui Omer Pașa despre măsurile luate pentru restabilirea ordinei. Prin aceasta se interzice sub aspre pedepse a purtà arme, cocarde și alte insemne revoluționare, se opresc orice întruniri și aglomerații și se impune cetățenilor a nu mai ieșì seara, după orele 8, din casele lor.

In aceeaș zi s'a constituit, sau mai bine zis s'a numit de către comisarii Duhamel și Fuad, noul Minister regulamentar, compus din Iancu Filipescu la Departamentul din Lăuntru, Grigorie Grădișteanu la Departamentul Dreptății, C. Belu la Departamentul Credinței și I. Câmpineanu la Control. Colonelul I. Voinescu I, care în timpul revoluției fusese revoluționar, a primit funcția de șef al Poliției Capitalei.

Imediat s'a început și înlocuirea cârmuitorilor și a altor slujbași și s'a proclamat desființarea a tot ce lucrase guvernul revoluționar în curs de 3 luni a guvernării sale, precum și strângerea din toată țara a tuturor hârtiilor, proclamațiilor și ziarelor publicate în timpul revoluției.

Pe urmă s'au luat întinse măsuri pentru desarmarea țerii, ordonându-se mai întâiu desarmarea miliției naționale și împrăștiarea soldaților români pe la vetrele lor, iar pe urmă strângerea armelor de orice fel dela toți locuitorii, afară bine înțeles de boierii regulamentari, din toate orașele și satele.

Tot asemenea s'au luat măsuri severe pentru readucerea ţăranilor clăcaşi la datorinţele lor regulamentare faţă cu proprietarii şi arendaşii de moşii, precum şi pentru despăgubirea acelora cari au suferit pagube în avutul lor în cursul evenimentelor revoluţionare.

Bine înţeles că şi liberarea Ţiganilor robi a fost revocată, și nenorociții cari obținuse bilete de liberare fură siliți să intre iar în ascultarea stăpânilor lor.

XV.

Ocupaţiunea rusească.

Revoluția erà dar căzută, și «ordinea legală» erà deplin restabilită, în județele de dincoace de Olt, chiar de a doua zi după intrarea Turcilor în București.

Ca să nu mai încapă nici o indoeală despre aceasta, Mitropolitul Neofit s'a grăbit a da, la 16 Septemvrie, o pastorală în care, condamnând tot ce se făcuse în timpul revoluției, desleagă pe toți soldații, funcționarii, clericii și mirenii de jurământul depus pe Constituție și revoacă anatemele ce însuş a pronunțat contra Regulamentului Organic.

Cu toate acestea, la 15 Septemvrie, un corp de armată rusesc intră în Țara-Românească, sub comanda Generalului Al. Lüders, care, vestind aceasta printr'o proclamație adresată «Locuitorilor Țerii-Românești», zice că «Impăratul a toată Rusia, în unire cu Măria Sa Sultanul, au hotărît să pună grabnic capăt neorânduelilor întâmplate

și a restatornicì în Țara-Românească un guvern legitim pe baze întemeiate».

De restatornicit nu mai erà însă nimic, căci spre acest sfârșit a fost absolut suficientă ocupațiunea turcească. Rușii aveau însă alte interese ca să intre în Principate și să facă din ele baza operațiilor la cari se pregătiau, de o parte în interesul Slavilor meridionali, iar de alta contra revoluției care se încinsese și amenințà să triumfeze în monarhia Habsburgilor. Odată Rușii intrați în țară, s'a început apoi cu grosul opera de «pacificare» a nenorocitului Principat. Deși Fuad Efendi asigurase în mod formal, că toți aceia cari se vor supune vor fi părtași la amnestia generală pe care Sultanul le-o acordă, și deși după depunerea puterilor de către Locotenența Domnească și guvernul revoluționar nici un act de nesupunere nu s'a mai întâmplat, tutuș o formidabilă furtună de persecuțiuni, arestări și maltratări s'a deslănțuit asupra tuturor acelora cari au luat parte la mișcare sau primiseră funcțiuni sau însărcinări oficiale dela guvernul revoluționar. Drumul Rușilor dela Focșani până în București se aseamănă cu o năvălire barbară, în cursul căreia nenumărați revoluționari, foști administratori și alți slujbași, membri ai clerului și alții au fost arestați, puși în lanțuri, închiși în localuri insalubre și supuși la toate suferințele. Dar despre acestea vom vorbì mai pe urmă, căci documentele, astăzi publicate, oferă un bogat material de date oficiale, în mare parte inedite până la publicația colecției de care am mai vorbit, și prin urmare mai mult sau mai puțin necunoscute.

Aici e însă locul să amintim că campania de

persecuții contra revoluționarilor a culminat în exilarea a 22 dintre fruntașii mișcării, întâmplată prin decretul dela 25 Septemvrie al lui Fuad Efendi și al Caimacamului C. Cantacuzino. Decretul declară că aflarea acestor persoane în țară «nu se poate împăcà cu odihna și siguranța publică» și de aceea s'a hotărît «a se trimite peste granită și nu vor puteà să se întoarcă în Prințipaturi fără o poruncă într'adins a Măririi Sale Sultanului». Tonul acestui decret este în contrazicere cu întreaga linie de purtare de până acì a guvernului turcesc față cu chestia română, și nu se poate explicà altfel, decât că a fost direct impus de Rusia, iar Fuad Efendi a fost numai executorul poruncilor venite dela Petersburg, atât în această chestiune, cât și în toate actele de persecuțiune, săvârșite sub iscălitura sa, contra părtașilor la mișcarea revoluționară. Cei 22 de revoluționari exilați erau: I. Eliade, Chr. Tell, N Golescu, Șt. Golescu, C. Bolliac, Gr. Grădișteanu, C. A. Rosetti, C. Bălcescu, N. Bălcescu, Gr. Ipătescu, N. Ipătescu, I. Voinescu II, D. Bolintineanu, A. Zane, Ioasaf Znagoveanu, I. Brătianu, D. Brătianu, I. Ionescu, Căpitanul Deivos, M. Moșoiu, N Apolonie și C. Aristia. Mai târziu s'au mai adaos preotul Radu Șapcă și alții, cari parte au fost duși la Constantinopole și de acolo trimiși la Brusa, în Asia mică, unde au stat ca pensionari, altcum bine tratați, ai Sultanului, împreună cu «revoltanții» deștărați de Principele M. Sturdza din Moldova, parte au trecut în Transilvania, sau în țerile apusene.

De notat este că, îndată ce nu mai erau sub influența directă a Rușilor, Turcii se purtau ome-

neşte cu Românii şi li se arătau întru toate binevoitori. Dar în ţară, sub controlul direct al lui Duhamel, Fuad şi organele sale se purtau cu toată asprimea faţă cu toţi cei ce fuseseră implicaţi în mişcare. Vom vedeà mai pe urmă că numărul celor arestaţi, închişi prin aresturile judeţelor şi prin mânăstirile Plumbuita, Văcăreşti, Vintilă Vodă, etc., a fost cu mult mai mare decât al celor duşi peste graniţă şi că martiriul unora din ei s'a prelungit până pe la 1851, când Principele Barbu Ştirbeiu a pus pe cei din urmă dintre ei în libertate.

XVI.

G. Magheru în Oltenia.

Am amintit mai sus, că Valahia mare, sau Ţara-Românească dintre Milcov şi Olt, poate fi considerată ca reintrată sub regimul Regulamentului Organic, chiar din ziua în care Turcii au intrat în Bucureşti, adică dela 13 Septemvrie. Nu tot aşà însă Valahia mică sau Oltenia. Acolo se aflà Gheorghe Magheru care fusesė numit încă din Iunie Căpitan general al trupelor neregulate şi inspector al gardelor naţionale, şi izbutise să strângă în jurul său vreo câtevà mii de panduri volintiri şi să concentreze o parte din dorobanţii judeţelor, şi împreună cu roatele regimentului de infanterie de sub comanda colonelului N. Pleşoianu şi cu artileria care i s'a trimis din Bucureşti, se pregătia în toată seriozitatea să se lupte cu armele în mână pentru salvarea «sacrei cauze», cum erà expresiunea lui favorită.

In momentul când Turcii s'au apropiat de

București, Magheru cu oastea sa se află în județul Vâlcea, la Râureni, pe locul care el l-a numit *Câmpul lui Traian*, unde își așezase tabăra. Aflând de venirea oștirii turcești spre Capitala țerii, Magheru numai decât, la 14 Septemvrie, a dat două proclamații, una către «Frații mei români și toți câți v'a înfrățit cu noi sfânta Constituție», și cealaltă adresată «Fraților capi ai gardei naționale, fraților gardiști, fraților tiști de dorobanți și fraților dorobanți», va să zică una către poporul român și alta către elementele cari compuneau trupele concentrate sub comanda sa. Aceste documente, scrise într'o limbă caldă și avântată, dovedesc că viteazul șef de panduri, care dăduse măsura vitejiei sale încă în luptele dintre Ruși și Turci dela 1828, erà ferm hotărît să se lupte și să se sacrifice chiar pentru salvarea cauzei revoluționare. «Aideți dar, frații mei Români», zice el în prima proclamație, «alergați cu orice arme veți aveà, securi, lănci, coase, puști, cari au fost armele vitejilor noștri străbuni români; alergați sub steagul libertății și aideți cu toți să ne luptăm și să păstrăm sfintele drepturi ce păgânii vor să ni le hrăpească. Eu, fraților, sunt Român, și ca Român mă simt ferice de a murì pentru țara mea!». «Gândiți-vă», zice Magheru într'a doua proclamație, «că dacă voi nu veți fi tari, că dacă voi împreună cu toții nu vă veți luptà pentru sfânta noastră Constituție, nelegiuitul Regulament, întocmai ca un șarpe turbat, va venì urmărit de clacă, de iobogie, de biciu și de robie, să-și verse mai amar veninul său asupra scumpei noastre patrii, și să ne sugă mai cumplit».

Fiind puse, printr'un decret al Locotenenței

Domneşti, toate administraţiile judeţelor de peste Olt sub ordinele sale, G. Magheru adresează administratorilor, la 15 Saptemvrie, o circulară, în care îndemnându-i să nu slăbească în propagandă pentru idea revoluţionară, declară din nou în mod solemnel: «Eu, iubite Domnule, mă aflu înconjurat de bravii mei panduri și de bravii dorobanţi din România mică, cu cari sunt hotărît să mor cu armele în mână pentru nouăle instititutii, să întărim prin sângele nostru eterna fericire și largul viitor al naţiei noastre, când inimicii ar voì să ne aducă îndărăt infamele legiuiri de robire ce ne-au nenorocit până acum».

Intrat în funcţiune, Caimacamul C. Cantacuzino a provocat pe G. Magheru, printr'o scrisoare ce i-a adresat, să-și demită trupele concentrate și să se supună nouăi stăpâniri legiuite. Magheru i-a răspuns, la 16 Septemvrie, într'o scrisoare inspirată de cele mai înălţătoare sentimente patriotice, că nu-și va călcà jurământul depus pe Constituţie și că preferă mai bine să moară decât să devină sperjur. «Insă pentru călcarea dreptului sacru de autonomie», încheie el, «consacrat în tractatele noastre, prin impunerea cu puterea baionetelor a unei Caimacamii, eu protest, ca Român, în faţa lumii, și voiu susţineà cu vieaţa mea și cu toţi Românii acest protest! Eu și Românii toţi nu recunoaștem întru nimic un guvern pus cu sabia ca să ne omoare naţia, căci suntem liberi, și cât vom aveà vieaţă, nu vom plecà capul nostru subt tiranie».

«Protest și nu mă supun decât onorabilei Locotenenţe, compusă din cei trei adevăraţi Români, Generalul Christache Tell, Ioan Eliad și Nicolae

Golescu, care este guvernul național ales de popor și recunoscut de Ex. Sa marele bărbat Suleiman Pașa, în numele puternicului Sultan Abdul Megid».

In aceeaș zi de 16 Septemvrie, Magheru a mai trimis o adresă Sultanului şi câte una lui Omer Paşa și consulilor străini din Bucureşti. In adresa către Sultanul, Magheru relatează barbariile comise de Turci la intrarea în București, zice că aceasta nu poate să fi fost cu voia Sultanului, pe care îl imploră să respecte dreptul de autonomie al țerii și să acorde reformele ce și-a dat poporul, care este gata a luptà, alăturî cu armia împărătească, pentru integritatea Imperiului otoman. «Iar subsemnatul», încheie Magheru, «ca unul ce a luat parte la regenerarea nației, care a și fost numit cap al armatelor neregulate, şi acum și al celor regulate, așteaptă *supt arme*, în liniște și plin de credință, înalta și dreapta hotărîre a Maiestății Voastre pentru dreptatea acestui popor».

In acelaș sens e formulată și scrisoarea lui Magheru către Omer Pașa, iar consulilor din București le-a comunicat cele scrise Sultanului și comandantului armatei turcești de ocupație, reînnoindu-și protestul contra violării tractatelor, prin care s'a impus, cu puterea baionetelor, Regulamentul Organic, pe care Românii nu-l mai vor.

La 18 Septemvrie G. Magheru trimite o scrisoare lui Fuad Efendi, în care, confirmând că a primit provocarea ce i-au adresat Caimacamul și Omer Pașa de a-și concedià trupele și a recunoaște noul guvern, îi declară că nu va face aceasta, dar în acelaș timp îl asigură că «armata română nu s'a format decât pentru a servì ca

avantgarda ilustrei armate otomane», și că «evident, numai Rusiei i-ar venì la socoteală să vadă licențiată această armată». «Excelență», zice Magheru mai departe, «forțele române sunt considerabile, şi unite cu bravele oștiri ale Augustului nostru Suveran, ele ar constituì un contingent de valoare». Enumerând apoi forțele de cari dispune, și cari, împreună cu gloatele ce s'ar puteà ridicà din toată țara, s'ar puteà urcà la numărul de 200.000 mii oameni aproape, Magheru încheie astfel: «Aceste forțe, unite cu armata imperială, ar fi nebiruite pe pământul național. Poporul nu așteaptă decât un cuvânt pentru a se pune la dispozițiunea Sublimei Porți. Cât pentru mine, răspund cu capul meu de credința și hotărîrea lor».

Oricât de naivă s'ar păreà această atitudine a lui Magheru, în situațiunea creată țerii prin intrarea Turcilor în București și a Rușilor în țară, totuș patriotismul său și determinarea de a salvà cu arma în mână onoarea revoluției române, constitue momentul cel mai înălțător în întreaga mișcare dela 1848. Pe urmă nu mai încape nici o îndoeală, că Magheru erà sincer și de bună credință, ceeace se vede din întreaga sa corespondență, foarte copioasă, din aceste zile, cu administratorii județelor, cu comisarii de propagandă, cu ofițerii trupelor dislocate în Oltenia și cu amicii săi. Toată această corespondență ne-a fost păstrată în dosare ținute de Magheru în bună ordine, și cari astăzi se păstrează în colecțiile Academiei Române, de unde au fost extrase, cele mai principale, și inserate în publicațiunea mai sus amintită.

Despre sentimentele sale de lealitate către Inalta Poartă și despre sincera sa determinare de a-și pune trupele concentrate la dispoziția Turciei, când aceasta s'ar hotărî să declare răsboiu Rusiei pentru apărarea integrității sale și a drepturilor Principatelor Dunărene, nu se va fi îndoit, probabil, nici Fuad Efendi. Dar acuma Rusia erà biruitoare la Bosfor, iar Turcia nu numai că nu se puteà gândì la răsboiu cu Rusia, dar primise ca să-i execute toate cererile în privința Principatelor Române.

Nu e dar mirare că, drept răspuns la asigurările de lealitate ale lui Magheru, Fuad Efendi răspunde printr'o notă adresată Caimacamului la 21 Septemvrie, în care zice, foarte probabil contra convingerii sale: «Luând știință că un Magheru se află în Valahia-mică, în capul a cinci sau șase sute oameni, am dat îndată poruncile trebuincioase ca această adunare de răsvrătire să se risipească numai decât. Spre acest sfârșit generalul de brigadă Ismail Pașa pleacă cu o divizie din armia împărătească, și am trimis poruncă la o altă divizie să pornească fără zăbavă dela Vidin și să treacă în Valahia-mică, ca să combine operațiile ei cu ale lui Ismail Pașa. Nu am nici o îndoeală că Magheru și ostașii săi se vor grăbì a se risipì și a intrà în datoriile lor la apropierea oștirilor împărătești trimise împotrivă-le, fără de a fi silite să întrebuințeze puterea; dar trebue ca partizanii *unei pricini pentru totdeauna pierdute* să se pătrundă bine că nu voiu puteà suferì, ca ei să întărâte turburări în nici un punct al Principatului, și că viteaza armie împărătească este gata a năvălì ca fulgerul asupra oricăreia

adunări ar îndrăznì să se formeze ca să turbure liniştea obştei».

Cu toate acestea Magheru erà hotărît a se opune cu armele în mână trupelor turceşti trimise contra lui, a rezistà cât ar fi putut şi pe urmă a se retrage, în caz de nevoie, în Transilvania, cu trupe cu tot, a se unì cu Românii Transilvăneni cari se organizau în lagăre contra revoluţionarilor unguri şi a aşteptà acolo desvoltarea evenimentelor. Ameninţările lui Fuad nu l-ar fi abătut pe Magheru din această hotărîre. Cu atât mai mult nu, căci spiritul trupelor concentrate sub comanda sa erà cât se poate de bun, şi toţi ardeau de dorul de a se luptà pentru libertate. După cum relatează un martor ocular, în seara de 27 Septemvrie tabăra lui Magheru din Câmpul lui Traian erà în plină mişcare, şi toţi ostaşii se pregătiau ca a doua zi să fie dirigeaţi la diferite puncturi ale ţerii, pentru a ocupà poziţii corespunzătoare, din cari să poată rezistà Turcilor ce se aşteptau să vină în contra lor. Pe lângă dorobanţi şi panduri volintiri mai eraù în tabără mulţime de ţărani din diferite districte, cari veniseră să se informeze, când va plecà oştirea contra inimicului, pentru ca şi ei să se ridice din toate satele şi să sprijinească operaţiile oştirii.

Atunci intervenì însă un eveniment, care schimbă cu totul hotărîrea atât de eroică a lui Magheru.

După ce primise adresa de protestare a lui contra celor săvârşite de Fuad Efendi în Bucureşti, Consulul englez Colquhoun trimise la Magheru pe secretarul său Grant cu un răspuns al său, în care îl consilià cu toată insistenţa să-şi disolve tabăra. «Nu pierde o zi», îi scrise Colquhoun,

«trimite înapoi pe la vetrele lor pe toţi oamenii înarmaţi, şi retrage-te, până încă mai este timp, dincolo de frontierele române. Intenţiile binevoitoare ale Majestăţii Sale Sultanului pentru ţara dumneavoastră îmi sunt pe deplin cunoscute. Toţi Românii să aibă în aceste intenţii o deplină încredere, şi prin supunerea lor să dea Suveranului lor o probă de devotamentul lor; dar trimisul său nu poate, nu trebue să trateze cu oamenii cari au armele în mână».

După grele sbuciumări, şi după un consiliu ţinut cu ofiţerii săi, Magheru se hotărî în fine să asculte de acest sfat, care îi veniâ dela un amic încercat al Românilor, şi în special al şefilor mişcării revoluţionare. In ziua 28 Septemvrie el îşi disolvă tabăra şi trimise trupele concentrate pe la vetrele lor. Această hotărîre a sa Magheru o comunică trupelor concentrate printr'o duioasă proclamaţie, şi în aceeaş zi dă o a doua proclamaţie către popor, vestind că, pentru a nu provocă un răsboiu inegal cu două mari puteri, care ar puteà aduce nenorociri peste ţară, depune comanda ce i s'a încredinţat şi invită pe toţi să intre liniştiţi pe la casele lor. Despre hotărîrea sa Magheru înştiinţă în prima linie pe Colquhoun, al cărui sfat l-a determinat să o iea. «Am hotărît, Domnul meu», îi scrise el, «a mă lepădà de comanda oştirilor ce mi-a încredinţat naţia şi aceasta întemeiat pe cele ce-mi scrii şi pe cele ce prin graiu îmi arătă Secretarul d-tale domnul Grant. Aşà dară, fiindcă Excelenţa Sa Fuad Efendi ne încredinţează că, după ce se va restatornici vechiul regim, ocupaţia rămânând fără pretext, el va face a se retrage fără zăbavă trupele ruseşti, şi că

apoi va cercetà și va face dreptate plângerilor române, eu, ca să dau acum o vie dovadă cum că Românul, mai cu seamă în aceste trei luni din urmă, a fost plin de respect și de credință către Inalta Poartă, am invitat pe bravii ostași români a se retrage pe la vetrele lor și pe locuitorii de obște a se liniștì și a crede că Poarta nu le va refuzà niște drepturi, cari nu vatămă întru nimic pe celelalte nații, ci din potrivă vor face din Români un popor vrednic de prieteșugul ei».

Magheru înștiință și pe Fuad Efendi, printr'o adresă din aceeaș zi, despre disolvarea taberei și retragerea sa dela comanda trupelor ce i-au fost încredințate. El accentuă că face aceasta «sperând că Inalta Poartă se va încredință în urmă de credința Românilor și de relele cugete ale Rusiei în pricina Principatelor Danubiene», și «ca să nu tragă asupra țerii urmările cele rele ale unui răsboiu nepotrivit». El crede cu statornicie că «Inalta Poartă va privì mai de aproape cauza Românilor, care este pivotul chestiunii Orientului, și că nu va mai voì să se mai împotrivească a da drepturile unei nații, care încă este hotărîtă a combate în rândurile armatei Sublimei Porți în contra vrășmașului comun».

Printr'o adresă către Administratorul de Vâlcea, Magheru predă acestuia toate armele și muniția ce aveà în tabără, iar prin alta îi cere pașaporturi pentru sine, ofițerii și oamenii săi de serviciu, cu cari trece apoi în Transilvania la Sibiiu.

Dorobanții și pandurii volintiri au primit cu multă desamăgire ordinul șefului lor de a se retrage în liniște pe la vetrele lor, și la început nici nu puteau să creadă că nu vor fi conduși în contra

inamicului. Dar la insistenţele lui Magheru ei s'au supus, s'au împrăştiat în linişte, şi nici un exces, nici o turburare nu s'a întâmplat din pricina lor, deşi erau mai multe mii, nu vreo 600, cum spuneà Fuad Efendi.

XVII.

Străinătatea şi Revoluţia română.

Cu retragerea lui Magheru peste fruntarie, s'a terminat cel din urmă act din memorabila dramă dela 1848. Acum revoluţia erà cu desăvârşire suprimată, şi regimul regulamentar restabilit în tot cuprinsul ţerii. Ceeace a mai urmat n'a fost combatere a revoluţiei, care numai existà, ci josnice acte de răsbunare, adeseori degenerate în simple acte de brutalitate, prin cari Ruşii de o parte voiau să-şi justifice necesitatea ocupaţiei lor, care în definitiv aveà alte scopuri ce treceau peste capetele Românilor, iar de alta, atât ei cât şi acoliţii lor dintre boierii români voiau să facă pe Români a le trece pentru totdeauna pofta de libertate. Muncă zadarnică ! căci dorul de libertate, care a încolţit în inimile Românilor în 1848, a crescut, s'a desvoltat şi a rodit, iar rodul său este Regatul român de astăzi.

Dar înainte de a urmà şirul evenimentelor şi a aruncà o repede ochire peste ispràvile Ruşilor dela ocupaţiunea Principatelor până la Convenţia dela Balta-Liman, credem necesar a însemnà aici următoarele despre ceeace s'a lucrat, s'a scris şi vorbit în străinătate privitor la Revoluţia română.

In cât priveşte atitudinea *străinătăţii* faţă cu

mişcarea de regenerare din Principatele Române, se poate constată că Românii s'au bucurat de multe simpatii în țerile apusene. Grație legăturilor ce tinerii români și-au făcut, cu deosebire în Franța, în timpul studiilor, lumea începuse a şti că la gurile Dunării trăiește o nație tânără, de viță latină, foarte înapoiată în desvoltarea sa din cauza unui trecut viforos de peste o mie de ani, dar doritoare de a intră în rândul națiilor civilizate ale Europei. Scriitori din cei mai celebri, bărbați de Stat și ilustri profesori ai universităților, ca Béranger, Montalambert, Lamartine, Michelet și Edgard Quinet erau câștigați de tinerimea română pentru susținerea cauzei românești înaintea forului european. De asemenea tinerimea română, din care au ieșit șefii principali ai mișcării din 1848, a avut legături cu revoluționarii altor nații oprimate, cari munciau la liberarea lor, în special cu Italienii, Polonii și chiar cu Ungurii. De timpuriu apoi s'au silit să-și facă legături cu presa din Apus, de o parte trimițând ei articoli despre stările de lucruri din patria lor, de alta servindu-se de condeiul unor amici probați ai lor și ai românismului, între cari notăm pe Paul Bataillard, dr. Mandl, Ubicini și alții.

După izbucnirea mișcării, Guvernul provizoriu a trimis, pe lângă Ion Ghica, care plecase încă înainte de 11 Iunie la Constantinopole, în calitate de agent al revoluționarilor pe lângă Inalta Poartă și pe lângă diplomația din Constantinopole, pe D. Brătianu ca agent la Viena și Budapesta, pentru ca să pledeze cauza Principatelor pe lângă revoluționarii din monarhia Hasburgilor, unde se părea în acel moment că liberalismul va rămâne triumfător.

Prin numeroase note Ion Ghica se silește să câștige pe reprezentanții Marilor Puteri pentru cauza română, ceeace îi și succede în parte; cu deosebire reprezentantul Franței, Generalul Aupick se arătă foarte favorabil mișcării de regenerare a Românilor. Numai cât situația guvernului revoluționar de pe atunci al Franței erà nelămurită, căci Republica franceză nu erà încă recunoscută de Marile Puteri, astfel că Aupick, neputând lucrà în mod oficial, trebuià să se mărginească la sfaturi binevoitoare, pe cari n'a hezitat să le dea în repețite rânduri, atât Românilor cât și Turcilor.

Oamenii mișcării aveau mari speranțe, cu deosebire în Franța și în Anglia. De Franța îi legà simpatiile lor personale, câștigate în timpul petrecerii lor în Paris, și credința ce aveau că Franța, leagănul libertăților și al progresului omenirii, nu le va refuzà sprijinul, ca unora cari s'au ridicat pentru libertate, urmând tocmai exemplul ei. De Anglia legau speranțe că această Putere, având atâtea interese de a apărà integritatea Imperiului otoman, nu va permite Rusiei să încalce Turcia, și prin urmare, indirect cel puțin, va ocrotì și pe Români.

De aceea Guvernul provizoriu trimite, îndată după constituirea sa, o adresă Guvernului provizoriu al Franței, și alta Lordului Palmerston, puternicul Ministru de Externe al Angliei, arătându-le scopul revoluțiunii române și cerând protecțiunea Puterilor ce reprezentau. Speranțele nutrite de revoluționarii români în această privință, erau însă cam sanguinice. La adresa lor ei au primit răspuns, la 25 Iulie, dela Lordul

Palmerston, că Anglia nu poate intervenì în cauza Principatelor, fără de a o cere Turcia, Suverana lor. Iar Lamartine le-a răspuns, printr'o scrisoare sentimentală, că el, nemai fiind membru al Guvernului, nu le poate oferì altcevà decât simpatiile sale.

Pe la începutul lui Iulie este trimis Al. G. Golescu (Arăpilă) în misiune în străinătate, ca să lucreze în interesul Revoluției române. El trecù prin Transilvania, se oprì la Brașov și la Sibiiu și se puse în contact cu șefii Românilor de acolo. Din Transilvania, unde a intervenit și la generalii austriaci, reprezentanții Impăratului contra revoluționarilor maghiari, mereu preocupat a asigurà Țerii-Românești ajutor de arme și de oameni pentru cazul unei invaziuni străine, trecù în Ungaria și se oprì la Budapesta, pentru a se înțelege, de o parte cu deputații români din Dieta Ungariei, iar de alta cu membrii guvernului unguresc asupra eventualului sprijin ce Țara-Românească ar puteà să găsească din această parte. Despre Unguri se pare că s'a convins repede, după cum trebue să se fi convins și D. Brătianu, premergătorul său în această misiune, dela care însă puține urme ne-au rămas, că nu este de așteptat nici un ajutor real și că Românii nici decum nu vor puteà face cauză comună cu ei. A. G. Golescu legà însă mari speranțe de Românii bănățeni, al căror șef pe atuncia, Eftimie Murgu, îi dădeà niște informațiuni cu totul exagerate despre ajutorul înarmat ce el ar puteà să pună la dispoziția Principatelor Române din ținuturile bănățene, în special dintre grănicerii români de acolo. I. Maiorescu și A. Tr. Laurian, cari cunoșteau

mai bine, și pe Murnu și pe Bănățeni, n'au lipsit a-l preveni ca să nu dea crezământ la asemenea fantasmagorii, și realitatea le-a dat pe urmă lor dreptate.

Dela Budapesta A. G. Golescu a trecut la Viena, punându-se în contact cu Guvernul și cu șefii partidelor austriace. Răspunsul ce a primit din partea Guvernului din Viena la demersurile sale pentru a obținea sprijinul Austriei pentru cauza Principatelor nu l-a mulțumit, dar printre parlamentari și printre corifeii presei a izbutit să provoace oarecare interes pentru cauza Românilor. Afară de aceea și în Viena A. G. Golescu a încercat să sondeze posibilitatea unei eventuale furnituri de arme, când treaba ar veni ca Țara-Românească să-și apere cu arma în mână reformele ce și-a dat. Se înțelege că aceste preocupări ale agentului român, deși el le nutria în toată seriozitatea, n'au avut nici un rezultat, căci până la procurarea de arme din străinătate, lipsiau în țară toate condițiile ca să se poată cineva gândi la răsboiu cu Marile Puteri, a căror intervenție era de așteptat.

Dela Viena A. G. Golescu a trecut la Paris, unde s'a silit de asemenea să asigure patriei sale sprijinul moral al Republicei, precum și eventuale ajutoare de bani, de arme și de oameni speciali pentru organizarea administrației publice și a apărării naționale. In Paris el a rămas până la căderea Revoluției, când au venit acolo și ceilalți revoluționari, cu cari a început epoca dureroasă, însă plină de bune consecvențe pentru patrie, a exilului.

Prin decretul său din 22 Iulie, Guvernul pro-

vizoriu trimise pe Ioan Maiorescu ca agent acreditat pe lângă Parlamentul Germaniei din Francfort. Și Maiorescu se oprește puțin în Transilvania, apoi la Pesta, unde este arestat, însă peste puțin pus iar în libertate de Guvernul unguresc, sub cuvânt că s'ar fi găsit la el o scrisoare compromițătoare dela A. G. Golescu. Trecând prin Viena, unde însă n'a stat decât scurtă vreme, I. Maiorescu a ajuns la Francfort în 23 August. La 26 August a fost cetită scrisoarea lui de acreditare, de către președintele Parlamentului german Gagern, în ședința publică a Parlamentului, și pe urmă transpusă Ministerului de Externe. Cum însă chiar atunci erà o criză în Ministerul imperial al Germaniei, Maiorescu n'a intrat în relații mai deaproape cu guvernul, așteptând ca mai întâiu să se rezolve criza și să se numească un minister stabil. Programul lui de acțiune erà, după cum spune singur într'o scrisoare a sa către A. G. Golescu la Paris, a lucrà mai întâiu la asigurarea existenței Principatelor, convins fiind că soartea Moldovei nu se poate despărțì de a Țerii-Românești ; apoi pe lângă acest punct principal, a familiarizà pe oameni și cu idea unei *Româniii întregi*.

Fiind numit apoi Schmerling Ministru de Externe al Imperiului german, Maiorescu s'a pus în contact cu el și i-a pledat cauza Principatelor din punctul de vedere al intereselor europene, și în special al celor germane, cari cer ca gurile Dunării să nu ajungă în posesiunea rusească. A întâmpinat multă simpatie din partea Guvernului central german, a fost chiar prezentat Arhiducelui Ioan, *Reichsverweser*-ul Imperiului, care l-a primit foarte

graţios şi l-a asigurat că «Românii nu vor mai suferì mult». A primit din partea Guvernului central chiar asigurări formale, că Germania nu va suferì ca Rusia să pună mâna pe Principate. Dar cu toate aceste asigurări şi semne de bunăvoinţă, din partea Germaniei nu se puteà sperà deocamdată un ajutor efectiv. Parlamentul din Francfort şi Guvernul central emanat dintr'însul stăteau, aşà zicând, în aer. Imperiul german, aşà cum l-au croit parlamentarii din Francfort, nu erà recunoscut de Puterile străine, n'aveà reprezentanţi la curţile Marilor Puteri şi în definitiv nu erà recunoscut, sau cel puţin nu erà ascultat nici chiar de singuraticele state cari constituiau Imperiul. Prin toate sbuciumările sale de câtevà luni, Parlamentul din Francfort n'a izbutit nici măcar să dea Imperiului o constituţie şi o organizaţie acceptabilă şi, precum ştim, în cele din urmă s'a dizolvat, fără ca să-şi fi împlinit misiunea de a creà unitatea Germaniei.

Prin urmare încercările lui Maiorescu de a legà chestia Principatelor de chestia Italiei, propunând ca «Austria să lase Italia, să unească Bucovina, Moldova, Ţara-Românească şi Transilvania într'un Regat, România, cu un Principe austriac, sub suveranitatea Germaniei», aveau, deşì erau privite de Guvernul central cu ochi destul de buni, un interes mai mult teoretic, academic, căci Puterea centrală a Germaniei, aşà cum a fost instituită la 1848, nu aveà nici putinţa nici autoritatea de a realizà o asemenea operă.

Aceste idei ale sale I. Maiorescu le-a depus în cele două Memorii ce a prezentat Guvernului central din Francfort, unul la 17 Septemvrie şi

al doilea la 2 Noemvrie, precum și printr'o petiție formală, adresată Ministerului din Francfort în luna Octomvrie, după căderea revoluției și intrarea Rușilor în țară, prin care «pune amândouă Principatele române, Moldavia și România, sub protecțiunea Germaniei, cu rugăciunea ca cât se va puteà mai curând să se puie în lucrare această protecțiune, într'un mod proporționat și intereselor Germaniei și intereselor Principatelor».

Toate aceste silințe ale harnicului profesor născut Ardelean, pe care forța împrejurărilor l-au aruncat pe terenul spinos al diplomației, nu numai că n'au avut nici un rezultat practic, dar l-au pus oarecum și în conflict cu ceilalți șefi ai revoluției. Ion Eliade-Rădulescu l-a desavuat chiar deadreptul, d. e. în scrisoarea sa din 29 Septemvrie către Ion Ghica, și nu fără cuvânt, căci la 1848 șefii mișcării urmăriau în mod conștient politica, oportunistă poate, dar reală, că ei voesc să scape numai de Protectoratul rusesc, iar legăturile Principatelor cu Turcia, așà cum ele erau stabilite în Capitulațiile încheiate de Voevozii cei vechi cu Inalta Poartă, nu numai că nu voesc a le desființà, dar doresc chiar a le întărì, dacă Turcia consimte a le garantà dreptul lor de autonomie internă și a le recunoaște reformele ce voesc să-și dea în baza acestui drept.

Intențiunile lui I. Maiorescu au fost fără îndoeală cele mai bune și dictate de cel mai curat patriotism. Dar nu mai puțin adevărat este, că el a mers prea departe, în tot cazul mai departe decât a fost autorizat să meargă. Dacă Germania ar fi fost la 1848 ceeace este astăzi, atunci s'ar mai înțelege propunerile ce i-a făcut agentul

Revoluţiei române, dar Germania erà atunci slabă, sguduită de revoluţia din propriul ei interior, iar Parlamentul şi Guvernul ei central erau mai mult o ficţiune, pe care a spulberat-o cel dintâiu vânt mai puternic al reacţiunii. Nu erà deci nici decum timpul ca acestei Puteri centrale să i se vorbească de un «Regat românesc» cu un «Principe austriac» în frunte şi sub «suzeranitatea Germaniei».

Aceste propuneri nu puteau să aibă alt rezultat practic, decât să justifice alegaţiunile Rusiei, formulate în cunoscuta notă dela 19 Iulie a Cancelarului rus Nesselrode, că Românii vor o «Dacoromanie», căreia voesc să-i incorporeze toate provinciile, în cari locuesc Români, ale Turciei, Rusiei şi Austriei. In adevăr propunerea lui Maiorescu este prima şi poate singura formulare oficială din partea românească a ceeace adversarii neamului românesc numesc «Dacoromanism», un vis care, şi la 1848 şi de atunci încoace, a făcut mai mult rău decât bine, cu deosebire Românilor din provinciile de sub stăpânire străină.

Dela guvernele ţerilor apusene nu s'a putut, aşà dară, obţineà nici un ajutor efectiv pentru cauza de regenerare politică şi naţională reprezentată prin Revoluţiunea română. Greutăţile cu cari aveau să lupte la ele acasă le dădeau destul de lucru şi nu le permiteau să intervină într'o chestie ca aceasta, care pentru ele prezentà un interes mai îndepărtat. Tot ce s'a putut câştigà, graţie agenţilor trimişi şi adreselor Guvernului provizoriu, dela lumea oficială, a fost o oarecare simpatie şi recunoaşterea indirectă, că Românii luptă pentru o cauză dreaptă şi că este un in-

teres european, ca patria lor să nu fie strivită de colosul dela Nord. Dar pentru o interventiune directă a Puterilor europene, pentru luarea Principatelor române sub protecţia Europei şi sub scutul dreptului ginţilor, nu sosise încă timpul.

Nu mai puţin adevărat este, că mişcarea din 1848 a pus şi în această privinţă baza desvoltării ulterioare. Activitatea revoluţionarilor, silinţele lor de a europeniză instituţiile patriei lor; ţipetele chiar ce ei trimiteau în lume contra nedreptăţilor ce îndurau, au atras atenţia Europei şi au făcut-o să înţeleagă că este un interes, nu numai de umanitate, dar un interes al echilibrului politic şi al desvoltării comerciale în Orientul Europei, ca aceste ţeri, atât de nenorocite, dar atât de importante prin situaţia lor geografică, să nu fie lăsate pradă poftelor de expansiune ale puternicilor ei vecini. La 1848 Europa n'a făcut nimica pentru Principatele Române, fie pentrucă n'a putut, fie pentrucă nu şi-a înţeles încă pe deplin interesele şi prin urmare datorinţele faţă cu aceste Principate. Dar dela 1848 a început să existe pentru Europa o chestie a Principatelor Dunărene, şi de unde până atunci Rusia puteà să le considere ca un domeniu al său special, ca o afacere numai între ea şi Turcia, pe care aveà să o reguleze fără amestecul celorlalte Puteri, după 1848 aceasta nu s'a mai putut, şi peste câţivà ani ştim că Europa a luat în mână chestia Principatelor şi a considerat-o ca pe una din cele mai importante chestii internaţionale. Şi graţie intervenirii Europei, în răsboiul oriental dela 1854 şi după aceea, s'a pus temelia

organizării și desvoltării pe baze naționale a României moderne.

Iar primul impuls întru aceasta se datorește tot revoluționarilor din 1848. Ei cei dintâi au atras atenția lumii asupra Principatelor Române și asupra marilor interese legate de ele.

Dacă guvernele Puterilor europene n'au putut fi câștigate chiar dela 1848, ca să intervină în favorul Principatelor, opinia publică europeană a fost însă câștigată chiar de atunci. Este înainte de toate de remarcat că *presa* din toate țerile apusene s'a arătat simpatică mișcării de regenerare în sens național și liberal, pe care au întreprins-o revoluționarii din Principate. Cele mai importante ziare din Franța, Germania și Austria au urmărit cu interes evenimentele din Principate și parte au dat cuvântul chiar oamenilor mișcării, parte au scris ele articole despre afacerile românești, totdeauna însă pledând dreptatea cauzei Românilor și combătând pe adversarii lor. Bogatul material de extrase din «Le National», «Le Constitutionnel», «Journal des Débats», «Allgemeine Zeitung» din Augsburg și altele, cuprins în publicațiunea Documentelor acestui memorabil an, sunt destulă dovadă pentru aceasta. De altă parte, în contra mișcării și a oamenilor ei conducători foarte puțin se găsește în foile contemporane, și chiar Rusia numai în organele cunoscute ca susținute sau plătite de guvernul din Petersburg puteà să publice câte cevà contra Românilor. Interesant este că la început chiar și foile din Constantinopole, scrise în limbi străine pentru informația străinătății, sunt absolut favorabile mișcării de regenerare a Românilor, și numai mai târziu, când Turcia, strâm-

torată de Rusia și abandonată de Europa, și-a schimbat în câtvà tonul și foile constantinopolitane.

Dar nu numai în presă, ci și în *parlamentele* europene, cauza revoluției a găsit numeroși susținători, cari au luat cuvântul, sau au făcut interpelații, convinși prin informațiunile ce au primit, parte dela agenții guvernului revoluționar, în special dela A. G. Golescu și I. Maiorescu, parte dela conaționali de ai lor, cari erau în legături de prietenie cu șefii mișcării, ca F. Bataillard, dr. Mandl, Ubicini și alții.

Astfel la 5/17 Iulie deputatul L'herbette a adresat Guvernului Republicei franceze în Adunarea națională o întrebare «asupra unui punct foarte important al politicei externe, asupra intrării Rușilor în Provinciile Dunărene, asupra situațiunii acestor provincii și asupra atitudinii ce Franța are de urmat în această chestiune».

In discursul său desvoltător al chestiunii, deputatul francez a arătat că «invaziunea Provinciilor Danubiene de către Ruși constitue un pericol pentru Europa centrală», și în acelaș timp «o adevărată violațiune de teritoriu, pe care nu o autoriză nici un tractat, ci este chiar proibită de tractate». A arătat mai departe că în special Franța, Anglia și Austria au interes a se opune politicei rusești în Principate și a dat să se înțeleagă că speră că Franța își va face datoria dictată de interesele sale și ca reprezentantă a principiilor liberale.

Ministrul de Externe Bastide a răspuns, deși cam evaziv, că guvernul va examinà această chestiune și-și va procurà toate științele posibile

asupra ei, iar după ce ea va fi mai bine cunoscută, va face tot pentru a salvgardà securitatea şi onoarea Franţei şi principiile democratice reprezentate de ea.

I. Voinescu II, Ministrul de Externe al Guvernului provizoriu, a trimis, la 31 Iulie, o adresă de mulţumire deputatului francez L'herbette pentru această intervenţiune a sa în favorul Principatelor Române, care a fost cea dintâi într'un parlament european. In curând au urmat însă şi altele. La 14 (26) August a adresat deputatul Strasser o interpelaţie, în Reichstagul austriac Ministrului de Externe Wessemberg, despre mişcarea revoluţionară din Principatele Române şi despre politica Austriei, atât faţă cu revoluţionarii români cât şi faţă cu intervenţia propabilă a Rusiei şi a Turciei în această chestiune. In desvoltarea interpelării sale, deputatul austriac a arătat că Principatele Române sunt situate la Dunărea de jos, «care este o mare arteră a vieţii industriale şi comerciale, atât pentru Austria cât şi pentru Germania» şi că şi altcum «Austria intrată în noua fază a desvoltării sale ca monarhie constituţională şi democratică, Austria liberă nu poate privì indiferentă la subjugarea poporului român, care durează de atâţia ani, şi încă sub protectoratul a două aşà numite Puteri protectoare», cu atât mai mult nu, după ce nefericitul popor român, *care are de partea sa simpatiile cetăţenilor austriaci*, are conaţionali de ai săi, cari luptă în armata austriacă în număr considerabil pentru cauza Austriei.

Aceste cuvinte ale deputatului Strasser au fost subliniate de aplauzele Camerei austriace, iar

Ministrul de Externe Wesemberg a răspuns, făcând pe scurt istoricul mişcării și a misiunii îndeplinite la Bucureşti de Suleiman Paşa și încheind cu asigurarea că «are motive de a crede, că actualul Guveru al Turciei este foarte dispus a acordà poporului român uşurări esenţiale, ceeace garantează și caracterul bărbaţilor de stat actualmente în fruntea afacerilor ei, Reşid Paşa, Ali Paşa (Ministrul de Externe) și Rifaat Paşa, cei mai liberali bărbaţi din întreagă Turcia».

Precum vedem, la acest moment nu numai Parlamentul austriac, dar şi Guvernul din Viena arătà toată bunăvoinţa pentru cauza română. Mai târziu, când în Austria s'au schimbat lucrurile și reacţiunea a apelat la ajutorul Rusiei, erà firesc să înceteze și simpatiile guvernului austriac pentru tendenţele de emancipare politică și naţională ale Românilor.

La 20 August a interpelat, în Camera Comunelor din Londra, Lordul Dudley Stuart în chestiunea ocupaţiei militare a Principatelor de către Ruși. Ştim că la această dată Rușii intraseră în Moldova, și ameninţau în continuu să intre și în Ţara-Românească. Ministrul de Externe englez, Lordul Palmerston, a răspuns foarte rezervat și ferindu-se de a atinge câtuș de puţin pe Rusia. El a conclus că «Rusia are cu Principatele, ca Putere protectrice, raporturi definite şi autorizate prin tractate. Ceeace a făcut, nu poate fi prin urmare considerat ca o intervenţie ilegitimă a unei ţeri în afacerile alteia. Intervenţia s'a făcut chiar la cererea Hospodarului și nu e nicidecum vorba de o achiziţie de teritoriu».

Această atitudine rezervată a Guvernului en-

glez a fost cauza principală a schimbării politicei dela Bosfor în chestiunea Principatelor. Deși «cei mai liberali bărbați de stat ai Turciei», precum îi numià Ministrul austriac Wessemberg, Reșid Pașa și Ali Pașa neputând însă contà la nici un sprijin din partea Marilor Puteri apusene, și în special a Angliei, ei au fost nevoiți să cedeze stăruințelor Rusiei și să sacrifice pe Români, ale căror dorințe Turcia, la început, se arătase dispusă a le satisface.

La 1 (13) Octomvrie chestiunea Principatelor Române a ajuns și în Parlamentul central al Germaniei din Francfort, unde deputatul Schulz din Weilburg a adresat Ministrului de Externe o interpelare, întrebându-l ce măsuri a luat Guvernul pentru a apărà interesele germane în Moldova și Valahia contra volniciilor (Uebergriffe) cabinetului din Petersburg.

A treia zi după aceea, la 4 (16) Octomvrie, a adresat deputatul Förster din Hünfeld, altă interpelare de cuprinsul următor: «Ce pași a făcut Ministerul pentru a împiedecà inundarea Principatelor prin trupe rusești și a le apărà drepturile? Ce împiedecă numirea ambasadorilor imperiali la Petersburg și Constantinopole? Sunt speranțe că ambasadorii vor plecà în scurtă vreme?»

In desvoltarea interpelării sale, deputatul german a făcut următoarele declarații foarte importante, din cari se vede cât de favorabilă erà, în acele momente, opinia publică în Europa centrală cauzei românismului, grație acțiunii stăruitoare și inteligente a șefilor mișcării române și a agenților ei în străinătate. «Rusia», zice deputatul Förster,

«concentrează un corp de armată considerabil la fruntariile Principatelor și trădează intenția netăgăduită de a le ocupà și apoi a le și ținea pentru sine, dispunând de pe acum într'însele ca în casa proprie. Principatele nu sunt provincii supuse de Poartă prin dreptul răsboiului, ci intrate numai prin tractat sub ocrotirea ei, având ele dreptul de legislație și administrație autonomă. Și finanțele sunt ale Principatelor, cari au să plătească Porții numai un tribut stabilit pentru protecția ei. Nici o națiune nu are interes așà de mare, ca aceste Principate să nu cadă sub stăpânirea Rusiei, ca cea germană. *Un stat romanic la Sud are aceeaș importanță înaltă ca și cel maghiar, ba are chiar una mai mare*».

Aceste cuvinte constată un mare progres al chestiunii române în opinia publică europeană și conțin, *in nuce*, idea fundamentală, care a condus la emanciparea Principatelor de sub protecția rusească. Ei bine, acest progres se datorește «nebunilor» și «comuniștilor» cari au făcut revoluția din 1848.

La cele două interpelări ale deputaților Schulz și Förster, Ministrul de Externe al Imperiul german, cavalerul de Schmerling, a răspuns, tot în ședința dela 4 Octomvrie, accentuând că «Ministerul imperial recunoaște toată importanța Principatelor Dunărene pentru Germania și că viitorul acestor Principate în mare parte depinde de influența ce Germania va ști să exerciteze în chestiunea lor; de asemenea Ministerul este pătruns de necesitatea de a procurà elementului german o influență hotărîtoare în această chestiune». Mai departe Ministrul a arătat, că s'a pus în contact

cu bărbați cunoscători ai stărilor de lucruri din Principate și că îndată ce se va fi trimis un reprezentant al Imperiului german la Constantinopole, se va trimite și unul special în Principate.

Cine sunt acești «bărbați cunoscători ai stărilor de lucruri din Principate», aflăm din corespondența lui I. Maiorescu cu A. G. Golescu reprodusă în publicația documentelor anului. Maiorescu adecă recomandase lui Schmerling pe baronul Richthofen fost Consul al Prusiei la Iași, care căzuse în disgrația guvernului prusian și fusese revocat, pentrucă protestase, împreună cu Consulul francez din Iași de Nyon, contra intrării Rușilor în Moldova în Iunie 1848, și pe Huber, fostul Consul austriac la Brăila, care se compromisese înaintea guvernului din Viena, bănuit fiind că ar fi încercat să înlesnească fuga exilaților Moldoveni, trimiși de Principele Sturdza la Măcin peste Dunăre.

Amândoi aveau să fie atașați pe lângă Ambasadorul imperial la Constantinopole, post pentru care erà designat Generalul Halket, iar pe urmă Richthofen erà destinat să meargă ca Consul general al Imperiului german în Principate.

Alegerea lui Maiorescu erà în adevăr bună din punctul de vedere românesc, pentrucă și Richthofen și Huber erau, nu numai buni cunoscători ai Principatelor, dar și amici sinceri ai Românilor. Numai cât faptul că guvernele din Viena și Berlin i-au revocat, tocmai din pricina sentimentelor lor românofile, cari erau supărătoare pentru politica rusească, erà de rău augur, căci în definitiv nu dela Francfort, ci dela Viena și Berlin se dirigià politica Germaniei. Iar cabinetele din Viena și Berlin țineau mai mult a nu

se strică cu Rusia, care în scurtă vreme a devenit un sprijin puternic al reacţiunii triumfătoare, decât a face un serviciu cauzei române. Consecvenţa a fost, că din trimiterea reprezentanţilor Imperiului german la Constantinopole şi în Principate nu s'a ales nimic. Astfel Germania, cu toată simpatia presei şi a Parlamentului din Francfort, n'a putut să facă nimic pentru cauza Românilor. In zadar asigurase deci Ministrul imperial Schmerling Parlamentul din Frannefort, răspunzând, în şedinţa dela 11 Octomvrie, la o nouă interpelare, a deputatului Jucho, că s'au luat măsuri pentru a intrà în relaţii diplomatice cu Orientul şi că «cu deosebire în Principatele Dunărene se va trimite un om cu desăvârşire familiarizat cu raporturile de acolo, în calitate de Consul imperial».

La 19 Octomvrie Parlamentul din Francfort s'a ocupat din nou cu chestia Principatelor Române. Tot deputatul Schulz, şi sigur tot în urma stăruinţelor convingătoare ale lui I. Maiorescu, a făcut, în numele unui grup de deputaţi, propunerea ca Parlamentul să institue o comisiune specială, care să discute *chestiunea Dunării* în toată întinderea ei şi să facă Parlamentului propunerile indicate.

In motivarea propunerii se spune, în mod foarte semnificativ, că «este una din cele dintâi datorinţe ale Guvernului central să dea Principatelor Dunărene toată atenţiunea şi prin aceasta să se ocupe cu o problemă de cea mai mare importanţă pentru Germania, problemă care până acuma a fost negligeată în mod nejustificabil» ; că e vorba de a «recucerì pentru comerciul german şi pentru emigraţiunea germană drumuri din ve-

chime cunoscute, și a asigurà Germaniei relațiuni mai intime cu Orientul, respingând înaintarea amenințătoare a Rusiei» ; că «tendințele spre libertate ale Românilor orientali sunt în concordanță cu această misiune a Germaniei în noua ei situație şi prin urmare ei trebue protejați contra opresiunii violente», şi în sfârșit că «Germania poate fi sigură de sprijinul Porții în urmărirea acestei misiuni a sale».

Precum vedem, Ioan Maiorescu, în demersurile sale pe lângă parlamentarianii germani, s'a silit a-i convinge cât de mari sunt *interesele lor speciale* la Dunărea de jos, înțelegând cu pătrundere de bărbat de stat, că politica reală nu se face după simpatii și sentimentalități, ci după interese. Altcum aceasta o spune chiar limpede în scrisoarea sa dela 19 Octomvrie către A. G. Golescu. «Voi», zice el în acea scrisoare, «cari sunteți preocupați pentru Francezi, credeți ce vă place. Eu cred ceeace mă învață istoria : eu nu judec după vorbe, ci după fapte. Dela începutul revoluțiunii noastre eu m'am întemeiat pe dreptatea cauzei noastre și pe Turcia ; căci, deși mă temeam, cunoscând debilitatea Porții, dar tot credeam că Turcia se va ținea mai bine, cel puțin va trăgănà lucrul până se va consolidà Germania. *In Germania este speranța noastră;* dar nu pentrucă aș crede pe Germani mai umani decât pe Francezi, nu : egoismul este pretutindenea tot acela. *Insă Germania are interes:* Dunărea de jos este chestiune de vieață pentru Germania. Intărirea elementelor anti-slave, adecă a celui maghiar și a celui român, este deviza Germaniei. Noi dar numai aci putem sperà».

Aveà multă dreptate Ioan Maiorescu în acest raționament, dar greşeala lui erà, că credeà Guvernul central al Germaniei și Parlamentul din Francfort, cari reprezentau unitatea Germaniei, mai tari decum erau în realitate. Aceste instituții nu puteau însă să facă nimic, căci nici străinătatea şi nici chiar singuratecele state germane, şi în special cele două Mari Puteri germane, Austria și Prusia, nu prea țineau seamă de hotărîrile şi de politica lor. Iar «Puterea centrală» a Germaniei nu aveà, în definitiv, putere executivă, n'aveà bani, n'aveà armată, n'aveà reprezentanță externă.

Bine raționà deci Ioan Maiorescu, că o Germanie tare şi unită ar puteà să fie salvarea Principatelor Române, date fiind interesele germane la Dunărea de jos. Dar rău se înşelà, când credeà ca Parlamentul și Guvernul din Francfort reprezentă acea Germanie tare și unită.

Aceasta a recunoscut-o singur Parlamentul din Francfort, când a respins, la 22 Octomvrie, propunerea deputatului Schulz de a se instituì o comisiune specială a Dunării de jos. «Nu înțelegem», zice raportul prin care se motivează respingerea, «întru cât ar puteà promovà instituirea unei nouă comisiuni rezolvarea unei chestii, *ale cărei deficultăți principale ies deocamdată din cercul de activitate al Adunării naționale*.... Sigur, Germania are să urmeze la Dunăre o politică tare şi aceasta sperăm că va aveà în curând un efect cu atât mai puternic și mai binefăcător, după ce noi acolo, ca în întreg Orientul, nu reprezentăm decât cauza dreptății, a civilizațiunii și a libertății popoarelor. Și marile interese vitale

ale ţerilor Dunărene vor ajunge cu timpul la deplina lor voloare, dar nu poate fi misiunea unei comisii a voi să accelereze acest timp pentru popoarele de acolo, prin măsuri ce le-ar propune Adunării naţionale, *cu atât mai puţin, după ce evenimentele sunt schimbătoare, iar noi suntem departe de teatrul acelor evenimente*». Şi nu avem nici o putere ca să ne ingerăm în acele evenimente, ar fi putut să adaugă raportul.

XVIII.

Principatele sub îndoita ocupaţiune ruso-turcă.

Trecem acum la continuarea expunerii noastre despre modul cum au fost «pacificate» Principatele și readuse la ordinea legală a Regulamentului Organic.

Indată la 14 Septemvrie boierii din Bucureşti au prezentat lui Fuad Efendi o adresă de mulţumită, pentrucă «printr'o purtare plină de înţelepciune, de iubire de omenire, de nobleţe şi tot odată de statornicie, linişte a s'a restatornicit şi trebile au luat iarăş mersul lor legal». De aceea ei se grăbesc a aduce Comisarului împărătesc, pe lângă urări pentru Sultanul, şi «prinosul celei mai vii recunoştinţe pentru dignitatea şi iscusinţa cu care a început punerea în lucrare a înaltei sale misii, precum şi pentru blândeţea, dragostea şi indulgenţa cu care a ştiut să atragă toate inimile».

Am văzut, din cele întâmplate la 13 Septemvrie cu prilejul intrării Turcilor în Bucureşti, care a fost «blândeţea, dragostea şi indulgenţa» lor

pentru poporul adunat în Capitală, ca să nu mai vorbim de adevărații părtași la mișcarea revoluționară. Dar despre cruzimile Turcilor în această zi, avem dovezi nu numai cele spuse de martorii oculari dintre revoluționari, ci chiar o anchetă oficială, ordonată de Hory, girantul Consulatului francez din București, și în care se constată, atât mișelia cu care a fost atacată miliția română la cazarma din Dealul Spirei, cât și atrocitățile și jafurile, omorurile și devastările, ce au suferit mulțimea de cetățeni pacinici, între cari și câțivà supuși francezi. Constatările acestei anchete Hory le-a raportat imediat generalului Aupick la Constantinopole, și nu le-a retractat nici în urma insistențelor lui Fuad, care s'a încercat să le desmintă, pe baza unei anchete de complezență, făcută de noua administrație a Caimacamiei. Hory le-a susținut și în câtevà note ale sale adresate direct lui Fuad Efendi, cu toată supărarea acestuia și cu tot tonul brusc și nepoliticos, cu care îi răspundeà; pentrucă erau adevărate și nici astăzi nu pot fi contestate. Brutalitățile Turcilor au răspândit așà groază în poporațiunea Capitalei, încât Caimacamul și Omer Pașa, în calitate de guvernor militar al Capitalei, au fost siliți să provoace, la 16 Septemvrie, pe neguțători, printr'o publicație oficială, ca să-și deschidă prăvăliile și să-și vadă de afaceri, căci dela intrarea Turcilor toate prăvăliile au fost închise de frica lor.

Sălbăticiile Turcilor din 13 Septemvrie mai sunt confirmate și într'o adresă, pe care cetățenii și supușii francezi din București au trimis-o, la 17 Septemvrie, președintelui Guvernului francez, ce-

rându-i ocrotirea, atât pentru ei cât şi pentru ţara ai cărei oaspeţi erau.

Dar Turcii, după ce au instituit noul guvern regulamentar, şi după ce au arestat și trimis peste fruntarii pe principalii autori ai mișcării revoluţionare, s'au mai potolit; și după restabilirea vechiului regim, ei în adevăr s'au silit a se purtà omeneşte cu poporul și a nu mai da prilej de plângeri. Cu atât mai neexplicabilă rămâne atitudinea lor din 13 Septemvrie, care din partea Românilor n'a fost motivată prin nimic. De aceea nu e mirare că s'a ivit și s'a susţinut bănueala, că năvălirea barbară din 13 Septemvrie în București, și vandalismele ce au urmat-o, au fost inspirate de Generalul Duhamel, în interesul politicei rusești, căreia i-au trebuit acte de barbarie turcească, pentru a-şi justificà propria ei ocupaţiune militară a Ţerii-Românești, de care altcum n'a fost trebuinţă. Fuad Efendi făcutu-s'a el din slăbiciune sau din exces de zel, sau poate convins de niscaivà argumente sunătoare, instrumentul acestei foarte posibile intrigi a lui Duhamel, acest punct a rămas și va rămâneà probabil în veci neclarificat.

In fine intrară și Rușii, la 16 Septemvrie, în Ţara-Românească. Numai decât in Focşani, ei arestară pe administrator și pe ceilalţi slujbași ai fostului guvern revoluţionar şi îi puseră în închisoarea judeţului ca pe niște criminali. Nu respectară nici chiar locuinţa starostelui coloniei franceze, de unde scoaseră între baionete pe Administratorul Scarlat Turnavitu şi pe alţi doi funcţionari ce se refugiaseră acolo, crezând că în casa reprezentantului unei Puteri străine vor fi în siguranţă;

dar nu numai că n'au fost, ci însuş starostele francez Calcagno a fost insultat şi ameninţat de soldaţii şi ofiţerii ruşi, după cum se plânge într'un raport către Consulul său din Bucureşti.

Dela Buzău până la Bucureşti, Ruşii au continuat să aresteze şi să trimită la închisoare pe toţi cei bănuiţi sau denunţaţi, cari n'au izbutit să scape cu fuga: foşti funcţionari, proprietari, neguţători şi preoţi, destul numai să le fi fost denunţaţi ca revoluţionari.

Intr'aceea Fuad Efendi şi Caimacamul C. Cantacuzino urmau înainte, sub inspiraţia lui Duhamel, a luà măsuri pentru restabilirea ordinei legale. Astfel printr'un decret din 21 Septemvrie ei instituiră o Comisiune, care să cerceteze pe toţi «vagabonzii» periculoşi ordinei publice. Pe cei străini să-i dea peste graniţă prin canalul Consulatului respectiv, pe cei indigeni, «cari n'ar înfăţişà chezăşuiri îndestulătoare de bună purtare», asemenea să-i dea peste graniţă, iar ţăranii şi locuitorii cari au năvălit în Capitală părăsindu-şi îndeletnicirile, să se trimiţă la vetrele lor, cunoscându-se că cei ce se vor trimite peste graniţă nu se pot întoarce în ţară «fără o poruncă hotărîtoare a Măririi Sale Sultanului». Erà aceasta o măsură dibace de a se scăpà, sub titlu de «vagabond», de orice om bănuit că a luat parte la revoluţie, şi în special de numeroşii tineri Transilvăneni, cari se puseră la dispoziţia Guvernului revoluţionar, cum şi de mulţimea de străini, Greci, Nemţi şi Ovrei, cari se strânsese în jurul steagului tricolor, în numele devizei «dreptate-frăţie», se înscriseră la garda naţională, cu un cuvânt se dovediră «periculoşi» pentru ordinea publică.

Tot la 21 Septemvrie Faud Efendi și Caimacamul C. Cantacuzino trimit Mitropolitului Neofit o adresă, prin care îl provoacă să aresteze și să pedepsească cu închisoare pe toți clericii, preoți și călugări, cari au luat parte la revoluție. Și vrednicul prelat s'a grăbit să pună în închisoarea Mitropoliei sau pe la mânăstiri pe toate fețele bisericești, a căror vină erà că, în urma ordinelor primite chiar dela el, Mitropolitul, în timpul Guvernului revoluționar, slujiseră sfeștanii, sfințiseră steaguri tricolore și luaseră jurământul pe Constituție, întocmai ca și Mitropolitul în București.

In schimb însă Fuad Efendi anunță, la 24 Septemvrie, într'o scrisoare către Mitropolitul, că dă iar voie *să se tragă clopotele la biserici*, lucru care îl oprise după intrarea Turcilor în București, sub cuvânt că clopotele au fost întrebuințate ca semnal de alarmă pentru a strânge poporul și a provocà desordine.

Până la disolvarea taberei lui Magheru de peste Olt, regimul regulamentar n'a putut să se stabilească în Oltenia. Acolo oamenii mișcării n'au voit să primească pe funcționarii trimiși de Caimacamie, nici să asculte de ordinele ei. Ba la Slatina, revoluționarii au pus stăpânire pe podul umblător de peste Olt, au oprit toți curierii stăpânirii și în general n'au lăsat pe nimenea să treacă Oltul, înainte de a se convinge că nu este om al nouăi stăpâniri. Dar și în interiorul Valahiei-mari, d. e. în județul Vlașca și Teleorman, țăranii cari se înfruptaseră din pomul libertății și nu știau poate că timpul «dreptății și al frăției» a trecut deocamdată, dedeau semne de nesupunere, refuzau să primească ordinele

nouăi stăpânirii și cu deosebire să dea hârtiile primite în timpul Guvernului revoluționar, și armele ce li se cereau, între cari nu numai puști și lănci, dar chiar și topoare, coase, etc. Caimacamul comunicând acestea lui Fuad Ffendi, acesta iea măsuri militare pentru restabilirea ordinei în acele puncte. Detașamente de trupe turcești sunt trimise la fața locului, vinovații de căpetenie sunt arestați, aduși la București, ținuți mai multe luni la închisoare, apoi «pilduiți» cu bătaie la spete, chiar în mijlocul satelor lor, și trimiși din nou la închisoare, pentru mai multe luni, prin diferite mânăstiri.

Dar Rușii nu se mulțumiau cu măsurile luate de Fuad Efendi pentru restabilirea ordinei legale. Ei cereau, precum am amintit și la alt loc, să se introducă o acțiune în stil mare contra tuturor acelora cari au luat parte la mișcarea revoluționară. Spre acest sfârșit Comisarul rus, Generalul Duhamel, a propus să se institue o Comisiune de anchetă, care să cerceteze cu severitate pe toți aceia cari dela 11 Iulie au luat parte la revoluție și au comis delicte în scopul de a răsturnà instituțiile țerii. Cei aflați vinovați, împărțiți în mai multe categorii, să fie apoi traduși înaintea tribunalului criminal și osândiți după gradul vinii lor.

După propunerea prezentată pe Duhamel, atât Caimacamului cât și lui Fuad Efendi, Comisiunea trebuià să fie compusă din trei boieri din cei mai distinși, lângă cari să fie atașați un ofițer superior turc și unul rus. Sentințele aduse de tribunalul criminal contra vinovaților, aveau să fie executate numai după ce vor fi obținut con-

firmarea Sultanului. Vom vedeà mai târziu din cine a fost compusă această Comisie, precum și rezultatul activității sale.

Țăranii clăcași au primit, în general, cu destulă liniște restabilirea ordinei regulamentare, și numai ici colo s'au întâmplat mici turburări fără nici o importanță. Dar proprietarii și arendașii, cari le pretindea nu numai săvârşirea muncilor și prestarea dișmelor legiuite, ci și despăgubiri considerabile pentru pagubele ce pretindeau a fi suferit în timpul revoluției, se temeau că țăranii exasperați vor comite turburări. La insistența lor și a guvernului, Fuad Efendi a ordonat să se trimiță coloane mobile de trupe otomane, cari să se plimbe prin satele tuturor județelor şi să îndemne sau să silească pe țărani la împlinirea datorințelor către proprietate. Aceste coloane mobile au cutreierat în adevăr țara în cursul lunii Octomvrie, însoțite de câte un ofițer al miliției pământene, dar aproape pretutindenea n'au avut altcevà de făcut decât să constate că țăranii s'au supus, au făcut toate semănăturile de toamnă și sunt cu desăvârșire liniștiți. Nu erà bietul clăcaș român, obicinuit cu atâtea nenorociri și nedreptăți, nici dispus, nici în măsură de a se apucà să turbure țara, acum când, pe lângă împilătorii săi pământeni, mai aveà în spinare şi două armate străine de ocupație, cărora trebuià să le facă cărături nesfârșite și pe cari în definitiv el aveà să le hrănească.

Cât pentru despăgubirea proprietarilor și arendaşilor de pagubele ce pretindeau că au suferit din partea clăcașilor în timpul revoluției, prin faptul că unii țărani au refuzat să facă zilele de

clacă, așà că parte din recoltă ar fi rămas nestrânsă sau netreieratâ, sau că alții ar fi pășunat în locurile proprietarilor, ar fi nimicit peștele din eleștae, și multe altele de acestea, s'au instituit de asemenea comisii de anchetă și s'au trimis prețuitori prin toate satele, cari însă au lucrat cu așà străşnicie și cu atâta lipsă de milă pentru bietul țăran, încât însuş Caimacamul pare a se fi revoltat și s'a văzut silit să dea ordine speciale, ca să mărginească lăcomia proprietarilor și arendașilor.

Altă comisie specială a fost instituită, la 9 Octomvrie, pentru luarea socotelilor Statului sub guvernul revoluționar, dela 11 Iunie până la 13 Septemvrie. Pe această temă s'a scris mult și s'a bârfit mult în contul șefilor mișcării. Că ar fi golit Visteria, că după căderea Revoluției ar fi plecat cu mai multe milioane, și câte și mai câte de felul acesta. In publicația des citată sunt cuprinse toate actele de importanță câte s'au putut aflà în Arhivele Statului și în ministere, precum și în colecțiile Academiei Române și pe la particulari, privitoare la gestiunea financiară a guvernului revoluționar. Din acest material de acte nu se poate însă de loc conclude, că revoluționarii ar fi făcut cheltueli exagerate, necum să fi sustras sume mari sau mici, pentru trebuințele lor particulare, sau pentru alte scopuri inavuabile. N'au cheltuit mult, pentrucă nici n'ar fi avut de unde, căci la venirea lor la guvern au găsit Visteria aproape goală, ba Principele Bibescu își scontase și lista civilă, luând în contul ei peste 400.000 lei mai mult decât i s'ar fi cuvenit. N. Bălcescu, în scrisoarea dela 23 Decemvrie 1848

către Ion Ghica, face o socoteală aproximativă a banilor cari au fost cheltuiți de revoluționari în cursul guvernării lor, nu pentru trebuințele lor particulare, ci pentru trebuințele țerii, așà cum le-au înțeles ei firește, adică pentru propagandă, presă, garda națională, serbări, etc. Suma la care ajunge este destul de mică. Iar aceasta pentrucă lipsa de bani erà foarte mare, atât în Visterie cât și în țara întreagă. Comerțul erà paralizat, holera, lăcustele și seceta contribuiseră și ele ca să sporească criza generală. De unde dar erau să intre bani în Visterie și de unde erà să cheltuească revoluționari mult? Din contra, toată corespondența lor se resimte de jena în care erau, pentrucă nu aveau bani. Iar după căderea revoluției, Tell și Eliade se plângeau lui Bariț în Brașov, câtevà zile după ieșirea lor din țară, că n'au din ce trăì, așà că Bariț exclamă, într'o scrisoare a sa către I. Maiorescu, că «nu înțelege cum dracul acești oameni nu s'au gândit la viitor!». Tot asemenea se plângeà I. Maiorescu că nu poate sta la Francfort, căci n'are de cheltueală, iar ceilalți emigranți, întrucât n'au avut resurse dela familiile lor, au dus-o într'o continuă mizerie, sau au fost siliți să primească subvenții dela guvernul turcesc. Au fost, adevărat, oarecari discuții între emigranții adunați la Paris, pentru niște sume de bani, dar acelea au fost provocate mai mult de animozități personale și în tot cazul erà vorba de sume neînsemnate.

Altcum comisia pentru luarea socotelilor, instituită de guvernul Caimacamiei, încă n'a putut să constate nimic în sarcina revoluționarilor, deși bunăvoința sigur nu i-a lipsit. Tot ce a putut

scoate la iveală ca ne în regulă, au fost lefile comisarilor de propagandă și diurnele diferitelor deputații trimise la București, precum și ale Comisiei pentru desbaterea chestiunii proprietății, căci bine înțeles, cheltuelile considerabile făcute cu găzduirea lui Suleiman Pașa la Giurgiu și București, n'au fost criticate; acelea erau în regulă, și erau în cele din urmă o nimica toată față cu cheltuelile făcute de guvernul Caimacamiei cu Fuad Efendi şi cu Omer Pașa, cu generalii ruși Lüders, Duhamel şi cu toţi ceilalți, cu serbările ce au urmat după aceea în onoarea Impăratului Nicolae, cu Bairamul Turcilor, etc., etc.

S'au mai criticat și sumele primite de Ion Ghica în calitate de agent al țerii la Constantinopole, pentru cari s'a pus chiar sechestru pe proprietățile sale din țară. De asemenea boierii, intrând în vederile lui Duhamel, se arătase foarte dispuși a pune în socoteala șefilor revoluției toate cheltuelile pricinuite de suprimarea revoluţiei, de întreținerea numeroşilor arestanți şi de comisiile pentru anchetarea și pedepsirea lor. Spre acest sfârşit s'a propus chiar *confiscarea* averilor lor, ceeace Poarta n'a acceptat însă, sprijinită fiind și de diplomația din Constantinopole, în special de Ambasada engleză, și astfel această măsură barbară și nedreaptă n'a putut fi luată.

Este însă cert că, dacă s'ar fi putut constată prin acte oficiale, că revoluționarii au prădat Vistieria, confiscarea averilor lor s'ar fi cerut pentru aceasta, iar nu pentru cheltuelile de pușcărie și de judecată ale arestanților politici, cum s'a cerut în realitate.

In 28 Septemvrie a sosit Generalul Lüdres cu

grosul armatei rusești de ocupațiune în apropierea Bucureștilor. El n'a intrat însă imediat în Capitală, ci s'a oprit la Colentina, unde trupele s'au așezat în tabără, iar Generalul a luat locuință în castelul Princesei Ghica, văduva fostului Domn Grigorie D. Ghica. Aici a fost bineventat de Caimacamul, de Mitropolitul, de miniștri şi de boieri, care mai de care arătându-i devoțiunea şi recunoștința că a venit să scape țara de revoluționari.

Câtevà zile după aceea Rușii au intrat în București, în cartierele de iarnă ce li se pregătise. La intrarea lor în oraş, un serviciu divin a fost celebrat în biserica Sărindar (3 Oct.), iar Mitropolitul printr'un discurs, nu se poate mai slugarnic, a mulțumit Țarului Nicolae pentru marea binefacere de a-și fi trimis armata, ca să restatornicească ordinea legală, care însă erà restatornicită de Turcii lui Fuad, adecă să restabilească Regulamentul Organic, cu privilegiile lui, cu claca și iobăgia țăranilor și cu robia Țiganilor.

Bucureștii aveau acum două armate de ocupație. Turcii se așezară de-a dreapta Dâmboviței, iar Rușii de-a stânga. Școalele publice dela Sf. Sava şi dela Radu Vodă au fost prefăcute în cazărmi rusești, precum şi numeroase case particulare, ca a lui Eliade dela Obor și altele. După aceea a început o eră de veselie și de petreceri, ca și când n'ar fi existat țară mai fericită ca Țara-Românească. Balurile erau succedate de prânzuri, de recepțiuni, de concerte și reprezentațiuni teatrale, și cucoanele și boierii români erau cei mai fericiți că pot să primească

şi să ospăteze pe înalţii dignitari, pe sumedenia de paşale turceşti şi generali muscăleşti.

Precum făcuseră şi boierii din Bucureşti, asemenea au prezentat şi boierii din oraşele din provincie adrese de mulţumită, atât paşelor turceşti cât şi generalilor ruşi cari au venit cu trupele străine să ocupe acele oraşe. Aşà au făcut boierii din Craiova, din Vâlcea, din Brăila, din Târgu-Jiu şi din alte oraşe, ca şi când n'ar fi fost nimic mai natural şi mai fericitor pentru inimile lor patriotice decât ca ţara să fie călcată şi sărăcită de două invazii străine, să muncească înainte, să plătească cât i se cere şi să tacă!

Aveau dar cuvinte boierii să mulţumească Ţarului pentru binefacerea de a fi trimis viteaza sa armie ca să scape Ţara-Românească! Nu e vorbă, cheltuelile ocupaţiei aveà să le suporte tot ţara, dar ca o culme a generozităţii moscovite, «M. S. Impăratul, în constanta sa solicitudine pentru binele ţerilor (al Moldovei şi Ţerii-Româneşti), cari se bucură de înalta sa protecţie, şi în scopul de a evità orice greutate s'ar puteà ivì la aprovizionarea trupelor, a avut milostivirea de a ordonà ca un împrumut de 300.000 ruble să le fie acordat pentru acoperirea cheltuelilor de aprovizionare». Aşà scrià Consulul general Kotzebue, la începutul lui Octomvrie, Caimacamului Cantacuzino, adăugând, se înţelege, că pentru restituirea acestei sume, cât şi a altor avansuri, ce se vor fi făcut, sunt a se luà măsurile trebuincioase. Măsurle trebuincioase au fost că s'a sporit birul bieţilor ţărani şi, adevărat, s'a pus şi un mic impozit pe proprietarii de moşii, din cari

apoi s'a restituit prea graţiosului Protector acest împrumut sui generis.

Chestiunea acestui împrumut este tot ce se poate mai caracteristic pentru firea şi scopurile Protectoratului rusesc în Principatele Române. Este cert că Ruşi n'au intrat în Principate la 1848 pentru a suprimà revoluţia. Aceasta erà dejà suprimată, când ei au ocupat Ţara-Românească, şi în tot cazul suprimarea ei n'ar fi reclamat un întreg corp de armată, compus de 6 regimente de infanterie, 3 regimente de cavalerie, 2 regimente de cazaci şi 50 de tunuri, cu mari cantităţi de muniţiuni şi cu echipamentul complet pentru 2 poduri, după cum aflăm din raportul Consulului francez din Iaşi către Ministrul său, dela 8 Octomvrie. Astăzi ştim pentru ce au ţinut Ruşii cu tot preţul să ocupe Principatele Moldova şi Ţara-Românească: Le trebuià o bază de operaţiune pentru acţiunea militară ce se pregătiau să înceapă pentru suprimarea revoluţiei din Monarhia austriacă, şi poate şi pentru planurile lor panslaviste privitoare la Slavii de Sud. Şi pentru aceste scopuri politice ale Rusiei bietele Principate au fost mielul de jertfă, osândit să suporte o îndoită ocupaţie militară, iar boierii români nu s'au ruşinat a se mai şi prosternà şi a mulţumì pentru generozitatea Ţarului, că s'a milostivit a le acordà un împrumut, din care să se plătească, deocamdată, cheltuelile de aprovizionare, tot ale trupelor ruseşti. In adevăr, ultimul grad de decadenţă şi de lipsă de dignitate naţională! A fost timpul suprem, ca «nebunii» şi «comuniştii» dela 1848 să înceapă lupta de e-

mancipare de sub acest umilitor și înăbușitor Protectorat!

Astăzi, când toate s'au isprăvit cu bine, și România este un regat independent și respectat în concertul european, numai cu greu, și numai studiind în amănunțimi raporturile și evenimentele din trecut ne putem da seama, cât de măreață și cât de eroică a fost hotărîrea de a începe acest uriaș răsboiu. Mișcarea din 1848, chiar dacă n'ar aveà altă însemnătate, decât că a constituit începutul și așà zicând declararea răsboiului, și încă va rămâneà în veci memorabil pentru toți Românii cu durere pentru soarta neamului lor!

Intr'aceea Rușii, și in special Comisarul împărătesc General Duhamel, dispuneau în Țara-Românească ca într'o țară cucerită, sau mai bine zis ca la ei acasă. Fără de a mai întrebà de Fuad Efendi, ba chiar în contra protestărilor lui, ei continuă cu cea mai mare strășnicie persecuția contra tuturor cari erau denunțați a fi luat parte la mișcarea revoluționară.

Culmea acestor persecuții a fost ajunsă la 24 Octomvrie, într'o Duminecă. Barierile Bucureștilor a fost închise cu soldați ruși, și după aceea patrule de Cazaci, însoțiți de oameni de ai Caimacamiei, au început o adevărată vânătoare după revoluționari. Vreo 40 de persoane au fost arestate în acea zi, unii ridicați din locuințele lor, alții scoși între baionete de prin biserici, alții arestați în stradă sau prin localuri publice. Vina ce li se atribuià acestora, a fost că ar fi luat parte la arderea Regulamentului Organic și a Arhondologiei, la 6 Septemvrie. Arestanții, împreună cu alți arestați mai înainte și cu mulți

alții aduși de prin provincie, au fost cu toții internați în mânăstirea Plumbuita, sub pază militară rusească. Intr'o noapte însă Plumbuita a ars în cea mai mare parte, iar după aceea ei au fost mutați în mânăstirea Văcărești, la 29 Octomvrie, din ordinul generalului Lüders, și ținuți în arest până când au fost judecați de Curtea criminală. Fuad Efendi a protestat contra acestei volnicii rusești comise peste capul lui, și a trimis un curier special la Constantinopole, raportând cele întâmplate ; dar toate acestea n'au avut nici un efect, căci nu Turcii, ci Rușii erau acum adevărații stăpâni în țară. Tot din propria lor autoritate și fără a întrebà de Fuad au făcut Rușii dispoziții amănunțite pentru dezarmarea completă a țerii, deși dezarmarea erà ordonată de Fuad și de Caimacamul încă din primele zile după căderea revoluției.

Din ordinul lui Duhamel au fost instituite, atât în Capitală cât și în toate județele, comisii mixte pentru dezarmare, cari aveau să lucreze după instrucții amănunțite date de comandamentele rusești, și din cari, deși făceau parte și câte un ofițer român și unul turc, cel mai de căpetenie erà ofițerul rus, căci în realitate el strângeà armele şi le păstrà sub paza caraulelor rusești. Armele de tot felul au fost strânse din tot cuprinsul țerii, bine înțeles boierii şi oamenii lor de casă rămânând scutiți, dela toată lumea până și dela sudiții și protejații Puterilor străine. Din această pricină guvernul Caimacamiei a avut o interminabilă corespondență cu Consulatele, cari, provocându-se la tractate, cereau scutirea sudiților de sub ordinul de dezarmare.

Sub raportul intelectual, Principatele Române avură să sufere, dacă se poate, şi mai mult decât sub cel politic şi economic. Sistemul rusesc de guvernare a înăbuşit pur şi simplu orice mişcare intelectuală şi culturală. Toate foile de peste fruntarii au fost oprite de a intrà în ţară şi aspre porunci au fost date, ca toţi călătorii şi toate bagajurile să fie riguros controlate, ca nu cumvà să se strecoare vreun număr de ziar, care ar puteà conţineà idei periculoase. Cu deosebire foile româneşti de peste munţi, «Gazeta de Transilvania» şi «Foaia pentru minte, inimă şi literatură» din Braşov şi «Bucovina» din Cernăuţi au fost straşnic oprite. Asupra tipografiilor şi librăriilor din ţară s'a stabilit, atât din Moldova, cât şi în Ţara-Românească, o cenzură cu adevărat muscălească, egalând cu cea mai completă proibiţiune a importului şi a producţiunii de lucrări literare. Nu mai erà permis să se tipărească şi să se cetească nimic, decât publicaţiile oficiale din Buletine şi laudele stupide ale stăpânirii şi ale «Inaltelor Curţi Suzerană şi Protectriţă», debitate de «Albina Română» din Iaşi, de «Vestitorul Românesc» şi de «Bukurester Deutsche Zeitung» din Bucureşti.

Şcoalele din Bucureşti erau, precum ştim, închise. La Sf. Sava s'a instalat o cazarmă rusească, iar profesorii, mulţi dintre ei Transilvăneni de origine, erau parte daţi peste graniţă, parte arestaţi sau fugiţi. Caracteristică este următoarea întâmplare: Evacuându-se localul dela Sf. Sava, Eforia Scoalelor a întrebat la Departamentul Credinţei, ce să se întâmple cu mobilierul şcolar şi cu modestele colecţii de ştiinţe naturale, ce se

găsiau acolo și cari rămaseră fără adăpost. Se zice că Logofătul Credinței, obscurantul și arhireacționarul C. Belu ar fi răspuns, că mobilierul să se vânză, iar colecțiile să se scoață în mijlocul curții și să li se dea foc. Fapt este că există o adresă a Departamentului Credinței, prin care cere Căimăcimei voie să vânză la licitație mobilierul dela Sf. Sava, nemai fiind deocamdată trebuincios și neavând unde să se păstreze.

Tot asemenea au fost închise, la 1 Noemvrie, toate școalele așà numite normale de prin orașele reședințe de județe, iar cele sătești nici nu s'au mai deschis după căderea revoluției, ci din contra s'a dat ordin ca să nu se mai incasseze dela țărani taxa de câte 2 lei vechi, care servià la plata învățătorilor.

Precum știm, miliția națională a Țerii-Românești a fost desarmată și soldații trimiși acasă, după intrarea Turcilor în București și căderea Revoluției. Au fost mănținuți numai dorobanții și pichetașii pentru paza fruntariilor, iar garnizoanele orașelor au fost ținute de trupele turcești și mai cu seamă de cele rusești.

La sfârșitul lui Noemvrie, miliția națională a fost însă reorganizată, sub comanda polcovnicului Garbaski, un bătrân ofițer rus, intrat în miliție dela înființarea ei, rusofil și regulamentist desăvârșit. Mitropolitul Neofit a publicat încă dela 1 Noemvrie o nouă pastorală, prin care desleagă din nou pe toți militarii de jurămintele, afurisaniile și anatemele rostite de el însuș și îi îndeamnă să depună un nou «jurământ de credință și supunere către legiuita stapânire a țerii și pravililor

recunoscute de amândouă înaltele împărătești Curți».

Luarea jurământului de credință către noua stăpânire regulamentară s'a făcut apoi la 28 Noemvrie cu o deosebită solemnitate, la care au asistat, pe lângă autoritățile locale, și Omer Pașa din partea Turcilor și Generalul Duhamel din partea Rușilor. Ambii au ținut cu acest prilej câte o cuvântare. Omer Pașa s'a mulțumit însă a vorbì în general despre calitățile soldatului, cari sunt «fidelitatea, bravura și subordinația», și a asigurà, în mod foarte politicos, că se simte fericit a fi asistat la prestarea jurământului și speră că miliția, și în special ofițerii, «vor ști să-și facă cu onoare datoria și să câștige bunăvoința și satisfacția M. S. Sultanului, Suveranul lor, precum și a M. S. Împăratului Rusiei, Protectorul lor». Altcum însă Duhamel. El s'a folosit de acest prilej pentru a da ofițerilor o strașnică lecție pentru purtarea lor în timpul Revoluției. «Regret că trebue să o spun», zice el, «dar miliția românească n'a corespuns speranței ce cele două înalte Curți au pus în ea. Nici când o mână de facțioși n'ar fi reușit să răstoarne toate instituțiile țerii, dacă fiecare dintre d-voastră și-ar fi făcut datoria. A fost trădare din partea câtorvà, nehotărîre, moliciune și lipsă de adevărată disciplină militară din partea tuturor.... Fiți încredințați că miliția, cu efectivul ce l-a avut înainte de catastrofa din urmă, ar fi fost suficientă pentru a reprimà orice încercare de turburare și de răscoală. Și spre acest scop numai a fost instituită miliția. Spre acest scop țara își impune sarcinile împovărătoare pentru întreținerea ei».

Se înțelege că toate comandamentele trupelor au fost modificate. Ofițerii cari au luat parte la mișcările revoluționare, sau erau bănuiți de a aveà idei revoluționare, au fost, întrucât nu erau plecați din țară, licențiați din slujbă, cei înaintați sub guvernul revoluționar au fost retrogradați, și în fruntea regimentelor și batalioanelor s'au pus numai regulamentiști încercați. Colonelul Solomon și Maiorul Lăcusteanu, înaintați în grad, au fost reintegrați în slujbele lor, dar Colonelul Odobescu, nu știm din ce cauză, a rămas tot fără funcție în armată. Probabil însă că relațiile lui cu fostul Domn Bibescu, dar și mai mult faptul că la începutul Revoluției a consimțit să rămână în capul oștirii, nu inspirau destulă încredere Caimacamului, şi în special lui Duhamel, care erà acum adevăratul Domn în Țara-Românească.

Un număr de ofițeri par a fi crezut că cuvintele insolente ce le-a adresat Duhamel la 28 Noemvrie nu pot rămâneà fără răspuns din partea ofițerilor români, și de aceea i-au trimis acestuia o adresă ce constitue o dovadă tristă despre spiritul corpului ofițeresc din acele zile negre. «Infierați cu pecetea infamiei», îi scriau ei, «puteà-va miliția românească să merite încrederea celor două Curți, cari au binevoit încă a pune sub paza ei instituțiile țerii? Puteà-va ea să se ridice în ochii compatrioților ei și să le recâştige vreodată încrederea?». De aceea ei cer să se facă o anchetă scrupuloasă, care să dovedească pe cei ce au luat parte la revoluție, cu cari petiționarii nu se solidarisează, ci mai vârtos protestă de inocența şi de devotamentul lor absolut.

Dar de altă parte Colonelul Solomon, într'o

scrisoare ce a trimis lui Duhamel, arată că subscriitorii petiției de mai sus, cari ar fi coloneliì Banof, I. Em. Florescu, Bălăceanu și Engel, în înțelegere cu Ion Bibescu si cu căpitanul Costaforu, cari erau oameni cunoscuți ca devotați fostului Principe Bibescu, au pus la cale petiția n scop de a produce turburări în miliție și a înlesnì prin aceasta revenirea lui Bibescu la Domnie. Oricum ar fi aceasta, nu le face onoare ofițerilor din miliția regulamentară dela 1848, că s'au înjosit la acte de slugărnicie, la denunțări și la intrigă față cu Comisarul Rusiei, care își bătea joc de toate drepturile și de toate sentimentele naționale ale Românilor.

XIX.

Prigonirile revoluționarilor.

Să vedem acum care a fost soartea arestaților politici, adecă a participanților la mişcarea revoluționară din 1848, asupra cărora s'a descărcat toată urgia Rușilor.

Știm că ei au fost internați în mânăstirea Văcăreşti, unde, după o listă păstrată în Arhiva Ministerului de Interne (astăzi la Academia Română), în Noemvrie se găsiau : 52 de arestanți «de clasul I», între cari foștii administratori de județe Scarlat Voinescu, Scarlat Turnavitu și alții ; 17 de «clasul al II-lea» şi 23 «de clasul al III-lea», adecă preoți de sate şi țărani, în total 92 de arestanți. Unii dintre ei au fost puşi în libertate, parte din lipsă de dovezi, parte în urma diferitelor intervenții, iar cei-

lalți au fost supuși cercetării unei comisii speciale, compusă din: Mihail Cornescu, Scarlat Ghica și polcovnicul Garbaski, având procuror pe M. Sutzu.

Consulul francez din București Ségur caracterizează pe acești onorabili boieri precum urmează (nota sa din 26 Septemvrie către Bastide):

«M. Cornescu este un om ruinat; el a fost o creatură a Principelui Bibescu, care după ce i-a încredințat ministerul justiției, a trebuit să-l revoace din cauza prevaricațiilor lui. M. Cornescu va aparțineà totdeauna partidului care-l va plătì.

«Scarlat Ghica este un risipitor, care multă vreme a făcut opoziție Principelui Bibescu și care într'o zi, pentru o leafă de 350 franci pe lună a încetat să-l mai atace și a devenit apărătorul lui cel mai ardent. El este astăzi atât de plecat Rușilor, încât nici el nici nevastă-sa nu se mai duce la mamă-sa, Principesa Ghica, pentrucă Fuad Efendi se duce câte odată seara la ea, și o întâlnire cu Fuad ar puteà să-l compromită.

«Colonelul Garbaski este un Polonez care a servit multă vreme în Rusia și care trece ca supus cu trup și suflet intereselor Curții protectoare.

«In fine Sutzu este cumnat cu Scarlat Ghica și părtaș la toate devotamentele lui.

«Cu un tribunal astfel compus, vieața și libertatea deținuților politici se găsește evident în mâinile Generalului Duhamel și de aici urmează inevitabil, că condamnările vor trece în ochii tuturor ca manifestațiuni ale puterii Rușilor și ale slăbiciunii guvernului otoman; iar achitările vor

fi considerate ca acte de înaltă clemenţă, pentru care toată onoarea va fi a Impăratului Niculae».

Nu încape îndoeală, că şi Turcii aşà au înţeles situaţia creată prin instituirea acestei comisii. Tot consulul francez Ségur relatează, în nota sa dela 27 Decemvrie către Drouyn de Lhuis, că Poarta a protestat contra instituirii tribunalului excepţional, de către Duhamel, pentru judecarea revoluţionarilor arestaţi, arătând că Duhamel nu erà în drept să facă aceasta din propria sa autoritate. Protestările Porţii nu mai aveau însă nici o valoare, mai ales că boierii români intrase cu totul în voia lui Duhamel şi primiau şi executau prompt toate ordinele lui.

In cele din urmă a trebuit dar să consimţă şi Poarta ca participanţii la revoluţie să fie daţi în judecată ; a izbutit însă totuş să facă pe Ruşi a primì restricţia, că nu vor fi judecaţi decât aceia cari au luat parte la arderea Regulamentului Organic şi a Arhondologiei, precum şi aceia cari vor fi dovediţi că s'au opus cu armele în mână la intrarea Turcilor în Bucureşti. Aşà stând lucrurile, a fost încă un noroc, că Fuad Efendi s'a grăbit să trimită peste graniţă pe adevăraţii şefi ai revoluţiei, înainte de a sosì Ruşii în Bucureşti şi înainte de a-şi stabilì Duhamel atotputernicia, căci altcum, graţie neputinţei Turcilor şi mai ales graţie servilismului boierilor români, nu putem şti care ar fi fost soartea lor dacă ar fi ajuns treaba la judecată după procedura muscălească. S'ar fi putut realizà atunci ameninţările cari adeseori le proferau agenţii muscăleşti în timpul revoluţiei, anume: ca toţi sau mulţi din ei «să fi înfundat Siberia».

Comisia pentru cerceterea celor implicați în fapte revoluționare și-a început lucrările la 23 Noemvrie. Că ea erà inspirată mai mult de ordinele ce primià dela Generalul Duhamel decât de legile şi de interesele țerii, se vede lămurit din toată activitatea ei, dar cu deosebire din următoarele două fapte simptomatice: Deși erà formal convenit între Comisarii celor două Curţi suzerană și protectriță, că vor fi traşi la răspundere numai aceia dintre revoluționari, cari au luat parte la arderea Regulamentului Organic și cari s'au opus cu armele la intrarea Turcilor în București, totuș comisia a pus sub cercetare pe tânărul Al. Lipati și pe Transilvăneanul C. Roman, pentrucă au fost denunțaţi a fi luat parte la scularea din 11 Iunie, când au fost văzuți purtând steaguri tricolore. Firește că de acest «delict» se făcuseră vinovaţi mii de oameni şi că Fuad Efendi proclamase amnistie generală, în numele Sultanului, dar se vede că Duhamel a fost de altă părere, iar patrioticii noștri boieri, membri ai comisiei, s'au grăbit să-i facă pe voie.

Și mai nostim este următorul caz : Intre arestanții politici din mânăstirea Văcărești fusese și un C. Caramanlâu. Comisia nu-i găsise nici o vină și de aceea Fuad Efendi ordonase să fie pus în libertate, ceeace s'a şi întâmplat. Dar de astă dată Generalul Lüders a fost de altă părere. Pe baza unui denunț, venit din nou sau pus la cale, el a ordonat ca bietul Caramalâu să fie iarăș pus la arest și luat la cercetare. Se pare însă că nici de astă dată nu i s'a găsit nici o vină, căci în dosarul Curții criminalicești, care a judecat pe revoluționari, nu-l găsim printre condamnați. După toată

probabilitatea, Ruşii n'au voit altcevà, decât să aducă un afront Comisarului turc Fuad Efendi şi prin aceasta să arate Românilor că nu Turcii, ci ei, Ruşii, sunt mari și tari în Țara-Românească.

Pe cât de domoli erau Turcii în chestia urmăririi celor implicați în mișcarea revoluționară, pe atât de strașnici și chair barbari erau Ruşii. Un act de adevărată barbarie este următorul: După căderea revoluției, numeroși oameni implicați în mișcare au trecut în Transilvania, ştiind prea bine ce-i aşteaptă, după intrarea Rușilor în țară. Tot asemenea s'au întors în Patria lor mulți Români transilvăneni, foşti până acì în funcţii, sau aplicați în învățământ, dar cu toţii aderenți ai ideilor naționale, liberale și democratice proclamate de capii mișcării revoluționare. Ei s'au dus și de teama Rușilor dar mai ales din cauză că guvernul Caimacamiei i-a dat pe toți afară din slujbe și prin urmare nu mai aveau mijloace de existenţă. Dar după ce Bem a ocupat Transilvania cu armata revoluționară maghiară și a silit pe Generalul-comandant austriac Puchner să iasă din țară și să treacă pe la Câineni în Țara-Românească cu puținele trupe împărătești ce aveà sub comanda sa, a început o eră de groaznic terorism peste bieţii Români transilvăneni. Ungurii îi prindeau, îi judecau și-i împușcau sau spânzurau după legea marţială, la cea mai mică bănuealã că ţin cu Impăratul şi sunt contra libertăţii ungureşti. Sute de preoți și cărturari români și-au pierdut vieața în acel crâncen răsboiu de exterminare cu Ungurii.

In această situaţie mulți au căutat scăpare dincoace de fruntarii, refugiindu-se cu deosebire

pe la mânăstirile și schiturile din regiunea Carpaților. Printre ei vor fi fost și unii dintre profesorii și tinerii retrași din Țara-Românească, și poate și dintre cetățenii români refugiați în Transilvania după căderea revoluției române. Ei bine, guvernul Caimacamiei, în conformitate cu creștineștile intenții ale lui Duhamel și ale Rușilor, a ordonat, la 17 Ianuarie 1849, ca refugiații din Transilvania, între cari pot fi și oameni implicați în mișcarea revoluționară din țară, să nu fie tolerați prin mânăstiri și schituri, ci să fie predați autorităților. Dincolo de munți îi spânzurau Ungurii, dincoace de munți îi arestau Muscalii și boierii români: aceasta a fost soartea Românilor, cari în 1848 au cutezat să viseze libertate și naționalism!

Actele de cruzime, făcute de guvernul boieresc al Caimacamului C. Cantacuzino din porunca generalilor ruși, sunt multe. Vom mai cità însă numai două din ele: Dintre arestanții dela Văcărești, I. Catina s'a bolnăvit și a murit în închisoare. Ca o culme a cinismului, fratele acestuia, C. Catina, care fusese și el arestat, însă mai apoi pus în libertate, a fost silit să publice, în «Vestitorul Românesc» dela 1 Martie 1849, nu numai că frate-său n'a murit din cauza închisorii, dar să și mulțumească generalilor ruși Lüders și Danilevski pentru bunul tratament de care s'au bucurat, atât el cât și frate-său, în timpul cât au stat la arest. Mai muscălește nici că se poate!

Alt caz dintre cele multe de acest fel este următorul: M. Zăgănescu, arestat și el ca «părtaș la fapte revoluționare», n'aveà altă vină, decât că fusese subtcârmuitor pe timpul guvernului re-

voluționar. Comisia cercetătoare a constatat formal aceasta, și cu toate acestea a hotărît, la 24 Ianuarie 1849, ca M. Zăgănescu să rămână în închisoare, în deriziunea dispoziției luate de comun acord, de către comisarii celor două Puteri, că nu vor fi trași la răspundere decât cei ce au luat parte la arderea Regulamentului Organic și cei ce s'au opus cu armele în mână la intrarea Turcilor în București. Cazuri de acestea au fost numeroase.

Iar ca dovadă că numai Rușii ţineau să procedă cu atâta asprime contra revoluţionarilor, pe când Turcii, din contra, se siliau să le potolească furia și să dea Românilor dovezi de blândețe și de bunăvoinţă, servește următorul fapt: Intre cei dați în judecată pentru fapte revoluţionare, se aflau și Maiorul N. Greceanu și Căpitanul P. Zăgănescu, cel dintâiu comandant al unui batalion de infanterie, iar al doilea comandant al pompierilor, în ziua de 13 Septemvrie, când s'a întâmplat sângeroasa ciocnire cu armata turcească la cazarma din Dealul Spirei. Și cu toate acestea, amândoi au trebuit să fie achitați, după ce însuș Omer Pașa, la care ei s'au provocat, le-a confirmat că ei nu au comandat soldaților români să tragă focuri asupra Turcilor.

Văzând această mare deosebire între politica rusească și cea turcească: de o parte asprime brutală contra Românilor și de cealaltă oarecare binevoitoare blândețe, este natural că publicul își făceà combinaţiile sale, și că fel de fel de svonuri circulau prin București, despre neînțelegeri ce ar existà între cei doi comisari împărătești și despre primejdii de cari țara ar fi ame-

nințată. Există adecă oarecare temere, că antagonismul dintre Ruși si Turci va duce la un nou răsboiu, al cărui teatru vor fi iar, ca de obiceiu, nenorocitele Principate românești.

Pentru a pune capăt acestui fel de svonuri, Duhamel a știut să înduplece pe Fuad Efendi ca să consimtă a adresà Caimacamului o notă comună, prin care desmint toate știrile de acest fel și asigură că cea mai perfectă înțelegere domnește între cei doi comisari. Fuad s'a executat și de astădată, şi la 3 Martie a apărut acea notă, deșì adevărul neîndoelnic erà, că Turcii numai de nevoie tolerau volniciile Rușilor în Principate.

Cercetarea celor implicați in mișcarea revoluționară a durat până în Aprilie 1849. Mulți dintre cei denunțați ca părtași și ținunți la arest cu lunile, sub paza excluzivă a trupelor rusești, au fost găsiți nevinovați și Comisia cercetătoare a propus punerea lor în libertate. Este caracteristic că liberarea lor din arest se făceà totdeauna numai după ce Generalul Duhamel dădeà ordin formal pentru aceasta. Nici Caimacamul, nici Ministerul și nici Fuad Efendi nu aveau nici un rol în asemenea chestiuni. Ba am văzut că Fuad a înghițit chiar afrontul, ca ordinele date de el pentru punerea în libertate a vreunuia dintre arestanți să fie contramandate prin alte ordine ale generalilor Duhamel și Lüders.

In fine, la 15 Aprilie 1849, Comisia pentru cercetarea celor implicați în revoluție și-a terminat lucrările, și Fuad Efendi a dat ordin ca cei găsiți vinovați de Comisie să fie dați în judecata Inaltei Curți, combinată cu Curtea criminalicească, care în ședințe unite să judece pe toți acei do-

vediți că au luat parte la arderea Regulamentului Organic, precum și pe aceia cari s'au opus cu armele în mână la intrarea Turcilor în București. Procesele revoluționarilor rămași sub acuzație au durat din Aprilie până în Iulie, mulți dintre ei au trebuit să fie achitați, neputânduli-se dovedì nici o vină, dar totuș unsprezece acuzați au fost condamnați cu foarte mare asprime.

Toți cei condamnați au fost găsiți vinovați de «crima» de a fi luat parte la arderea Regulamentului Organic, atât de scump inimilor rusești, dar nici unul n'a fost condamnat pentrucă s'ar fi opus cu armele la intrarea Turcilor în București, din simplul motiv că Turcii au refuzat să aducă dovezi că această «crimă» ar fi comis-o cinevà. Cei condamnați sunt următorii: 1. Tănase Macovei din Turnu-Măgurele, condamnat la 6 luni închisoare la Znagov; 2. C. Zaman din jud. Teleorman, la 6 ani munca Giurgiului; 3. Alecu Petrescu din jud. Teleorman, la 6 ani munca Giurgiului; 4. Boicea Radovici, la 3 ani închisoare la Znagov; 5. Ioan Rotescu, la 6 ani închisoare la Znagov; 6. Gr. Mihăescu, la 6 ani închisoare la Znagov; 7. D. Lăzărescu, la 6 ani închisoare la Znagov; 8. I. Bunescu, la 6 ani munca Giurgiului; 9. Scarlat Turnavitu, fost administrator la Râmnicul-Sărat sub guvernul revoluționar, la 6 ani munca Giurgiului și la pierderea rangului de Pitar; 10. Scarlat Voinescu, asemenea fost administrator de județe, tot la 6 ani munca Giurgiului; 11. C. Manega, fost comisar de propagandă, la 6 ani închisoare la Znagov; pe Manega Curtea l-a recomandat «milostivirii stăpânirii, din cauza proastei stări a sănătăței sale».

Aceştia sunt, va să zică, victimele răsbunării rusești, osândiți pentru a statuà un exemplu, că Românii trebue să se simță fericiți sub oblânduirea boierească și sub Protectorul rusesc, așà precum prescrià Regulamentul Organic. Și pe când aceşti revoluționari de a doua mână își primiau astfel osânda, apăreà, la 6 Iulie 1849, un Firman, prin care se confirmà din nou exilarea revoluționarilor de căpătenie, cari au fost trimiși sau refugiați peste fruntarii după căderea Revoluției şi cari sunt: 1. I. Eliade; 2. Chr. Tell; 3. N. Golescu; 4. Șt. Golescu; 5. C. Bolliac; 6. Gr. Grădișteanu; 7. C. A. Rosetti; 8. C. Bălcescu; 9. N. Bălcescu; 10. Gr. Ipătescu; 11. N. Ipătescu; 12. I. Voinescu II; 13. D. Bolintineanu; 14. Al. Zane; 15. I. C. Brătianu; 16. D. Brătianu; 17. I. Ionescu dela Brad; 18. Căpitanul Deivos; 19. N. Apolonie; 20. C. Aristia; 21. G. Magheru 22. N. Pleșoianu; 23. C. Romanescu; 24. A. G. Golescu; 25. C. Filipescu; 26. Ion Ghica; 27. Radu Golescu; 28. I. Bălăceanu; 29. Preotul Radu Șapcă; 30. Petrache Nenişor; 31. A. Paleologu; 32. D. D. Crețulescu; 33. Pereț.

După ce Curtea criminalicească a terminat judecarea tuturor acuzaților politici pentru participare la revoluția din 1848, s'a ivit un nou conflict între cei doi comisari împărăteşti, din care iarăș se vede «buna înțelegere» ce există între ei și între guvernele lor. Anume la 1 Iulie 1849 Fuad Efendi a ordonat Logofeției Dreptății să-i remită toate dosarele dela Curtea criminalicească, privitoare la condamnările pronunțate contra revoluționarilor, spre a le trimite la

Constantinopole şi a le supune Sultanului spre aprobare. Este foarte probabil că, dacă guvernul Caimacamiei ar fi urmat acestui ordin, Guvernul Turciei nu ar fi aprobat condamnările afară din cale severe ce au fost pronunţate de Curtea criminalicească, şi cei condamnaţi ar fi scăpat, poate, cu pedepse mai mici. Dar Guvernul boieresc nu a executat ordinul Comisarului turc, ci a supus afacerea Comisarului rus Duhamel, care, la rândul său, a dat alt ordin, la 7 Iulie 1749, ca Comisia pentru cercetarea celor inplicaţi în revoluţie să-şi încheie activitatea şi să se disolve, iar Curtea criminalicească să depună dosarele privitoare la revoluţionarii judecaţi de dânsa în păstrarea Departamentului Dreptăţii din Bucureşti. Astfel sentinţele pronunţate s'au pus în executare şi cei condamnaţi au rămas internaţi în Văcăreşti, iar mai apoi au fost transportaţi la mânăstirea Mărgineni. Abià la 31 August 1850, în urma Firmanului dat de Sultanul la 20 August acelaş an, au fost graţiaţi de Principele Barbu Ştirbei revoluţionarii internaţi atunci în mânăstirea Mărgineni, afară de Costache Zaman, Scarlat Turnavitu şi Al. Petrescu, cari au continuat osânda, în schitul Berca şi apoi în mânăstirea Vintilă-Vodă, până la 6 Martie 1851, când apoi Principele Ştirbei s'a milostivit a-i pune şi pe ei în libertate.

XX.

Convenţia dela Balta-Liman.

Acesta este, în liniamente generale, istoricul suprimării revoluţiei române dela 1848 şi a restabilirii aşà numitei ordine legale, adecă a Re-

gulamentului Organic şi a influenţei, sau mai bine zis a atotputerniciei ruseşti în Principatele Române. Rolul Turciei în această acţiune a fost, precum am văzut, cât se poate de redus şi de umilitor. Rusia a făcut ce a voit şi ce i s'a potrivit în vederea scopurilor sale politice mai înalte; iar Turcia, în contra bunavoinţei sale către Români, în contra propriilor sale interese şi în contra convingerilor mai bune ale bărbaţilor ei conducători, a fost silită, slabă cum erà şi nesusţinută de Marile Puteri europene, să tolereze toate volniciile lui Duhamel şi ale generalilor ruşi, să aprobe toate dispoziţiile lor şi chiar să coopereze la punerea lor în aplicare.

Astfel interesele proprii ale Principatelor Române nu aveau nici un apărător în această epocă de tristă amintire. Mai puţin ca de oricine erau apărate aceste interese de guvernul naţional al boierilor regulamentari, cari, din contra, erau prea gata să facă tot ce le poruncià un Duhamel şi un Lüders şi nici o singură dată n'au manifestat nici cea mai slabă intenţie de a se provocà la drepturile de autonomie ale ţerii şi a protestà contra amestecului ofiţerilor şi generalilor ruşi, până şi în cele mai neînsemnate afaceri administrative şi judecătoreşti. Ei erau fericiţi că Ruşii i-au scăpat de urgisiţii de «comunişti revoluţionari», le-au redat robii şi clăcaşii, împreună cu rangurile boiereşti şi cu cavaleriile muscăleşti, că erau invitaţi la balurile şi seratele generalilor, şi că aceştia îi onorau primind invitări la petrecerile şi mesele lor.

De pe partea boierilor noştri «naţionali», Ruşii puteau bine şi frumos să nu mai iasă din ţară

până în ziua de astăzi! Norocul însă că interesele echilibrului european și cele economice ale puterilor occidentale n'au permis ca Rușii să se înstăpânească pentru vecie la Dunărea-de-jos și să-și încorporeze în mod definitiv Principatele Române. Căci dacă nu s'ar fi opus acestea, Turcia n'ar fi putut să se mai opună, iar boerii noștrii ne îndoim că ar fi ivit să se opună, chiar și dacă ar fi putut.

Dar cu toate că Puterile apusene n'au sprijinit pe Turcia și nu s'au opus la ocuparea Principatelor de către Ruși, ele veghiau însă și erau hotărîte a nu permite anexarea lor la Imperiul moscovit. Cu deosebire Anglia erà Puterea de care s'a lovit mai mult pofta de expansiune a Rusiei în socoteala Imperiului turcesc și a Principatelor Române. Am văzut și mai sus, că Parlamentul englez s'a ocupat cu chestiunea ocupațiunii rusești în Principate și că Lordul Palmerston declarase că ocupația va fi numai temporară, după asigurările ce a primit din partea cabinetului din St.-Petersburg.

La 10 Martie 1849, această chestiune a venit din nou în desbaterea Parlamentului din Londra. Lordul D. Stuart a interpelat iarăș pe Lordul Palmerston, cerându-i să se explice, cum se face de ocupațiunea rusească în Principate se prelungește atât de mult. Lordul Palmerston a răspuns că, la întrebările amicale ale guvernului englez, cabinetul din Petersburg a declarat că: «îndată ce ordinea legală se va restatornicì în Moldova și Valahia, sau îndată ce Poarta va socotì că are o garanție îndestulătoare pentru liniștea ulterioară a provinciilor, trupele rusești se vor

retrage»; astfel guvernul englez are convingerea «că guvernul rusesc n'are intenția de a se așeză pe o vreme permanentă pe teritoriul otoman». Și mai lămurit s'a exprimat în această chestiune D. Milnes, pronunțând în desbaterea ce a urmat asupra răspunsului ministerial următoarele cuvinte: *E sigur că, oricând Rusia ar căutà să se facă pentru totdeauna stăpână pe aceste provincii, un răsboiu maritim ar izbucni fără sminteală între ei și noi, și sigur că în acest caz nu este îndoeală că Rusia va fi silită să deșerte îndată provinciile danubiene*».

Știind acestea, cabinetul din St. Petersburg a fost silit să-și înfrâneze, deocamdată, poftele de expasiune și să se mulțumească cu succesele dobândite, adecă cu restabilirea Regulamentului Organic și a influenței sale covârșitoare în Principate, iar înaintarea sa în politica orientală să o rezerve pentru alte timpuri.

In consecință, Generalul rus Grebbe este trimis, în Aprilie 1849, ca să negocieze cu Poarta o nouă înțelegere în chestia Principatelor. Rezultatul negocierilor a fost cunoscuta *Convenție dela Balta-Liman*, încheiată la 1 Maiu 1849, în care s'a stabilit că Principatele Române vor rămâneà ocupate de Ruși și de Turci, în număr egal, până la definitiva lor reorganizare, și că, cu derogare la dispozițiile Regulamentului Organic, cei doi Hospodari, al Moldovei și al Țerii-Românești, n'au să fie aleși de Adunările obștești, cari se suprimă până la alte dispoziții, ci, pentru această singură dată, ei să fie numiți de cele două Curți suzerană și protectriță. La alte cereri, formulate de Rusia, Poarta s'a opus, având în privința

aceasta sprijinul moral al Puterilor apusene, în special al Franței și cu deosebire al Angliei.

Astfel a fost sacrificat, în cele din urmă, de către Rusia, și credinciosul ei satelit, Principele Mihail Sturdza al Moldovei, cu toate serviciile făcute Protectorului și cu toate că încercase să se reabiliteze înaintea țerii prin faimosa sa «Constituție» dela 26 Iulie 1848, întroducând oarecari reforme ce aveau aerul de a ținti la încetarea nemai pomenitelor abuzuri ce se comiteau în administrația și justiția Moldovei. El fu cu toate acestea silit să abdice, după care cele două Curți au numit Principi, precum se știe, pe Barbu D. Știrbei, pentru Țara-Românească, și pe Grigorie A. Ghyka, pentru Moldova.

Cu aceasta s'a terminat, în mod definitiv, drama revoluției din 1848. Ea n'a fost însă propriu zis biruită și desființată, ci numai înnăbușită prin forța baionetelor a două armate ce zăceau în spinarea Principatelor, iar ideile semănate de ea n'au pierit, ci au fost susținute înainte, printr'o admirabilă activitate a revoluționarilor exilați în străinătate, cari au continuat a agità și a preparà spiritele pentru realizarea reformelor concepute de ei în memorabila mișcare din 1848.

Știm că, după răsboiul oriental din 1854 și după Congresul de Paris din 1856, aceiași revoluționari au revenit în patrie și în Divanurile Ad-hoc din 1857 au reluat lupta pentru emanciparea politică și națională a patriei lor. Știm că în Divanurile Ad-hoc șefii mișcării revoluționare din 1848 au devenit șefii mișcării pentru Unire și pentru europenizarea Principatelor pe baza constituționalismului liberal. Știm că de astă dată

ei au izbutit întru toate și că răsboiul declarat Protectoratului rusesc la 1848 a fost câștigat în mod strălucit de aceiaşi «nebuni» și «comuniști», cari au făcut revoluția dela 1848. Căci acuma Principatele Române erau ocrotite de protecțiunea colectivă a Puterilor semnatare ale Tractatului de Paris, și Rusia nu mai puteà trimite pe un Duhamel şi pe un Lüders, ca să-i terorizeze, să umple închisorile cu ei și să-i exileze peste fruntarii.

Dar tot meritul revoluției și al revoluționarilor dela 1848 este, că Marile Puteri au înțeles în cele din urmă că interesele europene reclamau ca Principatele Române și Dunărea de jos să fie emancipate de sub tutela rusească și luate sub protecțiunea lor. De aceea zicem încă odată, şi actele cuprinse în colecția publicată dovedesc aceasta ori cărui cetitor nepreocupat, că Revoluția din 1848 a pus temelia tuturor cuceririlor naționale dobândite în urmă, și prin urmare temelia României moderne.

Cele întâmplate în urmă, nu mai intră însă în cadrul publicațiunii noastre și le-am amintit numai, pentrucă ele în mod firesc se leagă de evenimentele din 1848, cu cari stau într'o strânsă legătură de cauzalitate.

XXI.

Epilog. Daruri și gratificații.

Precum am zis mai sus, prin Convenția dela Balta-Liman și prin numirea noilor Hospodari Barbu Știrbei și Grigorie Ghyka, istoria revolu-

țiunii române din 1848 poate fi considerată ca terminată. Așà cel puțin au considerat-o şi deținătorii puterii în Principate, precum şi cele două Curți protectoare şi suzerană, cari cu toții nu-şi dădeau seamă că mişcarea din 1848 a fost numai prologul pentru evenimentele ce aveau să se desfășure mai în urmă. Pentru ei biruința reacțiunii părea a fi fost definitivă și credeau că nu le-a mai rămas nimic de făcut, decât să se complimenteze reciproc de rezultatele dobândite. Complimentările au și urmat în adevăr destul de înbelșugate.

Rusia a cinstit cu decorații şi cu titluri de cavaleri pe mulți dintre boierii și clericii din țară, cari s'au distins prin servicii credincioase aduse politicei și armatei sale.

Iar Turcia, ca să nu rămână în urmă, a ținut și ea să distingă pe Caimacamul Constantin Cantacuzino, pentru serviciile şi sacrificiile aduse întru restabilirea ordinei legale. In adevăr, la 3 Septemvrie 1849, Comisarul turc Fuad Efendi a comunicat Principelui Barbu Știrbei, că Sultanul a dăruit o tabacheră cu briliante fostului Caimacam, l-a înaintat în rang şi a binevoit a da autorizația ca să i se plăetască, din Visteria țerii, se înțelege, o recompensă de 25.000 galbeni împărăteşti. Fostul Caimacam, deşi om foarte bogat, n'a refuzat această binemeritată recompensă, care mai aveà și darul de a-l fi mângâiat de decepţiunea că, cu toate solicitările şi insistențele ce a depus pe lângă generalii ruși și pe lângă Ambasadorul rus din Constantinopole, a rămas pe din afară și i-a fost preferat Barbu Știrbei la numirea de Domn al Țerii-Româneşti. Așà stând lucrurile, ar

fi fost lipsă de delicateță, și din partea Principelui Știrbei și din a guvernului său, dacă nu s'ar fi grăbit să dea fostului Caimacam recompensa acordată lui de Sultan din Visteria țerii. Numai că Visteria, care abià puteà face față imenselor cheltueli reclamate de întreținerea armatei rusești de ocupație, erà goală și în neputință de a plătì de odată considerabila sumă de 25.000 galbeni. S'a convenit însă ca să i se plătească în rate, și nobilul Caimacam s'a învoit să o primească și așà, deșì știà că acei bani sunt storși din munca țăranului român, care singur purtà toate cheltuelile statului și mai aveà în sarcina sa și întreținerea celor două armate de ocupație, cu toate căràturile și beilicurile reclamate de trebuințele lor.

Și dacă Sultanul a fost atât de generos, încât a dat voie să se plătească fostului Caimacam o recompensă din Vistieria țerii, buna cuviință a cerut ca și boierii români să fie atât de generoși față cu reprezentantul Sultanului în Țara-Românească. Și au fost. La 13 Martie 1850, Sfatul administrativ extraordinar al Țerii-Românești a propus Principelui Barbu Știrbei să-și dea înalta aprobare ca să destineze suma de 10.000 galbeni împărătești pentru a se cumpărà lui Fuad Efendi un dar, bunăoară un servit de argint, ca semn de aducere aminte și de recunoștință pentru modul cum și-a împlinit misiunea în Principate, iar altă sumă de 3.000 galbeni să fie destinată în acelaș scop pentru persoanele principale din suita sa. La 10 Iunie 1850, Marele Vizir Reșid Pașa comunică lui Știrbei ca Sultanul a binevoit a da și această autorizație, ca adecă Fuad Efendi să primească darul ce-i ofere Țara-Românească. La

11 Iunie 1850 scrie și Fuad Efendi Principelui Ştirbei, mulţumindu-i pentru darul oferit, pe care, se înţelege, declară că-l primește. A urmat apoi o interesantă corespondență între Departamentul Visteriei și palatul Domnesc, din pricină că nu se puteau găsì, decât cu agio mare, galbenii împărătești pentru darul lui Fuad, dar în cele din urmă bancherul evreu din Bucureşti Hilel B. Manoah, însărcinat de Fuad Efendi cu primirea banilor, s'a învoit să-i primească și în sfanți austriaci, și astfel s'a terminat, spre mulţumirea generală, şi această caracteristică afacere. De reținut mai e numai atâta, că pe când la început erà vorba să i se dărueească, ca amintire, vreun obiect de artă sau așà cevà, în cele din urmă s'a revenit la o modalitate mult mai practică : i s'au trimis banii în numerar.

CUPRINSUL